

PANEL

“ENERJİDE YENİDEN YAPILANMA”

YÖNETEN

Hüseyin Yeşil- TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi

PANELİSTLER

Budak Dilli- Enerji Tabii Kaynaklar Bakanlığı Enerji İşleri Genel Müdürü.

Fırat Gazel- Dünden Bugüne Tercüman Gazetesi.

Cengiz Göltaş- Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı.

Dr. Atilla Akalın- HESİAD, TÜRSEB

PANEL

“ENERJİDE YENİDEN YAPILANMA”

Yöneten: Hüseyin YEŞİL
TMMOB Yönetim Kurulu Üyesi

BAŞKAN- Değerli konuklar, değerli meslektaşlarım; 3 gündür süren TMMOB Türkiye 4. Enerji Sempozyumu'nun son oturumuna geldik. Aslında 3 gündür gerçekten yoğun bir ilgi ve katılımı ile Sempozyumun bütün oturumlarını izledik, son derece verimli geçti. Hem tebliğ sunanlar, hem salondan katkı ve soru soranlar açısından da son derece güzeldi. Bu panelin de aynı şekilde geçeceğine inanıyorum.

Panelin konukları, konuşmacıları:

Sayın Budak Dilli, Enerji Tabii Kaynaklar Bakanlığı Enerji İşleri Genel Müdürü.

Sayın Fırat Gazel, Düünden Bugüne Tercüman Gazetesi.

Sayın Cengiz Göltaş, Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı.

Sayın Doktor Atilla Akalın, Hidroelektrik Santral Sanayicileri İş Adamları Derneği ve Türkiye Rüzgâr Enerjisi Birliğinin adına katılıyor.

Kendilerine hoş geldin diyorum.

Panelimiz iki turda yapılacak. Birinci turda konuşmacılar yirmişer dakika süre veriyoruz. Daha sonra salona döneceğiz, bir yarım saat salondan hem katkı, hem soru alacağız, sonra tekrar dönüp panelistlere beşer dakika daha süre verip panelimizi sonlandıracağız.

İlk sözü panelimizin de konusu olan enerjide yeniden yapılanmanın bir anlamda uygulayıcısı olan Enerji Tabii Kaynaklar Bakanlığı temsilcisi Sayın Budak Dilli'ye vereceğim. Daha sonra da sırayla diğer arkadaşlarımıza söz vereceğim.

Buyurun Sayın Budak Dilli.

BUDAK DİLLİ- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli katılımcılar, öncelikle EMO'yu bu kadar güncel ve tartışmalara yol açan bir konuda, enerji konusunda böyle konferanslar, paneller düzenlediği için öncelikle kutlarım ve bana da konuşmacı olarak fırsat verdikleri için teşekkür ederim.

Ben yeniden yapılanma konusunda klasik olarak bir sunum getirmedim. İşte şu şöyle olacak, bu böyle olacak diye konuşmayacağım. Onlardan bahsedeceğim konuşmamın içerisinde, çünkü bunların hepsi zaten bilinen, tartışılan, 2-3 yıldır konuşulan, hatta daha önceden beri konuşulmaya başlanan konular.

Yani klasik bir sunuş yapmak istemiyorum. Sadece birtakım kavramların dünyadaki gelişmelerle beraber nasıl değiştiğini, bir zamanlar tabu olarak kabul edilen kavramların nasıl normalleştiğini, bir zamanlar da kutsal olarak kabul edilen kavramların nasıl şu anda aynı şekilde telakki edilmediğini anlatmaya çalışacağım.

Öncelikle şunu söyleyeyim: Bu yıl 30. yılım kamu sektöründe çalışmaya başlayalı. 30 yıl önce 15 Aralıkta TEK'e girdim. Dolayısıyla, TEK ve eski sistem benim için -şu anda Enerji İşleri Genel Müdürü olarak konuşmuyorum- kişisel olarak çok önemli hatıralar, çok önemli izler bıraktı.

Bizler Türkiye'de her şeyi çok çabuk eleştiriyoruz, çok çabuk demoralize oluyoruz, kendimizi başkalarıyla mukayese edip çok kötü eleştiriyoruz, bardağın hep boş yerine bakmaya alışmışız nedense ve ne yaptığımızı da değerlendirmiyoruz.

2003 yılında kurulu gücümüz, bu yıl sonunda 36 bin megavat olacak, 141 milyar kilovat saat enerji tüketeceğiz elektrikte. 1923'te 30 megavatlar dolayında idi, bırakın onu 1970'lerde ne kadar olduğunu düşünün. Ben içinde bulunduğum TEK'in ve bütün o dönemdeki KİT'lerin, devletin azımsanmayacak, övünülecek bir iş yaptığını ve Türkiye'yi nereden nereye getirdiğini gören, yaşayan insanlardan biriyim. Çoğumuz da öyleyiz ve bununla övünüyoruz.

Bunu şunun için söylemeye çalışıyorum: Her zaman eleştiriliyoruz, hatalarımız ve kusurlarımız ön plâna çıkarılıyor devlet memuru olarak, bürokrat olarak. Bazı kötü niyetlilerin bazı kötü uygulamaları tümümüze şamil ediliyor ve tabiri caizse bürokrat, devlet memuru tükaka ediliyor; beceriksizlikle, hırsızlıkla, rüşvetçilikle suçlanıyor. Öncelikle bu vurguyu, bu nitelendirmeleri büyük bir çoğunluğun hak etmediğini, insanların tırnaklarıyla kazarak bir yerden bir yere Türkiye'yi taşımak

için çalıştıklarını, iyi niyetle çalıştıklarını ve yaptıklarını, yarattıklarını biliyorum. Bunu öncelikle bir vurgulamam gerekiyor.

Ama bu, şu değil: Biz bu övündüğümüz düzene, övündüğünüz sisteme takılıp kalıp, o nostaljiyi sürekli yaşayıp, ondan başka bir şey olamaz, ondan başka bir şey olması vatan hainliğidir suçlamasına ve düşüncesine de gitmemeliyiz. Gerçekçi olmalıyız. Dünya sürekli olarak bir değişim içinde. Aynı nehirde iki kere yıkamazsınız. Bu değişimin ülke çıkarı açısından, kişilerin mutluluğu açısından, ülke kalkınması açısından, en iyi şekilde uygulanması için çalışmak doğrudur, değişime karşı çıkmak doğru değildir.

Eğer övündüğümüz TEK kalsa idi daha iyi olacaktı demek, üzülmek söylüyorum, bir nostaljiden öteye gitmiyor. Hatalarımızı da beraber görmek zorundayız. O TEK'in veya kamu sektörünün neden yeniden yapılandırılmasının gerektiğini öz eleştirimizi yaparak düşünmek zorundayız, değerlendirmek zorundayız.

Neden yeniden yapılanma? Birçoklarına ters gelecek şekilde şunu söyleyeyim: Artık o eski sistem, övündüğümüz yaratıcılığı kaybetmeye başladıysa, o eski sistem devlet eliyle birilerine bir şeyleri peşkeş çekme unsuru haline geldiyse, en başta ülke çıkarını düşünen yurtsever olan insanların onları eleştirmesi lâzım. O sistemi muhafaza etmenin artık zarar vermek olduğunu, o koşulların artık bulunmadığını, o sistem muhafaza edilmeye devam edilirse Türkiye'de daha evvel yapılmış olan işlerin yapılamayacağını algılamak lâzım.

Kendimizi bir cam fanusun içine kapatıp hiçbir şey olmamış gibi, hiçbir etki, ne ekonomik, sosyal ve politik uluslararası etki, ne iç etki olmayacakmış gibi eski sistemi sürdürüp devam ettiremeyiz. Ettiremediğimizi de son yıllarda yaşayarak, üzülmek, ıstırap duyarak gördük.

Ben şunu hatırlatmak istiyorum. Yeniden yapılanma, büyük ölçüde kamu tekelinde ve kamu ağırlığında olan faaliyetlerin parçalanarak özelleştirilmesi ve politikanın, politikacıların bu faaliyetlerin içinden ellerini çekmesi esasına dayanıyor.

Şimdi birçoğumuz biliyor, yaşadık. Amaç nedir, amaca bakalım. Amaç Türkiye için ucuz, kaliteli, güvenilir, ekonomik olarak enerji elde etmek ve bunun çevresel boyutunu da düşünerek elde etmek ve vatandaşa sunmak ise bu amacı yerine getirmek için eğer yenide yapılanma gerekmiyor diyorsak, şunları sormak lâzım.

Bugün eleştirilen birçok yanlış yatırım, plânlama yanlışları -katılmıyorum ama eleştirilerde bu söyleniyor- hangi dönemde yapıldı? Yeniden yapılanma döneminde de mi, devlet egemen olduğu dönemde mi?

KİT'lerin halini hepimiz biliyoruz. 1980'lerin ortasından bu yana KİT'lerin can suyu kesilmiştir. KİT'lere eleman alma son derece zor hale getirilmiştir. Uygulanan istihdam politikasıyla KİT'lerde personelin, kaliteli personelin sürekliliğini sağlamak mümkün olmaz hale gelmiştir. Bütün bunlar gerçektir ve bu KİT'lerin yaşamasını olduğu gibi muhafaza etmeyi istemek de çok doğru sonuç vermeyecekti. KİT'lerin eski KİT'ler olmadığını, olamayacağını düşünmemiz lâzım.

Şimdi eğer Türkiye'de verimi, kaliteyi artırıp ekonomik şekilde enerji üretmeyi istiyorsak, aynı zamanda bunu yaparken Türkiye'nin iç ve dış dinamiklerini de düşünüyorsak yeniden yapılandırmanın bence -kişisel olarak söylüyorum- kaçınılmaz olduğunu görürüz.

Her yeniden yapılandırma sancı getirir, her yeniden yapılandırmada hatalar olur, değişimler birtakım sorunları da beraberinde getirir. Ama bu sorunlar yaşanıyor diye hedeflerden ayrılmamak gerekir.

Türkiye'de yeniden yapılanmayı çok basit olarak devletin elektrikte, iletim sistemi dışındaki faaliyetlerden elini çekmesi ve sadece düzenleyici ve politika belirleyici olarak onun içinde kalması olarak tanımlayabiliriz. Onun içerisinde bu hedef yerine gelirken bazı ayrıntılarda hatalar yapılmış, bazı kuruluşlar şunu yapıyormuş bazı kuruluşlar şunu yapmıyormuş gibi tartışmalara girmek istemiyorum. Çünkü bunlar görüşülerek, detayda konuşularak ve değiştirilerek çözümlenebilir şeyler.

Ama prensip olarak yapılan budur. Bu yapılanma içerisinde devletin görevi denetlemek, düzenlemek ve politika belirlemek. İki kuruluş var; bir tanesi Elektrik Piyasası Düzenleme Kurulu, bir tanesi Bakanlık. Yeni mekanizma içerisinde Bakanlığın görevi politikaları belirlemek, enerji ve enerji politikasını, enerji arz güvenliğini, ekonomisi gözlemek, izlemek ve tedbirleri almak.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun görevi ise, piyasada ikincil mevzuatı -ana mevzuat, kanunlar Bakanlık tarafından, TBMM tarafından çıkarılıyor- ikincil çıkarmak, piyasada bulunan piyasa katılımcılarının arasındaki ilişkileri ve faaliyetleri denetlemek, tarifleri onaylamak ve lisans vermek.

Bu bir bakıma günlük enerji işleyişinden bakanlıkları uzaklaştırmak demek, günlük enerji faaliyetlerine bakanlıkların katılımını, bakanlıkların günlük enerji faa-

liyetleri üzerindeki etkisini, politikanın etkisini azaltmak demek. Ama bu şu demek değil: Bakanlıkların tamamen devre dışı kalması anlamına gelmiyor. Bu bazen yanlış yorumlanıyor, yanlış algılanıyor. Aslında bakanlıkların bu düzende çok daha önemli bir rolü var. Eğer piyasada faaliyetler özel sektör tarafından yapılacak ise, bu faaliyetlerinden birisi de yatırım yapmak, üretim yatırımı yapmak ise bakanlıklar yatırımcıların geleceği görebilmesini sağlayacak Türkiye'nin politikasını belirlemek ve ilân etmek, duyurmak zorundalar.

Eskiden bakanlıklar kendi plânlarına uyarları uymazlardı, yaparlardı yapmazlardı ama kol kırılır yen içinde kalırdı. Yanlış bir yatırımın sonucunu belki dolaylı olarak bütün halk öderdi ama yine pek fazla ortaya çıkmazdı. Ama şimdi biz bir yatırımcıyı Türkiye'ye bekliyorsak, iç yatırımcıyı veya dış yatırımcıyı bekliyorsak o yatırımcıya bizim güven vermemiz lâzım. O yatırımcıya bizim gelecek yıllarda Türkiye'nin talebinin, arz tercihlerinin ne olduğunu, Türkiye'nin nereden nereye gideceğini çok açıklıkla ilân etmemiz lâzım, duyurmamız lâzım. Bunun için de bakanlıkların plânlama yapması lâzım; eskiden olduğundan daha fazla ihtiyaç olarak plânlama yapması lâzım.

Plânlama, piyasa ekonomisi içerisinde eleştirilen bir husustu. Yani plânlama yapılmasına gerek yok, piyasa her şeyi çözer deniliyordu. Piyasa, enerji gibi büyük ve önemli bir konuda her şeyi çözemez. Piyasayı kendi başına, yani enerji konusunu sadece piyasanın inisiyatifine bırakmak mümkün değildir, doğru da değildir. Dolayısıyla, bakanlıklar piyasayı düzenleyecek, yönlendirecek politikaları belirlemek için plânlarını yapmak, yayınlamak zorundadırlar. Bu plânlar Türkiye'de izlenecek enerji politikasının kriterlerini veya oluşmasını. Türkiye'de eğer yenilenebilir enerji kaynakları kullanılacak ise bunların gelişiminin nasıl olacağını, ne kadar olacağını, nasıl teşvik edileceğini, neden teşvik edileceğini, kaynak çeşitliliğinin nasıl sağlanacağını bulmak için plânları yapıp uygulamak zorundayız.

Şu anda bakanlığın en büyük görevlerinden bir tanesi bu plâni hazırlamak ve bir politika belgesi, strateji belgesi hazırlayarak kamuoyuna sunmaktır. Politika belgesiyle tercihlerini belirleyen bakanlık, gerektiğinde piyasaya bu anlamda yönlendirici olarak, gerektiğinde zorlayıcı olarak müdahale edecektir. Çünkü Türkiye özellikle kaynaklarının çoğu dışa bağımlı olan bir ülke. Şu anda sanırım yüzde 66 oranında birincil enerjide dışa bağımlıyız. Eğer bu gidişat böyle olursa bu dışa bağımlılığın miktarı da artacaktır.

Dolayısıyla, kaynakları kıt olan bir ülkede arz güvenliğini sağlamak, dışa bağımlılığı mümkün olduğu kadar azaltmak, mecbursak dışa bağımlılığın en azından etkisini, riskini aza indirmek için hangi kaynakları nasıl kullanacağına dair politikasını, stratejisini belirlemek zorundadır ve bunu ilân etmek zorundadır. Bu bazen örneğin doğalgazda olduğu gibi eğer tehlike arz edecek şekilde bir bağımlılıksa, ki şu anda yüzde 40'ların üzerinde, 43'ler civarında olacak bu sene yanlış hatırlamıyorsam doğalgazdan elde edilen enerji; oldukça yüksek bir oranda doğalgaza bağımlılık vardır. Bu tehlike arz ediyorsa gerektiğinde lisans veren mercie müdahale etme hakkı ve yetkisi olduğunu düşünüyorum. Yani piyasada hiçbir şey başıboş yürümeyecektir, devletin politikaları doğrultusunda yönlendirilecektir. Ancak günlük işleyişe, enerji ihalelerine, alım satıma, ticarete ve hatta zorunda kalıncına yatırıma devlet girmeyecektir. Onu mümkün olduğu kadar piyasa oyuncularının yapmasını sağlayacaktır.

Birinci turda söyleyebileceğim bu.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Sayın Budak Dilli farklı bir tarzda, farklı bir sunumda bulundu, aslında ilginçti de. Tabii eleştirileri peşinen cevaplamaya çalıştı ama bir eleştiri var ki ben onu kabullenemeyeceğim, bunu belirtmek istiyorum. Yani özellikle bu enerji politikalarını eleştiren kuruluşların başında gelen Elektrik Mühendisleri Odası ve Türk Mühendis Odaları Birliği hiçbir şekilde devlet memurlarını ve bürokratları tükaka etmemiştir. Sadece ve sadece politikayla uğraşmıştır, politikanın yanlış olduğunu söylemiştir, özelleştirmeye karşı çıkmıştır, yeniden yapılanmaya karşı çıkmıştır, dolayısıyla yani böyle bir algılama olmasın, ben onu düzeltmek istiyorum.

Hayır eleştirenlere söylediniz ama biz eleştiriyor, biz alıyoruz birtakım şeyleri.

Şimdi ben yine bu yeniden yapılanmanın, özellikle de bizim açımızdan özelleştirmenin bir ayağı olan özel sektör temsilcisine vereceğim. Sizin şikâyetleriniz var mı, siz nasıl bakıyorsunuz yeniden yapılanmaya?

Buyurun Sayın Akalın.

DR. ATİLLA AKALIN- Sayın Başkan teşekkür ediyorum.

Sayın katılımcılar, 3 gündür böyle bir ortamda Türkiye'nin çok önemli konularından biri olan enerjinin tartışılmasını sağlayan önce Elektrik Mühendisleri Odası ve TMMOB'un katkılarını huzurunuzda teşekkür etmek istiyorum. Hakikaten çok önemli bir işlevi yürütmek durumundalar.

3 gündür de aşağı yukarı politik bazda dahi olsa bu işin eleştirisini burada yapma fırsatını bulduk. 3 gündür yapılan şeylerin çoğunda özelleştirmenin doğru olup olmadığı, yeniden yapılanma doğru mudur değil midirin biraz daha politik yanları incelendi diye düşünüyorum. Bu tabii çok önemli bir konu, bu bir tercih, millî bir politika. Millî politikanın, enerji gibi yüksek kamusal niteliği olan bir konuda devlet tarafından mı yürütülmesi lâzım, yoksa piyasa ekonomisiyle mi yürütülmesi lâzım konusu hakikaten çok fazla eleştirilip çok fazla üzerinde durulacak bir konu.

Ancak çok konuşulduğu için buraya da pek değinmek istemiyorum, bu başka bir platform konusu diye düşünüyorum. Elimizde bir de facto var. Yani biz isteyecek veya istemeyerek, olarak veya olmayarak bugün yeniden yapılandırma ve rekabetçi piyasa ortamını yürütmek durumundayız. Benim genellikle bu konuyu elimizdeki bu mevzuatla ve yeni ve yenilenebilir enerji bakımından piyasanın oluşumunda bazı tespitleri, birkaç tane de kavramı iletmek, bu kavramın üzerinde de birkaç yorumu iletmek istiyorum. Dolayısıyla, benim bakış açım tamamen yenilenebilir açısından ve elektrik enerjisi açısından olacak. Üstelik de işin politikasında değil, elimizde bulunan sistemin tespitleri ve nasıl bir sonuç getirebileceği konusunda olacak.

Bunların bir tanesini hemen söylemek istiyorum. Piyasa kanunu hazırlanırken, ki birçok arkadaşlarla beraber ben de bu kanunun hazırlanmasında müdahil olmaya çalıştık, çok görüş verildi ve alındı. Fakat öyle bir ortamdı ki, pek de görüşler dikkate alınarak yürütülemedi, birdenbire bir emrivakiyle karşı karşıya kaldık ve piyasanın olması gereken, oturması için olması gereken ana faktörler maalesef yerine getirilemedi. Bunlardan bir tanesi arzın fazla olması niteliğiydi ki, Türkiye’de arz o zamanlar fazlaydı. Ancak bir krizden çıkmıştık, aşağı yukarı kapasite kullanım oranları yüzde 70’lere inmişti, yüzde 30 kaybetmiştik. Dolayısıyla, enerji fazlası gibi bir miktar görülüyordu ama Türkiye’de enerjinin fazla olmadığını, yedek kapasitenin olmadığını bu işin içinde olan herkes bilir.

Dolayısıyla, böyle bir fazla olmadan bir rekabetçi piyasanın doğması mümkün değildi, en büyük major faktörlerden bir tanesi buydu. İkincisi, bir piyasa oluşturacaksanız piyasada rol alacak aktörlerin hepsinin eşit durumda olması lâzım. Halbuki Türkiye’de aşağı yukarı piyasa aktörü olacak ne üretim ne de başka faaliyet yoktu. Tamamen gene devletin elindeki üretim kapasiteleriyle, devletin elindeki hizmetlerle bir piyasaya atılmaya çalıştı ki, bu da aşağı yukarı piyasanın bugün geldiği kaosu en önemli sebeplerinden bir tanesi.

Üçüncü söyleyeceğim faktör de, piyasa oluşması için gerekli mevzuatlar bütün dünyada olduğu gibi çok evvelden başlayıp en azından plânlanması, programlanması ve dizayn edilmesi lazımdı. Bu yalnız Enerji Bakanlığı'yla ilgili veya enerjiyle ilgili mevzuatlar değil, bir sürü yan mevzuatın da elden geçirilerek uyum sağlamasını sağlamak lazımdı. Bu da maalesef zaman olmadığından veya mecburiyetten yapılamadı. Dolayısıyla, böyle bir kadük ortamda bir serbest piyasa doğdu.

Ve en sonucusu da, en mühimi, bu yapılanma oluşturulurken hem yapılanmayı bundan sonra yürütecek olan Elektrik Piyasası Kurumu hem de diğer kurumların oluşumunda aktör temsilciler alınmadı. Özel sektör temsilcisi olmadı, mühendis odalarının temsilcisi olmadı, Odalar Birliğinin temsilcisi olmadı, tamamen bürokratik, tamamen siyasî bazı bu da piyasanın çalışması için çok ciddî, bugün da hâlâ yaşadığımız kaosları da beraber getirdi. Şunu söylemiyorum, doğrudur yanlıştır, piyasa olmalıdır olmalıdır bu ayrı bir konu ama bir piyasa varsa hiç olmazsa bunun kamu yararına yürümesi konusunda mutlaka bu dediğim dört vazgeçilmez unsurun yerine getirilmesi lazımdı. Maalesef gelememi.

Şimdi müsaade ederseniz ben birkaç tane kavramı size sunuyla vermek istiyorum.

TÜRKİYE ELEKTRİK ENERJİSİ PİYASASI STRATEJİLERİ ve YENİLENEBİLİR KAYNAKLARA DAYALI ELEKTRİK ENERJİSİ ÜRETİMİ

Dr. Atilla AKALIN
HESİAD / TÜREB

BÖLÜM I - TEMEL TESBİTLER ve KAVRAMLAR

I.1 - ELEKTRİK ENERJİSİ SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ TEMEL TESPİTLER

Enerji Sektörü'nün "Temel Tespitleri" şüphesiz, özel bir sempozyum konusudur. Ancak bunlardan, Yenilenebilir [ve Hidrolik] Kaynaklara dayalı Elektrik Üretimi Yatırımları'nı ilgilendirenlerden en önemlilerini, aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

I.1.01 - Bugün, belirsizlikler ve kaotik bir yapı içinde olan, Enerji Sektörü'ndeki Mevcut Felsefe'nin terk edilerek;

- Uzun Vadeli Hedeflere yönelik,
- Tüm kesimlerce ve tüm ilgili aktörler tarafından benimsenmiş, bir Projeksiyon'a sahip,
- Ne, bugün uygulanmaya çalışılan, Tamamı ile Serbest Piyasa Kuralları'na [Salt Liberal], ne de geçmişte uygulanan, Tamamı ile Devletçi Politikaları içeren anlayışlar yerine, ülkenin; Dışa Bağımlılığının azaltılması, Yenilenebilir ve Yerli Kaynakların öncelikle ve tamamen kullanımının sağlanması, stratejik tercihle kaynak çeşitlendirilmesi, kamu yararları gibi, öncelikli olması gereken hedeflerini

de, önemle dikkate alan,

bir Enerji Felsefesi'nin, tüm kesimlerce benimsenmesi gerekmektedir.

I.1.02 - Ülkenin Teknik - Hukuki - Mevzuat ve Kültürel Altyapısı hazırlanmadan, bir emrivaki olarak, belki de çeşitli baskı ve zorlamalar sonucu, mevcut sistemin, Rekabetçi Serbest Elektrik Piyasası'na geçirilmeye çalışılması ve bu altyapının oluşabileceği bir Geçiş Dönemi ve bu Geçiş Döneminde uygulanacak bir prosedürün düşünülmemiş olması, Serbest Piyasa'nın oluşmasındaki en büyük engel olarak görünmektedir.

Sağlıklı işleyecek Rekabetçi bir Serbest Piyasa, gerçekten arzulanıyor ise, [ki aksi düşünülemez], yukarıdaki veya benzeri bir Regülasyon Mekanizması'nı içerecek bir Prosedür ile donatılmış, bir Geçiş Süresi mutlaka göz önüne alınmalıdır.

I.1.03 - Serbest Piyasa kavramı ile çelişiyor görünse dahi, Yenilenebilir ve Yerli Enerji Kaynakları'nın [Hidroelektrik - Rüzgar - Jeotermal - Linyit v.b.] mutlaka, süratle ve öncelikle devreye sokulmasını sağlayacak bir mevzuat yapısının, Destekleme ve Teşvik konularını da kapsayacak şekilde, uygulamaya konulması zaruri görülmektedir ki,

Bunlardan, Yenilenebilir Grubu;

- Çevre Kirliliğinin minimize edilmesi,
- Ülkenin Öz Kaynakları olması nedeni ile, Dışa Bağımlılığı azaltması,
- Yakıt giderleri olmadığından, İşletme giderlerinin düşük olması, bu özelliği ile uzun vadede [stady state], elektrik enerji fiyatında ucuzlama sağlama özelliklerinin olması,
- AB Direktifleri ve Kriterleri ile Kyoto Protokolü'ne uyum sağlaması,
- Yeşil [Temiz] Enerji İhracatı'na imkan verebilmesi ve belki de en önemlisi,
- Bedellerinin, ileriki nesillerde ödenmesine terk edilen, Toplumsal Maliyetlerin minimum seviyeye indirilmesi,

bakımından da, çok önemli bir yapı arz etmektedir [Bu konuya, daha sonra da detaylı bir şekilde değinilecektir].

I.1.04 - Doğal Gaz, Şehir Dağıtım Sistemi İhaleleri'nin süratle geliştirilerek tamamlanması gerekmektedir, böylece;

- Hem, bağlantıları yapılmış Anlaşmaların, gayelerine uygun kullanımları sağlanarak değerlendirilmiş olacak,
- Hem de, Elektrik Üretim Tesisleri Yatırımları üzerindeki Doğal Gaz baskısı azalarak, daha rasyonel uygulamaların yapılma şansı yaratılmış olacaktır.

Doğal Gaz konusunda, bir kapasite fazlalığı sorunu olmakla beraber, kamu oyuna yansıdığı kadar büyütülmüş bir problem görülmemektedir. Bu konuda, mevcut Doğal Gaz Anlaşmaları ve benimsenmiş bir Elektrik Enerjisi Projeksiyonuna dayandırılmış genel analizler, aşağıda verilmektedir (Tablo 1-2).

Tablo 1 - 2 - DOĞAL GAZ Projeksiyonları

TÜRKİYE DOĞAL GAZ TEMİN PROJEKSİYONU [milyar m ³ /yl]																						
KAYNAK	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022		
RUSSIA FED.	4,80	4,80	4,80	4,80	4,80	4,80	4,80	4,80	4,80													
CEZAYİR	3,72	3,72	3,72	3,72	3,72	3,72	3,72	3,72	3,72	3,72	3,72											
ALJERYA	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14	1,14				
TURKİYE	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	6,96	
İRAN	3,50	4,20	4,90	6,30	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	
İMAMİ AHİM	1,74	3,48	5,22	6,96	8,70	10,44	12,18	13,92	13,92	13,92	13,92	13,92	13,92	13,92	13,92	13,92	13,92	13,92	13,92	13,92	13,92	
AZERBAIJAN				1,80	2,70	4,50	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	5,94	
YERLİ ÜRETİM	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,45	0,8	
YENİ KAYNAK										0,92	3,85	9,88	12,64	15,48	18,37	21,38	24,50	28,87	32,08	35,47	55,47	
	22,31	24,75	27,19	32,13	36,47	39,01	42,19	43,93	43,93	40,05	42,78	45,39	48,05	50,87	53,78	56,79	59,91	63,14	66,50	69,99		

TÜRKİYE DOĞAL GAZ KULLANIM PROJEKSİYONU [milyar m ³ /yl]																						
KULLANIM	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022		
ELEKTRİK ÜRETİMİ	12,303	13,385	14,466	15,086	16,486	17,966	19,486	20,966	22,486	23,966	25,483	26,983	28,483	29,983	31,483	32,983	34,483	35,983	37,483	38,983		
HONLU (MEVCUT SEHİRLER)	3,211	3,488	3,745	4,045	4,368	4,630	4,908	5,203	5,515	5,848	6,197	6,568	6,952	7,350	7,823	8,292	8,790	9,317	9,878	10,489		
HONLU (YENİ SEHİRLER)		0,065	0,210	0,475	0,815	1,235	1,620	1,980	2,240	2,400	2,700	2,820	2,920	3,085	3,281	3,476	3,686	3,908	4,142	4,391		
SANAYİ (MEVCUT)	3,014	3,256	3,518	3,797	4,101	4,429	4,783	5,168	5,578	6,025	6,507	7,028	7,590	8,197	8,853	9,562	10,326	11,153	12,045	13,008		
SANAYİ (YENİ)		0,120	0,180	0,260	0,360	0,480	0,618	0,780	0,960	1,156	1,248	1,348	1,457	1,573	1,699	1,835	1,982	2,140	2,312	2,497		
GEÇİRE	0,520	0,540	0,600	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640	0,640		
CHG																						
İHRACAT																						
TÜKETİM	19,14	20,83	22,71	24,39	27,01	29,77	32,36	34,97	37,53	40,05	42,78	45,39	48,05	50,87	53,78	56,79	59,91	63,14	66,50	69,99		
BALANSA	3,17	3,92	4,48	7,74	9,46	9,24	9,93	9,96	6,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	

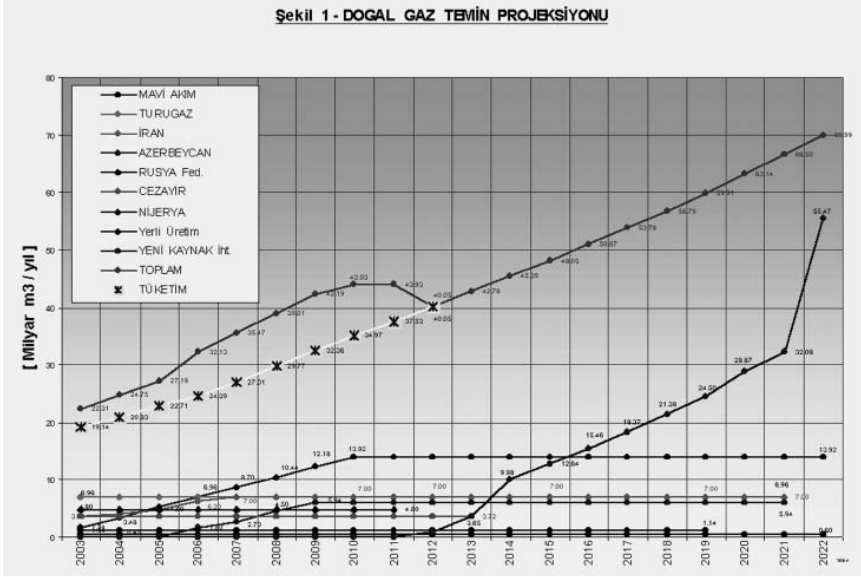

TÜRKİYE DOĞAL GAZ TEMİN PROJEKSİYONU [%]																						
KAYNAK	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022		
RUSSIA FED.	21,52	19,38	17,65	14,94	13,53	12,30	11,38	10,93	10,93													
CEZAYİR	16,67	15,03	13,66	11,59	10,49	9,54	8,92	8,47	8,47	8,29	8,70											
ALJERYA	5,11	4,61	4,19	3,65	3,21	2,92	2,70	2,68	2,68	2,68	2,68	2,68	2,68	2,68	2,68	2,68	2,68	2,68	2,68	2,68	2,68	
TURKİYE	31,20	28,12	25,60	21,89	19,52	17,94	16,50	15,94	15,94	15,94	15,94	15,94	15,94	15,94	15,94	15,94	15,94	15,94	15,94	15,94	15,94	
İRAN	15,68	18,07	18,02	19,61	19,73	17,94	16,59	15,93	15,93	17,48	18,28	18,42	18,57	18,78	19,02	19,28	19,52	19,78	20,02	20,28		
İMAMİ AHİM	7,86	14,08	18,20	21,88	24,52	26,78	28,97	31,69	31,69	34,78	37,54	40,07	42,57	45,07	47,57	50,07	52,57	55,07	57,57	60,07		
AZERBAIJAN				5,60	7,81	11,54	14,08	13,52	13,52	14,83	13,88	13,08	12,38	11,68	11,04	10,48	9,92	9,36	8,80	8,24		
YERLİ ÜRETİM	2,02	1,82	1,68	1,48	1,27	1,15	1,07	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02	1,02		
YENİ KAYNAK														2,30	8,83	21,98	28,31	30,38	34,18	37,65		
	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00		

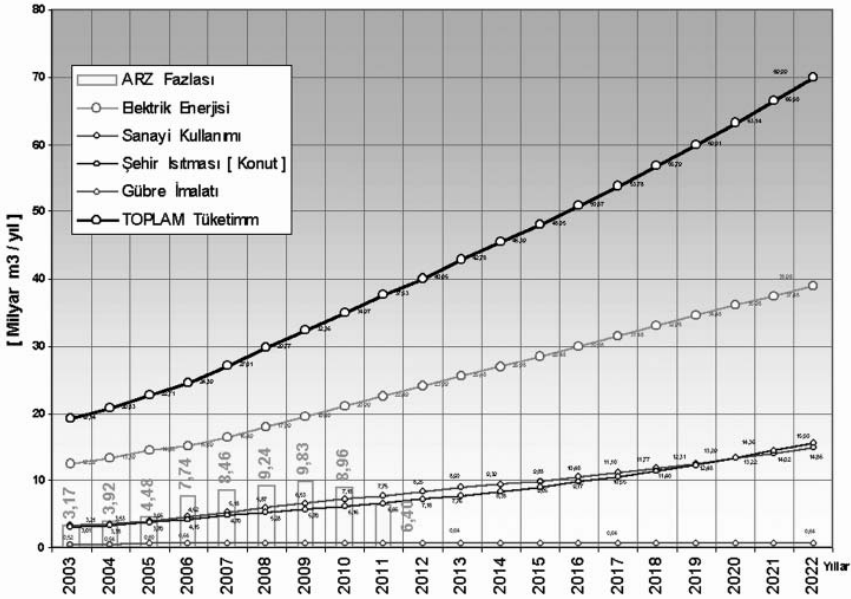

TÜRKİYE DOĞAL GAZ KULLANIM PROJEKSİYONU [%]																						
KULLANIM	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022		
ELEKTRİK ÜRETİMİ	65,56	64,08	63,17	62,95	62,48	61,11	60,19	59,77	59,77	59,77	59,77	59,77	59,77	59,77	59,77	59,77	59,77	59,77	59,77	59,77		
HONLU (MEVCUT SEHİRLER)	14,38	14,01	13,77	12,59	12,32	11,87	11,63	11,64	12,55	14,60	14,48	14,47	14,49	14,51	14,51	14,55	14,60	14,60	14,60	14,60		
HONLU (YENİ SEHİRLER)		0,26	0,77	1,48	2,30	3,17	3,84	4,51	5,10	5,99	6,31	6,21	6,08	6,08	6,08	6,10	6,12	6,12	6,12	6,12		
SANAYİ (MEVCUT)	13,51	13,15	12,93	11,82	11,26	11,24	11,76	12,70	15,04	15,21	15,48	15,60	15,11	15,46	15,60	15,11	15,46	15,60	15,60	15,60		
SANAYİ (YENİ)		0,48	0,68	1,08	1,69	2,16	2,16	2,26	2,44	2,88	2,82	2,97	3,03	3,08	3,08	3,16	3,23	3,23	3,23	3,23		
GEÇİRE	2,33	2,18	2,21	1,99	1,80	1,64	1,62	1,46	1,46	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60	1,60		
CHG																						
İHRACAT																						
TÜKETİM	65,78	64,17	63,51	62,92	62,15	61,31	60,69	60,19	60,19	60,19	60,19	60,19	60,19	60,19	60,19	60,19	60,19	60,19	60,19	60,19		
BALANSA	14,22	15,83	16,49	34,08	33,85	33,89	33,31	33,41	14,57													

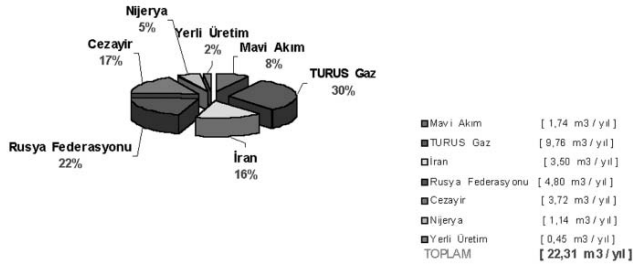
Bu verilerden de anlaşılacağı gibi, 2012 yılı ve sonrasına yönelik, yeni Doğal Gaz Kapasite Anlaşmaları [temel alınan Projeksiyon için] gerekli görünmektedir. Bu konuda, fikir verici bir kaç grafik, aşağıda yer almaktadır. (Grafik 1-2-3-4-5-6)

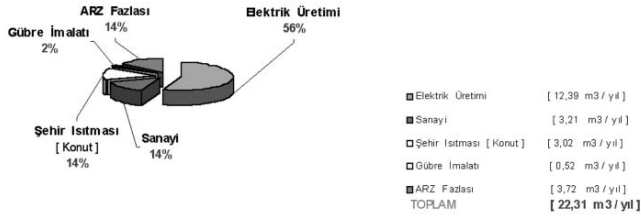
Şekil 2 - DOĞAL GAZ KULLANIM PROJeksiYONU

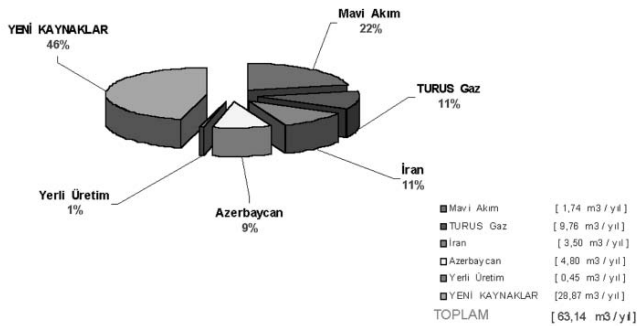
Şekil 3 - 2003 DOĞAL GAZ KAYNAK DAĞILIMI

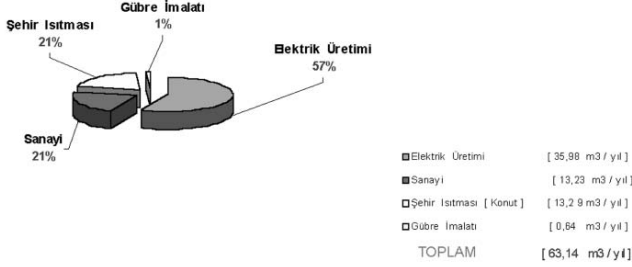
Şekil 4 - 2003 DOĞAL GAZ KULLANIM DAĞILIMI

Grafik 6 - 2020 DOĞAL GAZ KAYNAK DAĞILIMI

Şekil 6 - 2020 DOĞAL GAZ KULLANIM DAĞILIMI

I.1.05 - Hem ETKB ve bağlı kurumlarında, hem de EPDK’da, artan ve yoğunlaşan Bürokrasi ve Devletçi tutum giderilerek, bu kurum ve kuruluşların piyasa aktörlerinin ve yatırımcıların önlerinin açılmasında, en önemli birimler oldukları ilkesi, tesis edilmelidir. Aksi halde, rasyonel ve sürdürülebilir bir gelişme, Enerji Sektörü açısından mümkün görülmemektedir.

[Bu günlerde yayınlanarak yürürlüğe girmesi beklenen, DSİ “Su Kullanım Anlaşması”, bunun en tipik örneklerinden birisidir. Bir çok ilgili Sivil Toplum Örgütü ve piyasa aktörleri tarafından, öneriler ve görüşler iletilmiş olmasına rağmen, bir türlü revizesine imkan bulunamayan böyle Devletçi yapının hakim olduğu Su Kullanım Anlaşması mevzuatı ile, Devlet Kurumları (DSİ - EÜAŞ) dışında, hiç bir rasyonel düşünen piyasa aktörünün, Hidroelektrik Üretimi konusunda yatırım yapabilmesi, olası görünmemektedir. Bu misalleri arttırmak mümkündür; YİD – Yİ ve İHD Projelerinin Anlaşmaları revize edilmeden ve rasyonel bir metot üzerinde mutabakat sağlanmış olmasına rağmen buna uygun gerekli düzenlemeler yapılmadan TEİAŞ Şebeke Kullanım Bedelleri ve DSİ Katkı Paylarının talep yöntemleri hemen sayılabilineceklerdendir].

I.1.06 - Kamuda yer alan, Karar Verici ve Otoritelerin,

- Devletin [Kreditör ve Sermaye sahibi], Finansal Piyasalar nezdindeki güvenilirliğinin zedelenmemesini temin etmek ve ileride yapılabilecek projelerin finansmanlarında, darboğazlar yaşanmasını önlemek,
- Devlet’de devamlılık ve hukukun üstünlüğü ilkelerini sürdürebilmek, içeride ve dış dünyada Devlet itibarını sarsmamak için,

Yetkili kurum ve daireler tarafından yapılmış, Akitlerin ve Devlet adına atılmış imzaların, arkasında durulması ve projeleri yıpratmak yerine, uygulamaların sağlanması yoluna gidilmesi gerekmektedir.

I.2 - KAPASİTE BEDELİ KAVRAMI

I.2.01. Kapasite Bedeli Analizi

Elektrik Enerjisi'nin [Transfer Bedelleri, Toplumsal Maliyetler, Karlar ve Vergiler dışında] Üretim Bedelleri;

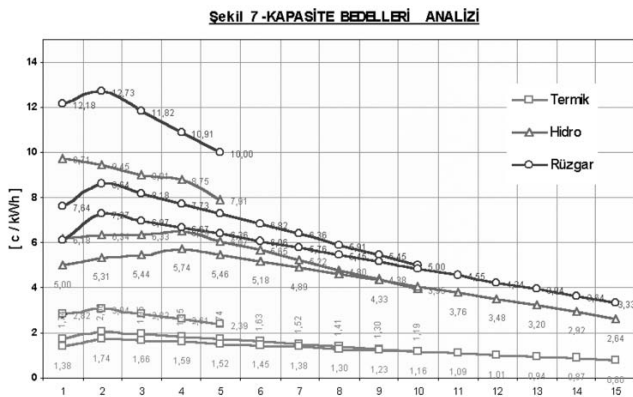
- Yatırım ile oluşan [Özkaynak ve Kredi] Kapasite Bedeli,
  - Enerji Kaynak Maliyeti ve Tesis İşletiminden oluşan, İşletme Bedeli,
- elemanlarından oluşmaktadır.

Kapasite Bedelleri;

- Elektrik Enerjisi Satış Fiyatları içinde, veya
- Bütçeden Kamu Kurumlarını destekleyerek, veya
- Kullanıcı adına Kamu Kurumlarını borçlandırarak, ya da öteleyerek, veya
- Diğer bazı metotlar, ama

Her ahvelde, son kullanıcılar [toplumun tamamı] tarafından karşılanmıştır ve karşılanmaktadır. Değişen, sadece bu ödemedeki finansman yapısıdır.

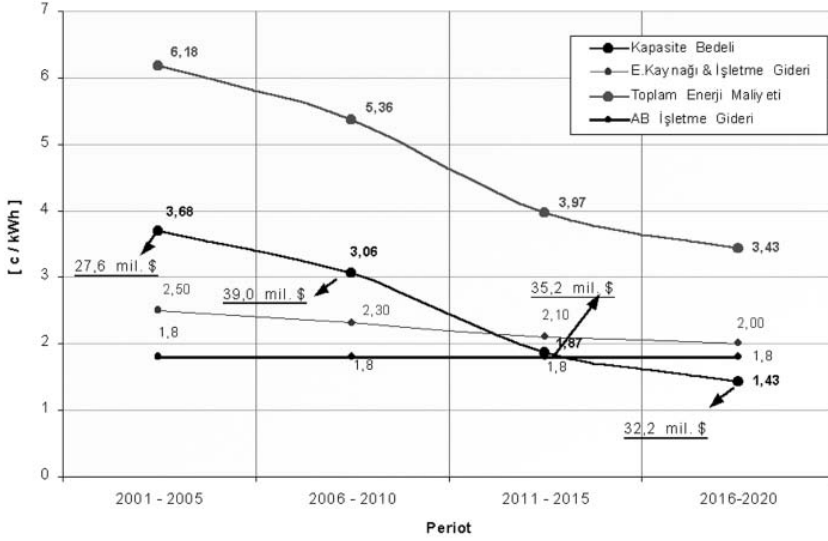
[Çeşitli kaynaklar için, 5 - 10 -15 yıl Geri Ödemeli Kredi Yapısı ile oluşan Kapasite Bedelleri Grafiği, aşağıda verilmektedir (Şekil 7)].

DPT'nin [2001 yılında] Plan Dönemi için hazırladığı Elektrik Enerjisi İhtisas Komisyonu Raporundan (11-1 ve 13-4) alınan değerler ile, Elektrik Enerjisi Maliyet Değerleri, aşağıdaki (Şekil 8'deki) gibi hesaplanmaktadır.

Şekil 8-Elektrik Enerjisi Maliyet Analizi [c/kWh]

- 2001 - 2005 yıllarını kapsayan Planlı Dönemde, Kapasite Bedeli 3.7¢ / kWh ve Elektrik Enerjisi Maliyeti 6.2 ¢ / kWh civarında hesaplanmaktadır [Yatırım 5.5 milyar \$ / yıl].
- 2006 - 2010 yıllarını kapsayan Planlı Dönemde, Kapasite Bedeli 3.1 ¢ / kWh ve Elektrik Enerjisi Maliyeti 5.4 ¢ / kWh civarında hesaplanmaktadır [Yatırım 7.8 milyar \$ / yıl].
- 2011 - 2015 yıllarını kapsayan Planlı Dönemde, Kapasite Bedeli 1.9 ¢ / kWh ve Elektrik Enerjisi Maliyeti 4.0 ¢ / kWh civarında hesaplanmaktadır [Yatırım 7.1 milyar \$ / yıl].
- 2016 - 2020 yıllarını kapsayan Planlı Dönemde, Kapasite Bedeli 1.5 ¢ / kWh ve Elektrik Enerjisi Maliyeti 3.5 ¢ / kWh civarında hesaplanmaktadır [Yatırım 6.5 milyar \$ / yıl].

I.2.03 – Türkiye ‘nin Kapasite Bedeli Beklentileri

Görüleceği gibi, ülkenin enerjiye dayalı kalkınması tamamlanıncaya kadar [ki uzunca bir süreyi ifade etmektedir], Elektrik Enerjisine ciddi miktarda Kapasite Bedeli ödenmesi kaçınılmazdır.

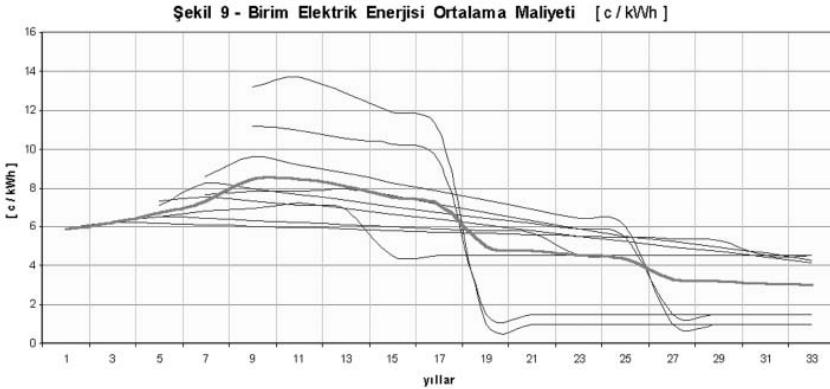
Bu nedenler ile, ucuz elektrik enerji söylemi, normal ve rasyonel yollar ile çok zor realize edilebilecek bir söylemdir. Hele bunu, artık Kapasite Bedeli ödemesini yok denecek derecede aza indirmiş, gelişmiş ülkelerdeki Elektrik Enerjisi Fiyatı ile mukayese ederek desteklemeye çalışmak, oldukça aykırı bir yaklaşım görünümündedir.

Ortalama İşletme Maliyeti, 1.8 ¸ / kWh olarak hesaplanan AB ülkelerinin tüketicisinden, kalkınmasını sürdürmekte olan ülkemiz tüketicisi yaklaşık 3 - 4 ¸ / kWh fazla fiyatı ödemek zorundadır [Bütçe veya çeşitli kaynaklardan sübvans edilse dahi, bu gerçek değişmeyecektir].

I.3 - REKABET KAVRAMI VE PİYASA

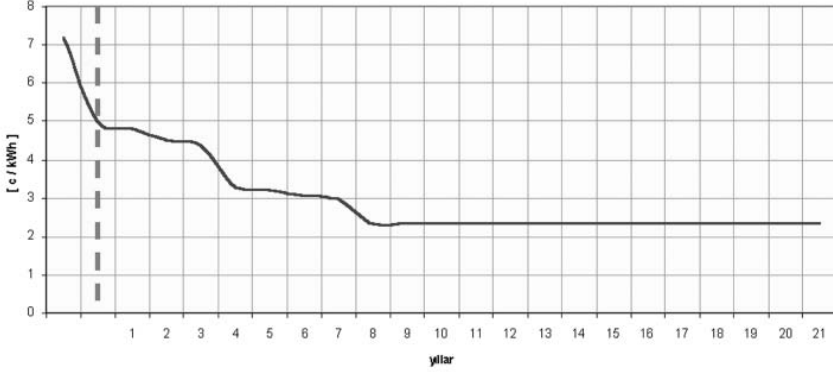
I.3.01 – Elektrik Enerjisi Fiyatı ‘nın Türkiye ‘deki Yapısı

Ülkenin, baştan beri Elektrik Enerjisine [özellikle üretim tesisi olarak] yapmış olduğu tüm yatırımların oluşturduğu Birim Elektrik Enerjisi Maliyeti, aşağıdaki gibi (Şekil 9) şematize edilebilir.

Bu oluşan Ortalama Elektrik Enerjisi Maliyet Fiyatı eğrisinin [hiç yeni yatırım olmayacağını varsayarsak], bugünden ileriye doğru olan kısmı ele alınır ise, durum aşağıda görünen tarzda olacaktır.

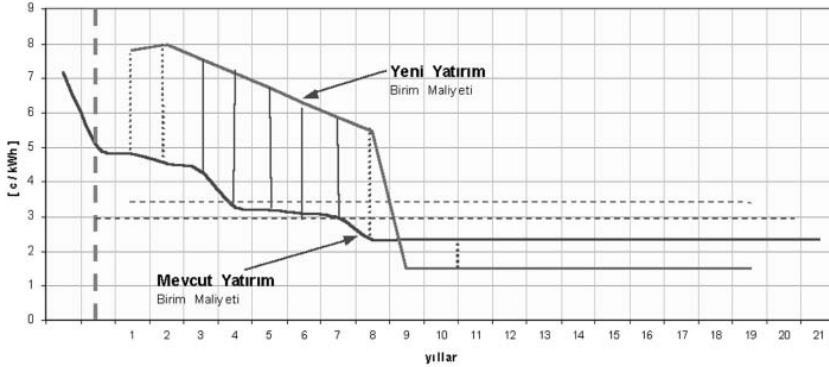
Şekil 10 - Birim Elektrik Enerjisi Maliyet Fiyatı [c / kWh]

Bu grafikte de görüldüğü gibi, mevcut sistem bir süre daha [transit dönem] Kapasite Bedelini de kapsayan maliyetle devam edecek, belli bir süre sonra sistem oturacak [stady state] ve Elektrik Enerjisi Maliyeti, sadece İşletme Giderleri'nden oluşacaktır (Grafik 11).

Bu safhada, yeni bir Elektrik Üretim Tesisi'nin devreye girdiğini düşünelim. Bu tesisin, Elektrik Üretim Maliyeti bakımından sistemdeki durumu, aşağıdaki grafikte [boyutsuz varsayılabilir] görüldüğü gibi olacaktır.

Şekil 11 - Birim Elektrik Enerjisi Maliyet Fiyatı [c / kWh]

Şekilden de anlaşılacağı gibi, tesisin Elektrik Üretimi Birim Maliyet Fiyatı, dengelenmiş periyotta [stady state], sistemin altına düşecek bile olsa, Kapasite Bedeli ile oluşan başlangıçtaki periyotta [transit dönem], 3,5 - 4 c / kWh mertebelerinde ve

mevcut sistemde oluşan maliyetin üzerinde, bir Elektrik Enerjisi Maliyeti ile üretim yapmak zorunda bulunmaktadır.

I.3.02 – Mevcut Piyasa Yapısının getirebilecekleri

Yukarıdaki tespitler, bize aşağıdaki realiteleri açıkça göstermektedir;

A -

1 - Normal, ekonomik ve ticari saikler ile, mevcut Rekabet ve Piyasa koşulları içinde ve belirlenmiş şartlar ile, yeni bir yatırımın yapılması, mantık ölçüleri ile bağdaşmamaktadır.

2 - Elektrik Enerjisi için uygulanmaya çalışılan, salt rekabete dayalı Serbest Piyasa Modeli, enerjiye dayalı kalkınmanın tamamlandığı yenileme ve idame yatırımları dışında, yatırım ihtiyacı yok denecek derecede az olan toplumlarda, ancak geçerli olacak niteliktedir [ki burada bile yeni yatırım ihtiyacı, ciddi sorun doğurmaktadır - Norveç].

B -

1 - Türkiye gibi, yatırım ihtiyacı yoğunlukla devam eden bir ülkede, bu yatırımların bugün uygulamaya çalışılan rekabetçi bir Serbest Piyasa Modeli içerisinde, özel sektör tarafından yapılamayacağı görüldüğünde, Kamu Kurumları [Devlet] tarafından realize edilebilir ki bu da, Rekabetçi bir Serbest Piyasa ile ilişkisi olmayan [hatta bu piyasanın oluşumuna ciddi miktarda sekteye uğratan] gizli sübvansiyon anlamını taşıyacaktır. Diğer bir deyişle, TEK dönemine geri dönüş görünümündedir [Mobil Santraller gibi acil ve zaruri, fakat istenmeyen çözümler de gündeme yeniden gelebilecektir].

2 - Rekabetçi Serbest Elektrik Piyasası'nda faaliyet gösteren mevcut Üretim Şirketlerinden, Kapasite Bedeli ödemeleri tamamlananlar, şayet yeterli olur ise, karlar'ını tahsis etmek sureti ile [bir ekonomik gerekçe aramaksızın] piyasadaki varlıklarını geliştirmek için, Üretim Tesisi Yatırımlarına girebilirler. Türkiye'de ise bu olgu, yok denecek kadar sınırlıdır.

3 - Kar amacı gütmeyen bazı sermaye kesimleri [kara para aklaması gibi], bu sahaya girebilir. Ancak bu, hem etik açıdan, hem de piyasanın oluşumu ve istikbali açısından, çok sakıncalıdır ve yok sayılmalıdır.

4 - Çok uzun vadeli, kar amacından ziyade ilerideki çıkarları açısından, piyasayı ele geçirmeyi hedefleyen çok uluslu sermaye yapıları [çok çeşitli siyasi arguman-

lar ile], siyasi otoriteleri etkileyerek, ileride çıkacak problemleri çözebileceklerini düşünerek, sektöre yatırımcı olarak girebilirler, ki bu da, stratejik açıdan tam bir dışa bağımlılık getireceğinden, son derece tehlikeli ve ülke için hiç istenmeyen bir piyasa olgusu yaratacaktır [Dünyada bu tip davranışlar ve neticeleri görüldü - Endonezya / Macaristan].

C -

1 - Elektrik Piyasası'nın çok uzun dönemde [belki 10 - 15 yıl] özelleşebileceği dikkate alınarak, Rekabetçi Piyasa - Destekleme ve Teşvikli Regülasyon - Stratejik Tercihli [Devlet] gibi bir üçlü oluşumun, müştereken rol alacağı bir Geçiş Dönemi ve Prosedürü ile, piyasa oluşumunun sağlanması ve kademeli olarak [Kapasite Bedeli giderleri tamamlanmış tesislerin intikali ile], Serbest Elektrik Piyasası'na geçiş, en rasyonel yol olarak görünmektedir (Şekil ?).

2 -Böyle bir tercihte, hem Kapasite Bedeli giderleri süresince, hem de diğer regülasyonlar için, bir Regülasyon Mekanizması gerekecektir.

[Aslında, çok eleştiri alan Y-İ-D Modeli, buna benzer bir finansal yapıyı içermekte idi. Ancak, Kamunun "Tesis Bedeli" satın alınması modelini, Elektrik Fiyatı gibi yorumlaması yanlışlığından, bir türlü gerçek işlemini yerine getirememiştir].

1.4 - TOPLUMSAL MALİYET KAVRAMI

1.4.01 – Toplumsal Maliyet Kavramının İçeriği

Elektrik Enerjisi Fiyatı denildiği zaman, bugün Üretim Maliyeti açısından, sadece Kapasite Bedeli ve İşletme Giderleri [ile Vergiler] akla gelmekte ve tüm yapılanma bu baza oturtulmaktadır.

Oysa, Enerji Üretimi faaliyeti esnasında, direkt olarak hissedilmeyen, Sosyal İçerikli - Dışa Bağımlılık - Dışsal (External) gibi grup maliyetlerden oluşan;

- NO ₂ , NO _x , CO, Asitleme, Ozon Tabakasına Etki	- Flora Etkileri
- Yerde Ozon Oluşumu	- Ötrotifikasyon
- Ağır Metaller Kirliliği	- Jeolojik Etkiler
- Kanserojen Etkiler	- Afet Riskleri
- Radyoaktivite	- Göçler
- Radyoaktif Atıkların Kirliliği	- Açık Alan Kayıpları
- Endüstriyel Atıkların Kirliliği	- Açık Alan Tahribatı
- Katı Maddeler Emisyonu	- Eser-Yapı-Malzeme Tahribatı

- Küresel Isınma Etkileri
- Isıl Kirlenmeler
- Duman Kirliliği
- Gürültü Kirliliği
- Enerji Kaynaklarının Tükenmesi
- Enerji Kaynaklarının Transferi
- İthalatta ve İçeride Döviz Kullanımı
- Dışa Bağımlılık

gibi unsurları içeren, Toplumsal Maliyetler mevcuttur.

I.4.02 – Toplumsal Maliyet Analizleri ve Sonuçları

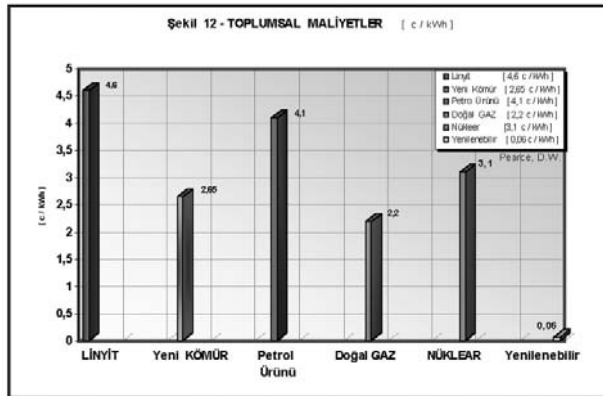
Türkiye’de, bu konuları içeren bir Veri Tabanı oluşmuş değildir ve çok ciddi bir bilgi eksikliği yaşanmaktadır. Türkiye için, bu Toplumsal Maliyetlerin tespiti, böyle bir veri tabanının oluşumunu müteakip, yapılabilir durumdadır, ki bu da oldukça uzun bir zaman dilimini ihtiyaç göstermektedir.

Ancak, ülkemizin de bir modifikasyon ile [en azından böyle bir çalışma, ülkemizde tamamlanana kadar] istifade edebileceği Avrupa kaynaklı çok ciddi çalışmalar mevcuttur. Mesela, “European Commission - Directorate General of Energy” yayınının, V.4 - The Enviroment’in 6. bölümünde yalnızca Dışsal [External] Maliyetler olarak;

- Nükleer Kaynaklı Enerji Üretiminde 0.2 - 0.6  / kWh
[Tesis Sökümü ve Atık Yok Etme Maliyeti hariç]
- Doğal Gaz Kaynaklı Enerji Üretiminde 1.0 - 4.0  / kWh
- Kömür Kaynaklı Enerji Üretiminde 2.0 - 15.0  / kWh

değerleri vermektedir.

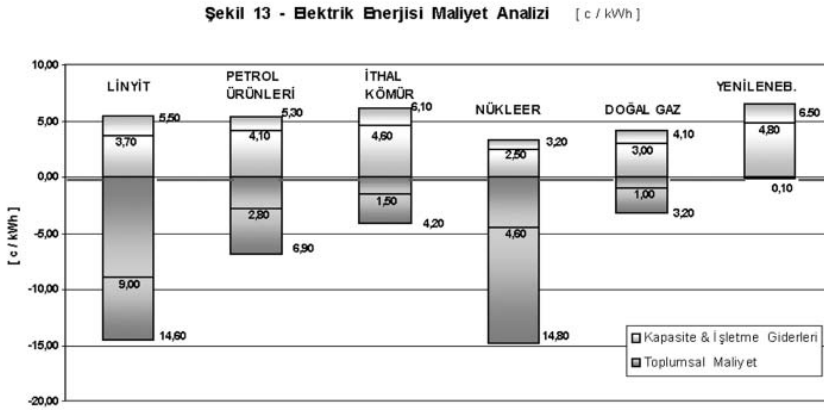
Bu konuda en ciddi bilimsel, belki de en önemlisi denilebilecek çalışma, Pearce, D.W. Bann, C. ve Georgiou, E. tarafından yapılmış olanıdır (Şekil 12).

Bu çalışmada, yine Nükleer için; Tesis sökümü ve Atıkların yok edilmesi maliyetleri hariç tutularak, yukarıdaki şekilde belirtilen değerler tespit edilmiştir.

I.4.03 – Toplumsal Maliyet ve Piyasa Rekabeti İlişkileri

Elektrik Enerjisi Piyasa sistemi, mevcut mevzuat ile oluşan yapılanmada, rekabet için baz teşkil edecek Elektrik Enerjisi Fiyatı, yalnızca İşletme ve Kapasite Bedelleri [vergiler dahil] unsurlarından oluşur tarzda dikkate alınmaktadır. Toplumsal Maliyetler, bu fiyat oluşumu ve sistem argümanlarının dışında kalmaktadır (Şekil 13).

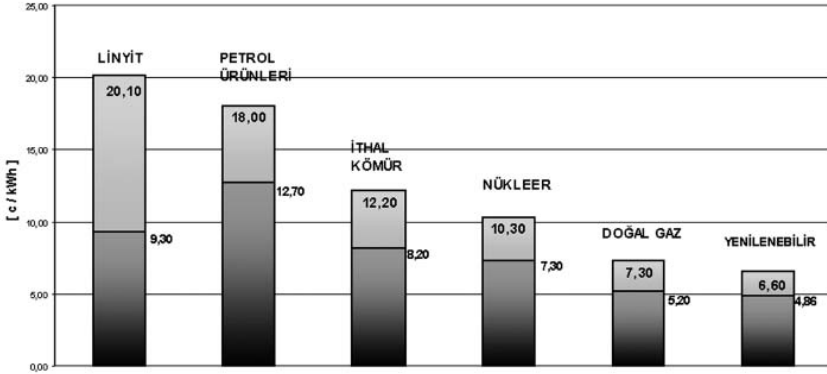

Oysa sistem [hesaplama] dışı kalan, yukarıda söz edilen Toplumsal Maliyetler, çok ciddi büyüklükleri ifade edebilmektedir.

Bu konudaki en tipik misal; Nükleer kaynaklara dayanan Elektrik Enerjisi Üretimi [ortalama olarak] Kapasite ve İşletme Bedelleri olarak, 2 - 3 º / kWh ortalama maliyetle piyasaya girmekte ve rekabete katılmaktadır. Oysa, Nükleer Üretim Tesislerinin ömürleri sonundaki sökümüleri ve atıklarının yok edilmesi maliyeti için 8 - 12 º / kWh mertebesinde oluşacak maliyetler [Toplumsal Maliyet] söz konusudur. Bu bedel, Elektrik Enerjisini kullanan nesilde, 1 - 2 nesil sonra ödenecek bir bedel olarak ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal Maliyetleri de, bir rekabet fiyatı unsuru olarak ele alınacak bir Elektrik Piyasası sistemi, hem daha adil, hem de daha rasyonel olacaktır. Bugün benimsenen rekabet fiyatı oluşum tarzı, deyim yerinde ise, sanki sanal ve haksız bir rekabet niteliğinde görünmektedir.

Şekil 14 - Elektrik Enerjisi Maliyet Analizi [2] [c / kWh]

Toplumsal Maliyetleri içeren, fiyatlanma modeli ile oluşacak, rekabete dayalı bir Elektrik Piyasası, kullanılan kaynaklar bazında rekabet şansı sıralamasını da ciddi bir biçimde değiştirecektir (Şekil 14). Daha temiz enerjiye, daha fazla rekabet şansı tanyacak böyle bir piyasada, özellikle Yenilenebilir Kaynaklara dayalı [Hidrolik - Rüzgar] Elektrik Üretimi, belki de hiç bir destek ve teşviğe ihtiyaç duymaksızın, rekabet edebilir duruma gelebilecektir.

Bu yaklaşım ile, başta değinilen Regülasyon Mekanizması'nın modellenmesi ve işletilmesi de hayli kolay bir hale getirilmiş olacaktır.

BÖLÜM II - YENİLENEBİLİR KAYNAKLAR ve DESTEKLENMELERİ

II.1 - YENİLENEBİLİR KAYNAK POTANSİYELİ

II.1.01 - Genel

Her kesimin tereddütsüz kabul edeceği gibi enerji, ülkenin hem ekonomik, hem de sosyal kalkınmasında, en önemli ve önde gelen unsurlarından biridir. Petrol - Doğal Gaz - Kömür gibi birincil enerji kaynakları açısından fakir sayılabilecek ülkemiz, Güneş - Rüzgar ve Su Kaynakları açısından, oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Ancak, açıkça görülmektedir ki, bu potansiyeli değerlendirmek açısından çok yetersiz kalmaktadır.

Rüzgar - Güneş - Jeotermal - Dalga - Gelgit - Biyokütle ve Hidrolik Kaynaklara dayalı 50 MW ve altındaki Kanal ve Nehir Tipi Üretim Tesisleri ile, rezervuar

hacmi 100 milyon m³ veya rezervuar alanı 15 km² 'nin altında olan üretim tesisleri [bugün cari mevzuat uyarınca] Yenilenebilir Enerji kapsamına girmektedir [AB'de ise tüm Hidrolik Kaynaklara dayalı üretim tesisleri, Yenilenebilir ve Temiz Enerji kapsamındadır].

Hidroelektrik Kaynak hariç, diğer Yenilenebilir Kaynakların tümü, teknik gelişme sürecindedir. Elektrik Enerjisi üretiminde ancak, Hidrolik ve Rüzgar Enerjisi Kaynakları [belki bir miktar da Jeotermal Kaynak], ekonomik kriterler içinde kalabilmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi, Hidrolik ve Rüzgar Kaynakları açısından oldukça zengin sayılabilecek olan ülkemizde, Hidroelektrik potansiyel [son yıllar hariç] ciddi gelişmelere sahne olmuş, Rüzgar Kaynağına dayalı gelişme ise yok denecek niteliktedir [Oysa, bize göre kaynak bakımından daha fakir olan AB'de, çok yaygındır ve gelişimi desteklenmekte ve teşvik edilmektedir].

Bugüne kadar, kamu kurumları vasıtası ile yürütülmüş olan Elektrik Enerjisi Üretimi, daha çok siyasi ve bürokratik tercihler ile, kaynak seçimine sahne olmuştur. 4628 nolu Elektrik Piyasası Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile, kaynak kullanımı ve tercih konusu tam bir kaos ortamındadır.

Yenilenebilir Kaynakların önemi, siyasiler - bürokrasi ve hatta kamu oyu tarafından yeterince anlaşılammış, uzun vadeli bir bakış açısı oluşmamış ve günlük kriter ve saiklere göre davranma gelinmiştir.

II.1.02 - TÜRKİYE'NİN HİDROELEKTRİK KAYNAK POTANSİYELİ

Türkiye'nin, deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1.300 mt. civarındadır. Yurdumuza düşen yıllık ortalama yağış 501 milyar m³ ve bunun akarsulara dönüşen kısmının 186 milyar m³ olduğu bilinmektedir.

DSİ ve EİE tarafından, Türkiye'nin mevcut 25 havzasında yapılan çalışmalar neticesinde, brüt Elektrik Enerjisi Üretim Potansiyeli 433 TWh / yıl ve Ekonomik [Net] Elektrik Enerjisi Üretim Potansiyeli 125.3 TWh / yıl olarak belirlenmektedir. Kurulu Güç değeri ise 35.3 GW düzeyindedir. Brüt potansiyeli kullanma oranı ise %29'dur [Bu potansiyel kapasitenin, bugün kullanılan kısmı %27 - 28 civarındadır].

Toplumsal Maliyet unsuru dikkate alınmasa dahi, kullanılan stokastik ekonomik rantabilite kriterleri yerine, daha realist ve rasyonel kriterler kullanıldığında, bu

potansiyel kullanım oranı yaklaşık %25 oranında artacaktır. Toplumsal Maliyetlerin de içinde yer aldığı bir ekonomik rantabilite analizinde ise, potansiyel kullanım oranı %45 mertebesinde yükselecektir.

Türkiye genelinde henüz etüdü yapılmamış [hatta ölçülmesi bile yapılmayan] 1 - 30 MW arası küçük tesislerden minimum 10 - 15 TWh / yıl, kanal ve barajlara konulacak ufak türbinler yoluyla da 3 - 5 TWh / yıl elektrik üretilebileceği düşünülmektedir.

Bütün bu kriterler göz önüne alındığında, yurdumuzun Ekonomik [Net] Hidroelektrik Üretim Potansiyelinin 190 - 210 TWh / yıl civarında olacağı ve Kurulu Güç değerinin de 49 - 54 GW olacağı söylenebilir. Brüt Potansiyelin kullanım oranı ise, %45 - 47 civarında olacaktır.

II.1.03 - TÜRKİYE’NİN RÜZGAR KAYNAĞI POTANSİYELİ

Rüzgara dayalı enerji kaynağı, çok eskiden beri bilinen ve kullanılan bir kaynaktır [Değirmenler]. Elektrik Enerjisi Üretimi için ilk türbin, 1890 yılında Danimarka’da yapılmış ve insanoğlu, Rüzgar Enerjisinden Elektrik Üretimi ile böylece tanışmış ve süratle geliştirmiştir.

Türkiye, Rüzgar Enerjisi konusunda, gelişme gösteren ülkeler ile kıyaslandığında, çok daha zengin potansiyele sahip olmasına rağmen, potansiyeli kullanım açısından çok başlardadır.

Çok detaylı bir çalışma ve içeriğe sahip olmasa bile, EİE tarafından, ülkenin bir “Rüzgar Atlası” çıkarılmıştır. Bu konuda, EİE ve MİG çalışmalarından faydalanarak ve birçok [DPT - TÜSİAD - İTD - ETKB v.b.] raporlamalara dayanılarak, Rüzgara dayalı Enerji Potansiyelinin, Türkiye için;

- Brüt Kapasitenin 200 - 220 GW, Kurulu Güç
- Teknik Kapasitenin 100 - 115 GW, Kurulu Güç
- Ekonomik Kapasitenin 18 - 20 GW, Kurulu Güç (denizsel hariç)
- [Ekonomik Üretim 45 - 50 TWh / yıl Üretim (denizsel hariç)]

olduğu söylenebilir. Bu konuda veri tabanı ve ilgili çalışmaların yetersizliği de dikkate alarak, oldukça emniyetli olarak;

Uygulanabilir Kapasitenin; 11 - 12 GW Kurulu Güç ve Üretim Kapasitesinin 30 - 32 TWh / yıl olabileceği rahatlıkla söylenebilir.

[AB'de, Madrid Deklerasyonu - Beyaz Saife Deklerasyonu - Renewable 77 / EC ve Wind 12 gibi Directionlar ile 2010 yılında 60 TW, 2020 yılında 150 TW Kurulu Güce ulaşılması hedeflenmiştir].

II.2 - YENİLENEBİLİR KAYNAKLARIN DESTEKLENMESİ

II.2.01 – Yenilenebilir Kaynaklar 'ın Desteklenme Nedenleri

Rüzgar - Güneş - Jeotermal - Dalga - Gelgit - Biyokütle - Biyogaz - Hidro Enerjisine dayalı kaynaklar, (belki hidroelektrik hariç) elan teknolojik olarak gelişme sürecindedir. Bunlardan (çok kısıtlı olan jeotermal kaynak dışarıda bırakılırsa) ancak, hidrolik ve rüzgar enerjisi kaynaklarına dayanan üretim tesisleri, elektrik üretimi için ekonomik kriterler içinde kalarak, uygulama sahası bulabilecek seviyeye ulaşmıştır.

Ülkemiz, bu iki kaynak açısından çok zengin sayılabilecek durumdadır. Bugüne kadar geçen sürede, ilgili otoritelerin müspet yaklaşımı ve gayretleri ile, tamamen olmasa da hidrolik kaynaklara dayanan tesisler (içme suyu ihtiyacı ve tarımsal gereksinmelere de paralellik içinde) geliştirilmiştir. Son yıllarda bu konudaki gelişmenin de istenilen düzeyde olduğunu söylemek oldukça zordur. Teknolojik gelişmenin, son zamanlarda ekonomik olarak kullanımının sağlanabileceği düzeye ulaşmış olan rüzgar enerjisine dayalı tesisler için, pratik uygulama yok denecek seviyededir. Oysa bu konuda, ciddi boyutlara ulaşmış Avrupa ülkelerinden, ülkemiz çok daha zengin durumdadır.

Son yıllara kadar, bir kamu hizmeti olduğu kabul edilen elektrik üretimi, kamu kurumları tarafından yürütülmekteydi. Dolayısıyla, ekonomik kıstaslar içinde olduğu kabul edilen hidrolik ve rüzgar kaynaklarına dayalı üretim tesislerinin tesisi, tamamen siyasi tercih ve kararlılığa bağlı olarak gelişebilecek ve uygulama alanı bulabilecek durumda idi. Hidroelektrik tesisler de bu tarz içinde bir gelişme ortamı bulmuştur. Ancak, rüzgar kaynağı kamu otoritelerince, her nedense tercih dışı bırakılmıştır.

Yakın zamanda başlatılan ve kanun - yönetmenlik v.b. mevzuat ile yaratılmaya çalışılan, Rekabete dayalı Serbest Elektrik Piyasası şartları içinde, Yenilenebilir Enerjiye dayalı üretim tesisleri, daha da değişik bir özellik içine girmiştir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayanan üretim tesisleri;

Çevreye uyumlu ve temiz (çevre kirliliği yaratmayan nitelikte) olması,

Ülkenin öz kaynağı (dışa bağımlılığı azaltan nitelikte) olması,

Yakıt girdisi olmaması (işletme giderlerinin çok düşük olması),
gibi çok temel kriterler yanında,

AB Kriterlerine ve Direktiflerine (Renewable 77 / EC - Wind 12 v.b.) uygunluğu,

Kyoto Protokolü bakımından son derece önemli olması ve

Yeşil enerji ihracatı imkanını yaratabilmesi,

gibi diğer unsurları da dikkate alınarak, mutlaka Desteklenmeli ve Teşvik edilmelidir. Bu Teşvik, bir mevzuatlar manzumesi ile hukuki yapıya kavuşturulmalı ve sürdürülebilir hale getirilmelidir.

II.2.02- DÜNYA'DAKİ Yenilenebilir Kaynaklar 'ın Desteklenmesi

Bilindiği gibi tüm dünyada, özellikle AB ülkelerinde Temiz [Yeşil] Yenilenebilir kaynaklara dayalı elektrik enerjisi desteklenmektedir [Teşvik edilmektedir]. Bu Teşvik / Desteğin kaynağı, alınan Katma Değer - İşletme Vergilerinden ve özellikle çeşitli tarzlarda oluşturulan ve Toplumsal Maliyetlere dayalı fonlar yoluyla yapılmaktadır. Bu uygulamalar, çok çeşitli şekilde ve ülkelerdeki mevcut yapılara dayandırılarak yapılmaktadır. Bir fikir vermesi bakımından, bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

Almanya'da, 2000 yılında çıkarılan "Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına Öncelik Verilmesine Dair Kanun" ile, hidroelektrik santrallarda üretilen elektriğe en az 13 fenik / kWh [500 kW kurulu gücün altındakilerde 15 fenik / kWh] ödenmesi yasal zorunluluğa bağlanmıştır [ki, Almanya'da Hidroelektrik Potansiyelin tamamı, kullanılmış durumdadır]. Aynı kanun gereğince, Rüzgar Enerjisine dayalı Elektrik Üretiminde ilk beş yıl için en az 17.8 fenik / kWh ödenmesi şart koşulmuştur.

Hollanda'da, Ecotax ve KDV toplamı 7.6 eurocent / kWh olarak uygulanmaktadır. Bu vergilerin toplamı, Yenilenebilir Kaynaklara dayalı tesislerde üretilen Elektrik Enerjisi için, 2.1 eurocent / kWh olarak uygulanmakta, diğer bir deyişle, Yenilenebilir Kaynaklardan yapılan Elektrik Üretimine 5.5 eurocent / kWh tutarında bir destek sağlanmaktadır [Bu destek değerinin zaman içerisinde 3.5 eurocent / kWh seviyesine düşürülmesi planlanmaktadır]. Hollanda'da ayrıca, Çevre Fonundan "Yeşil Enerji" üretimine 2002 yılı sonuna kadar, 2 eurocent / kWh Teşvik sağlanmakta idi. 2003 yılından sonra bu uygulama, yeni bir mevzuata bağlanarak devam edecektir.

İsveç'te Rüzgar ve Yenilenebilir Hidroelektrik Santrallerden yapılan Elektrik Üretimine subvansiyon olarak 1.54 eurocent / kWh uygulanmaktadır. Rüzgar Enerjisine dayalı Elektrik Üretiminde ise ayrıca, 2.77 eurocent / kWh "Çevre İskontosu" desteği sağlanmaktadır. Bütün bunların dışında, Yenilenebilir Kaynaklara dayalı enerji yatırımlarına %15 oranında Yatırım Hibesi uygulanmaktadır.

İspanya'da ise, Almanya'ya benzer, ancak ülkenin kendi yapısına uyarlanmış bir Teşvik Mekanizması geliştirilmiş ve uygulanmaktadır. İspanya'da Dağıtım Şirketleri tüm Temiz Enerjiyi, belirlenmiş fiyatlar üzerinden almak zorundadır. Bu fiyat, 2002 yılı için net [tüm vergi ve fonlar çıktıktan sonra] 6.28 eurocent / kWh, 2003 yılı için 6.21 eurocent / kWh olarak belirlenmiş ve uygulanmaktadır. Ayrıca, tüm yatırım teşviklerinden, Temiz Enerji yatırımları en üst gruptan faydalandırılmaktadır [2002 yılına kadar İspanya'da Temiz Enerjiye direkt olarak 2.87 eurocent / kWh net fiyat desteği uygulaması tatbik edilmekte idi].

Danimarka'da, Yenilenebilir Enerji Kaynakları için [oldukça özel bir uygulama olan] Yeşil Sertifika uygulaması yapılmaktadır. Yenilenebilir Kaynaklı Enerji 2.5 eurocent / kWh Teşvik Primi ile desteklenmekte ya da Yenilenebilir Kaynaklı Enerjiye net ve fix 6.5 eurocent / kWh fiyat uygulanmaktadır.

Bütün bu sayılanlar, AB tarafından çıkarılan Mutabakatlar ve Direktifler ile, yapısal tarzda desteklenmekte ve hatta zorunlu hale getirilmektedir.

İngiltere'de, üç adet ayrı sistem uygulaması vardır [İngiltere - İskoçya - Galler], yalnızca İskoçya'da Yenilenebilir Kaynaklı Enerji Yatırımlarına, %10 oranında Teşvik Primi uygulanmaktadır.

Mısır'da, tüm sistem, kamu kurumunca yürütülmektedir. Buna rağmen, Yenilenebilir Kaynaklı Enerji, toplam tüketimin %55 olarak projekte edilmiş durumdadır. Bunu sağlamak amacı ile, Rüzgar Kaynaklı Enerji Üretimi için Danimarka, Hidrolik Kaynaklı Enerji Üretimi için, Alman firmaları ve hükümetleri ile, uzun vadeli ikili iş birliği anlaşmaları yapmış ve uygulamaya konmuş durumdadır.

Arjantin'de, Yenilenebilir Kaynaklı Enerji Üretimine, 15 yıl için 1.0 ¢ / kWh fiyat desteği ve ayrıca vergi muafiyeti sağlamıştır. Tüm Yenilenebilir Kaynaklı Üretime [alım] hatta girme garantisi sağlanmıştır.

II.3.02 - Projeksiyon Oluşumu

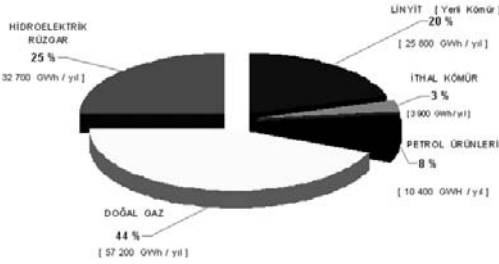
TABLO 3 - TÜRKİYE ELEKTRİK ENERJİSİ TALEP PROJESİYONU ve YENİLENEBİLİR KAYNAK KULLANIMI (*)

Yıllar	Birim	TOPLAM TAHMINİ	TOPLAM ÜRETİM TAHMINİ (**)	DİĞER KAYNAKLARDAN ELEKTRİK ÜRETİMİ						YENİLENEBİLİR KAYNAKLI ELEKTRİK ÜRETİMİ				
				TOPLAM	TERMİK KAYNAKLAR (***)				Hidrolik	TOPLAM	Hidrolik (%)	Rüzgar	Toplam	
					Linyit	İh. Kömür	Petrol	Doğal Gaz						
2005	Miktar (GWh / yıl)	180.000	180.000	163.900	119.400	41.100	6.700	12.700	58.900	44.900	55.000	10.500	5.600	16.100
	Kapalı Güç (MW)	97.000	44.400	90.900	20.300	10.087	1.644	3.117	14.458	10.595	13.095	2.500	2.000	4.500
2006	Miktar (GWh / yıl)	205.000	205.000	181.800	131.340	50.473	6.700	12.700	61.467	50.460	63.860	13.400	9.800	23.200
	Kapalı Güç (MW)	42.800	51.300	44.690	32.810	12.783	1.644	3.117	15.088	12.050	15.250	3.200	3.500	6.700
2007	Miktar (GWh / yıl)	230.000	230.000	202.400	145.080	52.018	10.594	16.298	67.171	56.320	72.720	16.400	11.200	27.600
	Kapalı Güç (MW)	49.100	57.720	49.990	36.477	13.241	2.090	4.000	18.488	13.393	17.293	3.800	4.000	7.800
2008	Miktar (GWh / yıl)	260.000	260.000	227.800	165.520	55.160	18.742	19.338	73.283	62.280	81.890	19.300	12.900	32.200
	Kapalı Güç (MW)	54.400	65.200	58.090	41.236	14.150	4.600	4.500	17.968	14.844	19.444	4.800	4.800	9.200
2009	Miktar (GWh / yıl)	280.000	280.000	243.100	174.960	54.448	20.220	20.898	79.394	68.140	90.440	22.300	14.600	36.900
	Kapalı Güç (MW)	58.800	70.560	60.090	43.865	14.150	5.100	5.129	19.488	16.195	21.465	5.300	5.200	10.500
2010	Miktar (GWh / yıl)	300.000	300.000	258.800	184.700	55.203	21.211	22.780	85.506	74.100	99.300	25.200	16.000	41.200
	Kapalı Güç (MW)	63.100	75.328	64.020	46.377	14.450	5.350	5.501	20.888	17.843	23.643	6.000	5.700	11.700
2011	Miktar (GWh / yıl)	320.000	320.000	274.500	194.540	55.740	24.402	22.780	91.818	79.960	108.160	28.200	17.300	45.500
	Kapalı Güç (MW)	67.400	80.880	67.990	49.892	14.750	5.155	5.591	22.488	18.990	25.990	8.700	8.200	12.900
2012	Miktar (GWh / yıl)	340.000	340.000	289.700	204.280	56.229	26.389	23.937	97.728	85.420	117.820	31.600	18.700	50.300
	Kapalı Güç (MW)	71.700	86.040	71.040	51.588	15.050	6.955	5.875	23.988	20.274	27.274	7.500	6.700	14.200
2013	Miktar (GWh / yıl)	360.000	360.000	304.900	213.820	56.994	28.160	23.937	103.829	90.890	128.880	34.900	20.200	55.100
	Kapalı Güç (MW)	76.000	91.200	75.100	54.063	15.350	7.355	5.875	25.483	21.637	29.837	8.300	7.200	15.500
2014	Miktar (GWh / yıl)	380.000	380.000	320.200	223.760	57.366	31.689	24.764	109.940	96.440	134.740	38.300	21.600	59.900
	Kapalı Güç (MW)	80.400	96.480	79.690	56.766	15.650	8.055	6.078	26.803	22.814	32.014	9.100	7.700	16.800
2015	Miktar (GWh / yıl)	400.000	400.000	336.400	233.400	58.113	33.666	25.579	116.062	102.500	143.600	41.600	23.000	64.600
	Kapalı Güç (MW)	84.700	101.840	82.980	59.892	15.860	8.565	6.276	29.483	24.274	34.174	9.900	8.200	18.100
2016	Miktar (GWh / yıl)	420.000	420.000	350.600	243.140	58.825	35.823	26.728	122.164	107.460	152.460	45.000	24.400	69.400
	Kapalı Güç (MW)	89.000	106.800	87.400	61.848	16.250	9.055	6.560	29.983	25.552	36.252	10.700	9.200	17.900
2017	Miktar (GWh / yıl)	445.000	445.000	372.100	257.880	59.507	41.308	28.790	128.275	114.220	161.320	47.100	25.800	72.900
	Kapalı Güç (MW)	94.300	113.160	92.760	65.598	16.550	10.500	7.068	31.483	27.181	38.381	11.200	9.200	20.400
2018	Miktar (GWh / yıl)	470.000	470.000	393.800	272.420	60.535	47.209	30.289	134.387	121.380	170.180	48.800	27.400	76.200
	Kapalı Güç (MW)	99.800	119.520	98.120	69.267	16.850	12.000	7.434	32.883	29.853	40.453	11.600	9.800	21.400
2019	Miktar (GWh / yıl)	505.000	505.000	425.400	296.890	60.870	50.704	35.460	141.825	128.540	179.040	50.500	29.100	79.600
	Kapalı Güç (MW)	106.900	130.200	105.990	75.236	17.150	15.000	8.703	34.483	30.841	42.544	12.000	10.400	22.400
2020	Miktar (GWh / yıl)	620.000	620.000	438.900	302.069	60.871	60.704	35.460	147.034	134.431	186.631	62.200	31.300	93.500
	Kapalı Güç (MW)	110.300	132.380	109.780	76.838	17.150	15.000	8.703	35.983	31.924	44.524	12.400	11.200	23.600

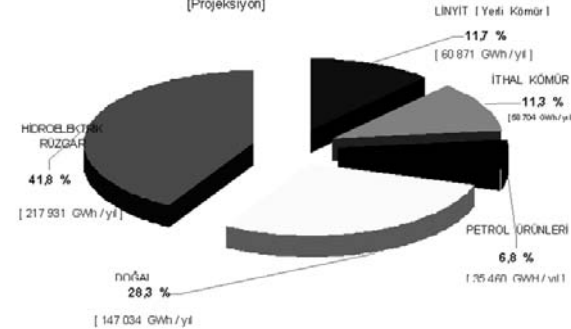
(*) Tem değere göre olarak (temin eden miktar) gösterir.
 (**) Sadece Yenilenebilir Kapasite miktarında farklılıkta göstermektedir.
 (***) Yatacak 828 olarak Yedek Kapasite (Emniyetlik) - Kapasite - Kapasite (Emniyetlik) Tutarı Tahmini ifade etmektedir.
 (****) AB İklimin "Yeni Enerji" hedefi yerine oturma ve tahminler, bu hedefi destekleyen Yenilenebilir Enerji Kaynakları Tahmini ve Enerji Enerji tahminleridir.

II.3.04 - Projeksiyon Kaynak Dağılımı

Şekil 15 - 2002 Yılı ELEKTRİK ÜRETİMİ KAYNAK DAĞILIMI

Şekil 16 - 2020 Yılı ELEKTRİK ÜRETİMİ KAYNAK DAĞILIMI
(Projeksiyon)

2002 yılında, Elektrik Üretimindeki Kaynak Kullanımı dağılım miktarları ve önerilen Projeksiyon ile 2020 yılında ulaşılabilecek Elektrik Üretimindeki Kaynak Kullanımı dağılımı, aşağıda verilmektedir.

Görüldüğü gibi, bu Projeksiyon yaklaşımı ile;

- 2002 yılında [58.5 TWh / yıl] %45 olan Yerli Kaynaklara bağlı kullanım, hedef alınan 2020 yılında [277.9 TWh / yıl] %53.5 seviyesine çıkmış olacaktır.
- 2002 yılında [57.2 TWh / yıl] %44 oranında olan Doğal Gaz Kaynağına bağımlılık, hedef alınan 2020 yılında [147 TWh / yıl] %28.3 seviyelerine gerilemiş olacaktır.
- Hedeflenen 2020 yılında [186.6 TWh / yıl]'ı Hidrolik kaynaklı toplam 217.9 TWh / yıl [AB'ye ihraç kabiliyeti olacak] Temiz Enerji üretiliyor olacaktır.

Şüphesiz, bazı siyasi ve stratejik tercihler [Nükleer Kaynak Kullanımı gibi], bu projeksiyonun kaynak kullanımı yapısındaki deseni değiştirebilir. Ayrıca, uzunca bir süre sayılabilecek 2020 yılına hedeflenmiş Projeksiyonun, bu süre içinde meydana gelebilecek, gerek teknik ve gerekse konjektürel gelişmeler ile revizyona ihtiyaç gösterebileceği, gözden uzak tutulmamalıdır. Zaten, bilimsel açıdan da böyle projeksiyonların, revizyona açık ve dinamik yapıda olması arzulanmaktadır. Ancak, bugünkü verilerin ışığında, rasyonel denilebilecek bir Projeksiyon niteliğindedir.

II.3.05 - Projeksiyon Analizleri

Tablo 3'te verilen Yenilenebilir Enerji Kaynaklarına dayalı Projeksiyon, Kaynak cinslerine göre kullanım oranları, aşağıda (Tablo 4'te) verilmiştir. Görüleceği üzere, tüm Yenilenebilir Kaynaklar 2020 yılına kadar değerlendirilmiş olmasına rağmen, üretim açısından bugünkü Yenilenebilir Kaynak tarafı içerisinde, ancak %16.1 oranına ulaşabilmektedir.

Ayrıca, Kaynak Kullanımının [yıllar itibari ile] dağılımı, aşağıda verilen Tablo 5'teki gibi olmaktadır. Görüldüğü gibi, Hidrolik Kaynak tamamen kullanılıyor olmasına rağmen, toplam talebin %33.5'i karşılanmakta [2020 yılı itibari ile], Temiz Kaynak Kullanımı ise, %42 oranına ulaşabilmektedir.

Yenilenebilir Kaynak Kullanımında, önceliğe dayalı bu Projeksiyonda, Kaynak Kullanımının Üretim ve Kurulu Güç olarak hedeflenen 2020 yılına kadarki gelişimi, aşağıda (Şekil 17 - 18) görüldüğü gibi olmaktadır.

TABLO 4. TÜRKİYE ELEKTRİK ENERJİSİ TALEP PROJEKSİYONU ve YENİLENEBİLİR KAYNAK KULLANIMI - ÖRANLAR (%)

Yıllar	Birim	TOPLAM TALEP TAHMİNİ	TOPLAM ÜRETMİ TAHMİNİ	DİĞER KAYNAKLARDAN ELEKTRİK ÜRETMİ							YENİLENEBİLİR KAYNAKLI ELEKTRİK ÜRETMİ			
				TOPLAM	Linyet	İh. Kömür	Petrol	İh. Doğal Gaz	Hidroelektrik	TOPLAM Hidroelektrik	Rüzgar	Güneş	Diğer	TOPLAM
2005	Miktar (GWh/yıl)	180.000	180.000	93,1	68,3	22,9	3,7	7,1	32,7	24,7	38,6	5,8	3,1	8,9
	Kullanıcı Dög. (MWh)	34.000	44.000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2006	Miktar (GWh/yıl)	205.000	205.000	88,7	64,1	24,6	3,3	6,2	38,0	24,6	31,2	6,5	4,8	11,3
	Kullanıcı Dög. (MWh)	42.000	51.000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2007	Miktar (GWh/yıl)	230.000	230.000	89,0	63,5	22,6	4,6	7,1	28,2	24,5	31,6	7,1	4,9	12,0
	Kullanıcı Dög. (MWh)	48.100	57.700	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2008	Miktar (GWh/yıl)	260.000	260.000	87,6	63,7	21,2	7,2	7,1	28,2	24,0	31,4	7,3	5,0	12,4
	Kullanıcı Dög. (MWh)	54.400	65.000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2009	Miktar (GWh/yıl)	280.000	280.000	88,8	62,5	19,4	7,2	7,5	28,4	24,3	32,3	8,0	5,2	13,2
	Kullanıcı Dög. (MWh)	60.000	72.000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2010	Miktar (GWh/yıl)	300.000	300.000	88,3	61,6	18,4	7,1	7,6	28,5	24,1	31,1	8,4	5,3	13,7
	Kullanıcı Dög. (MWh)	63.100	76.000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2011	Miktar (GWh/yıl)	320.000	320.000	89,0	60,9	17,4	7,6	7,1	28,6	24,0	31,0	8,9	5,4	14,2
	Kullanıcı Dög. (MWh)	67.400	80.800	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2012	Miktar (GWh/yıl)	340.000	340.000	89,2	60,1	16,5	7,6	7,0	28,7	23,1	31,4	9,3	5,5	14,8
	Kullanıcı Dög. (MWh)	71.700	86.800	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2013	Miktar (GWh/yıl)	360.000	360.000	88,7	59,4	15,8	8,1	6,6	28,8	22,3	31,0	9,7	5,6	15,3
	Kullanıcı Dög. (MWh)	78.000	91.200	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2014	Miktar (GWh/yıl)	380.000	380.000	88,3	58,9	15,1	8,3	6,5	28,9	21,4	30,5	10,1	5,7	15,7
	Kullanıcı Dög. (MWh)	81.400	96.400	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2015	Miktar (GWh/yıl)	400.000	400.000	87,9	58,4	14,5	8,4	6,4	29,0	20,5	29,9	10,4	5,8	16,2
	Kullanıcı Dög. (MWh)	84.700	101.600	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2016	Miktar (GWh/yıl)	420.000	420.000	87,5	57,9	14,0	8,5	6,4	29,1	20,6	29,3	10,7	5,8	16,5
	Kullanıcı Dög. (MWh)	89.000	106.000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2017	Miktar (GWh/yıl)	440.000	440.000	87,0	57,0	13,4	9,3	6,5	29,0	20,7	28,3	10,9	5,8	16,8
	Kullanıcı Dög. (MWh)	94.000	112.000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2018	Miktar (GWh/yıl)	470.000	470.000	87,0	56,9	12,9	10,0	6,4	28,6	20,8	28,2	10,4	5,8	16,9
	Kullanıcı Dög. (MWh)	100.000	119.000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2019	Miktar (GWh/yıl)	500.000	500.000	87,2	56,8	12,1	11,6	7,0	28,1	20,9	27,9	10,5	5,8	16,8
	Kullanıcı Dög. (MWh)	106.000	126.000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2020	Miktar (GWh/yıl)	520.000	520.000	87,0	56,1	11,7	11,3	6,8	28,1	20,9	27,9	10,5	5,8	16,8
	Kullanıcı Dög. (MWh)	110.000	132.000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

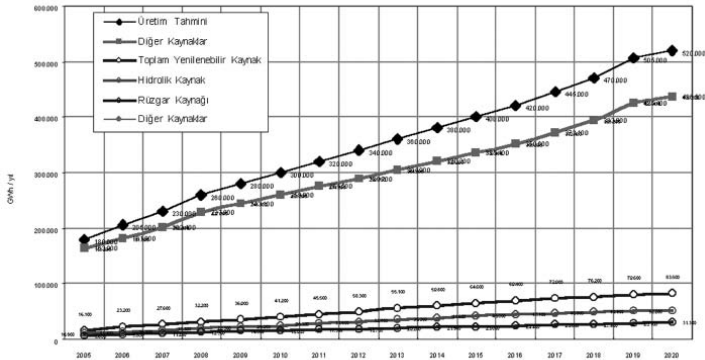
[1] Tüm büyüklükler önceki dönemlere oranlıdır.
 [2] İhtal edilenler diğer yenilenebilir kaynaklardır.
 [3] Yarıyıl bazında Yıllık Kesme Oranlarıdır. Güç: Kapalı devredeki Yıllık Tahmini güçte yansıtılmıştır.
 [4] AB Elektrik "Eylül 2015" raporu verilerine dayanarak, bu rapor değerlendirilmiştir. Temel Kaynak Yorum ve Üretimi (2015/2020).

TABLO 5. KAYNAK KULLANIM DAĞILIM PROJESİYONU (%)

Yıllar	Birim	TOPLAM TALEP - ÜRETİM TAHMİNİ	KAYNAK TÜRÜ DAĞILIMI		Yerli Linyet Kaynak	TEMİZ YERLİ KAYNAK	Diğer TEMİZ KAYNAK	Yenilenebilir TEMİZ KAYNAK	Kullanılan Kaynağın Toplamdaki Oranı (%)			
			İHTAL KAYNAK	YERLİ KAYNAK					İhtal Kaynak	Yerli Kaynak	TEMİZ KAYNAK	Yenilenebilir KAYNAK
2005	Miktar (GWh/yıl)	180.000	79.200	101.700	41.100	60.500	44.500	16.100	43,50	56,50	33,67	8,94
2006	Miktar (GWh/yıl)	205.000	80.967	124.133	50.470	70.660	50.460	23.200	39,46	60,54	36,53	11,82
2007	Miktar (GWh/yıl)	230.000	84.082	145.918	62.018	83.920	56.200	27.600	40,90	59,10	36,49	12,00
2008	Miktar (GWh/yıl)	260.000	110.260	149.740	65.160	94.480	62.260	32.200	42,46	57,54	36,24	12,28
2009	Miktar (GWh/yıl)	280.000	120.512	159.488	64.448	105.040	68.140	36.500	43,04	56,96	37,21	12,18
2010	Miktar (GWh/yıl)	300.000	125.497	170.503	65.203	115.200	74.100	41.200	42,17	57,83	38,42	12,33
2011	Miktar (GWh/yıl)	320.000	128.800	191.200	65.740	125.460	79.960	45.500	43,28	56,72	39,21	12,47
2012	Miktar (GWh/yıl)	340.000	148.051	191.949	66.228	136.720	86.420	60.200	43,64	56,36	39,92	14,78
2013	Miktar (GWh/yıl)	360.000	166.326	193.674	66.994	146.000	90.980	65.100	43,69	56,31	40,99	15,21
2014	Miktar (GWh/yıl)	380.000	186.384	193.616	67.386	156.240	96.440	69.800	43,78	56,21	41,12	16,74
2015	Miktar (GWh/yıl)	400.000	176.287	224.713	68.110	166.800	102.000	64.800	43,82	56,19	41,85	16,16
2016	Miktar (GWh/yıl)	420.000	184.516	235.484	68.626	176.800	107.460	68.400	43,90	56,07	42,11	16,62
2017	Miktar (GWh/yıl)	440.000	188.272	249.728	69.507	187.120	114.220	72.900	44,08	55,92	42,05	16,28
2018	Miktar (GWh/yıl)	470.000	211.885	258.115	69.626	197.490	121.260	76.200	45,08	54,92	42,04	16,21
2019	Miktar (GWh/yıl)	500.000	226.990	273.010	69.870	208.140	128.840	79.800	46,70	53,27	41,22	16,76
2020	Miktar (GWh/yıl)	520.000	241.198	278.802	69.871	217.931	134.421	80.600	46,38	53,62	41,91	16,68

[1] Tüm büyüklükler önceki dönemlere oranlıdır.

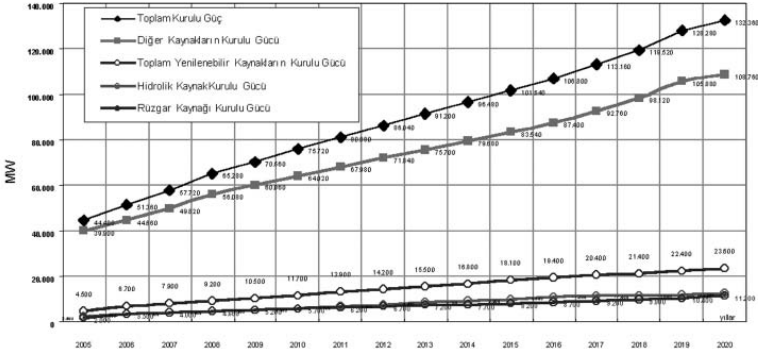
Şekil 17 - Yenilenebilir Kaynak Kullanımı

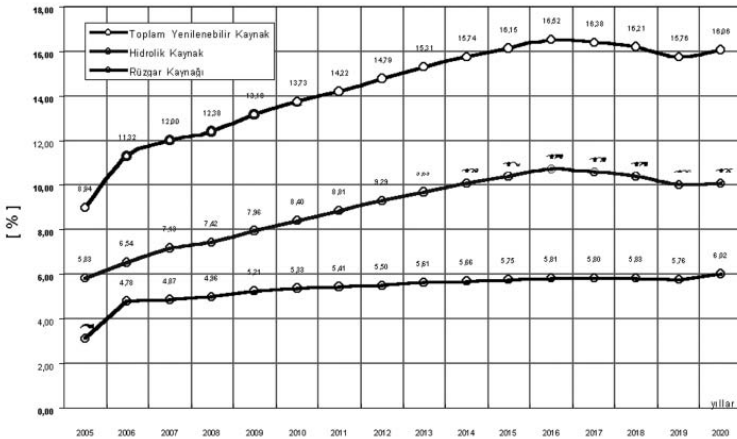
Bu grafikte de görüldüğü gibi, hedeflenen 2020 yılında tümü kullanılmasına rağmen, Yenilenebilir Enerji Kaynaklı Üretim 83 TWh / yıl ve Kurulu Güç 23.6 GW'ta ulaşabilmektedir.

Sekil 18 - Yenilenebilir Kaynaklı Kurulu Güç

Grafik 19 ve 20'de, Yenilenebilir Kaynaklara dayalı Elektrik Üretim ve Kurulu Güç oranları verilmektedir. Görüleceği gibi, Yenilenebilir Kaynaklara dayalı Elektrik Enerji Üretimi [%10 Hidrolik, %6 Rüzgar] toplam %16'ya ulaşırken, bu değer Kurulu Güç açısından [%11.24 Hidrolik, %10.15 Rüzgar] %21.4'e ulaşmaktadır.

Sekil 19 - Yenilenebilir Kaynak Kullanım Oranı

Brezilya'da, tüm elektrik üretiminin %90'ı Hidrolik Kaynağa dayandığından, bir teşvik düşünülmemiştir. Buna rağmen, Rüzgar Kaynağına dayalı Enerji Üretiminde, hatta giriş garantisi sağlanmıştır.

Çin'de tüm sistem, kamu kurumunca yürütülmektedir. Dünya Bankası [WB] ile uzun süreli bir Yenilenebilir Enerji Üretim Programı ve Finansman Anlaşması sağlanmış

II.3 - YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARININ ÖNCELİĞİNE DAYALI PROJEKSİYON

II.3.01 - Genel

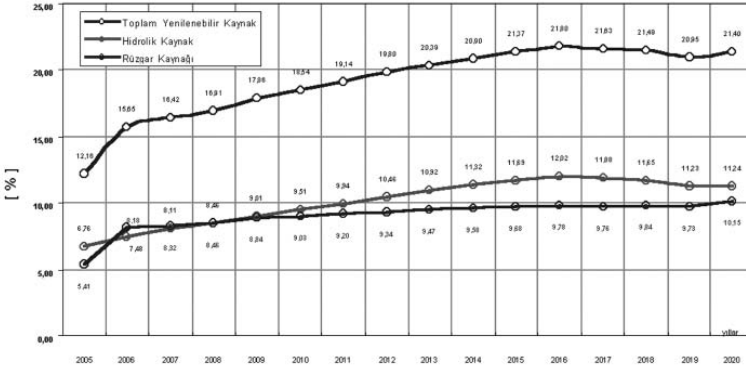
Yenilenebilir Kaynaklara dayalı Enerji Üretimi ve projeksiyon konusu, Hem bir temel teşkil etmek, hem de Yenilenebilir Enerjinin ne denli önemli olduğunu vurgulayabilmek için, bu metinde Yenilenebilir Kaynakların önceliğine dayalı bir projeksiyon ve bu projeksiyona dayalı bir kaç Makro Ekonomik Analize ve bir Destekleme Modeli önermesine değinilecektir.

Bir kaç ilgili kurum ve kuruluş tarafından, çeşitli gayelere matuf olacak projeksiyon ve projeksiyon önerileri çalışmaları yapılmıştır [DPT - ETKB - TÜSİAD v.b.]. Bütün bu çalışmalar ve Yenilenebilir Kaynaklara öncelik veren araştırmalar, bir senteze tabi tutularak, aşağıdaki Projeksiyonun uygulanabilir olabileceği sonucuna varılmıştır.

II.3.02 - Projeksiyon Yaklaşımları

- Zaman açısından, 2020 yılı hedef seçilmiştir,
- Türkiye'nin, Elektrik Enerjisi olarak talep tahmin değeri, 2020 yılı için 520 TWh / yıl olacağı varsayılmıştır,
- Yenilenebilir [ve dolayısı ile Yerli] Enerji Kaynaklarının kullanımının maksimize edilmesine, önemle özen gösterilmiştir [Hidrolik - Rüzgar - Jeotermal],
- Diğer yerli kaynak olan Linyit'in, bilinen ve ekonomik kabul edilen miktarının, maksimum seviyede kullanımı hedef alınmıştır,
- Mevcut Doğal Gaz Anlaşmaları, azami kullanım açısından dikkate alınmıştır,
- Yukarıdakiler dikkate alındıktan sonra, Elektrik Enerjisi Üretim Kaynakları için, gerekli bakiye kaynak ihtiyacının, sırası ile Doğal Gaz - İthal Kömür ve Petrol Ürünlerinden karşılanacağı öngörülmüştür,
- %20 seviyesinde, bir Yedek Kurulu Güç Kapasitesi, düşünülmüştür.

Şekil 20 - Yenilenebilir Kaynak Kurulu Güç Oranı

BÖLÜM III – SONUÇ ANALİZLER (Temel Nitelikte)

III.1 – MAKRO ANALİZLER

Yenilenebilir Kaynaklı Enerji Teşviki ve Desteklenmesi ile Makro Ekonomik açıdan sağlanacak değerleri özetle ve çok genel olarak aşağıdaki gibi belirlemek mümkündür. Böylece uygulamanın önemi hakkında daha iyi bir fikir sahibi olunabilir:

- Hedef alınan 2020 yılında 520 TWh / yıl olarak kabul edilen Toplam Talebin, 241 TWh / yıl olan %46.38 'lik oranı İthal kaynaklardan, bakiye 279 TWh / yıl olan %53.62 'lik kısmı ise Yerli Kaynaklardan karşılanıyor olacaktır.
- Hedeflenen 2020 yılında üretilecek 217.9 TWh / yıl tutarındaki Elektrik Enerjisinin [toplam üretimin %42 'si] AB'ye ihraç edilebilir, Temiz [Yeşil] Enerji niteliğinde olacaktır. Ancak, bunun için ayrıca;
  - Sertifikasyon Prosedürünün geliştirilmesi,
  - UCTE üyeliği işlemlerinin tamamlanması ve,
  - İhracat'ta, Hatta giriş önceliğinin sağlanmış olması, gerekecektir.
- Hedeflenen 2020 yılında Elektrik Enerjisi Üretiminin 83.5 TWh / yıl tutarındaki %16.1'lik oranı, Yenilenebilir [ve dolayısıyla Yerli olan] Kaynaklardan karşılanmış olacaktır.

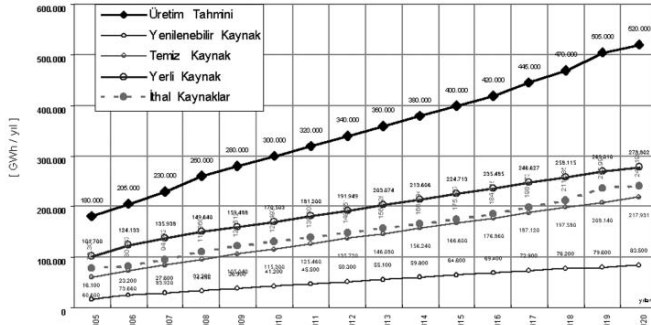
TABLO 8 - KAYNAK KULLANIM DAĞILIM PROJESİYONU [1]

Yıllar	Birim	TOPLAM Talep Üretim TAHMİNİ	KAYNAK TÜRÜ DAĞILIMI		Yerli Lisans Kamagü	TEMİZ YERLİ KAYNAK	Diğer TEMİZ KAYNAK	Yenilenebilir TEMİZ KAYNAK	Kullanılan Kaynağın		Toplamdaki Oran [%]	
			İHAL KAYNAK	YERLİ KAYNAK					İhal Kaynak	Yerli Kaynak	TEMİZ KAYNAK	Yenilen. KAYNAK
2005	Miktar [GWh / yıl]	180.000	78.300	101.700	41.100	60.600	44.500	16.100	43,59	56,50	33,67	8,94
2006	Miktar [GWh / yıl]	205.000	80.867	124.133	50.473	73.660	50.460	23.200	39,45	60,55	35,93	11,32
2007	Miktar [GWh / yıl]	230.000	94.862	135.938	52.818	83.920	56.320	27.600	40,90	59,10	36,49	12,00
2008	Miktar [GWh / yıl]	260.000	110.360	149.640	55.160	94.480	62.280	32.200	42,45	57,55	36,34	12,30
2009	Miktar [GWh / yıl]	280.000	120.512	159.488	54.448	105.040	60.140	36.900	43,04	56,96	37,51	13,18
2010	Miktar [GWh / yıl]	300.000	129.497	170.503	55.283	115.300	74.100	41.200	43,17	56,83	38,43	13,73
2011	Miktar [GWh / yıl]	320.000	138.800	181.200	55.740	125.460	79.960	45.500	43,38	56,62	39,21	14,22
2012	Miktar [GWh / yıl]	340.000	148.051	191.949	56.229	135.720	85.420	50.300	43,54	56,46	39,92	14,79
2013	Miktar [GWh / yıl]	360.000	156.926	203.074	56.994	146.080	90.980	55.100	43,59	56,41	40,58	15,31
2014	Miktar [GWh / yıl]	380.000	166.394	213.606	57.366	156.240	96.440	59.800	43,79	56,21	41,12	15,74
2015	Miktar [GWh / yıl]	400.000	175.287	224.713	58.113	166.600	102.000	64.600	43,82	56,18	41,65	16,15
2016	Miktar [GWh / yıl]	420.000	184.515	235.485	58.625	176.860	107.460	69.400	43,93	56,07	42,11	16,52
2017	Miktar [GWh / yıl]	445.000	198.373	246.627	59.507	187.120	114.220	72.900	44,58	55,42	42,05	16,38
2018	Miktar [GWh / yıl]	470.000	211.885	258.115	60.535	197.580	121.380	76.200	45,08	54,92	42,04	16,21
2019	Miktar [GWh / yıl]	505.000	235.990	269.010	60.870	208.140	128.540	79.600	46,73	53,27	41,22	15,76
2020	Miktar [GWh / yıl]	520.000	241.198	278.802	60.871	217.931	134.431	83.500	46,38	53,62	41,91	16,06

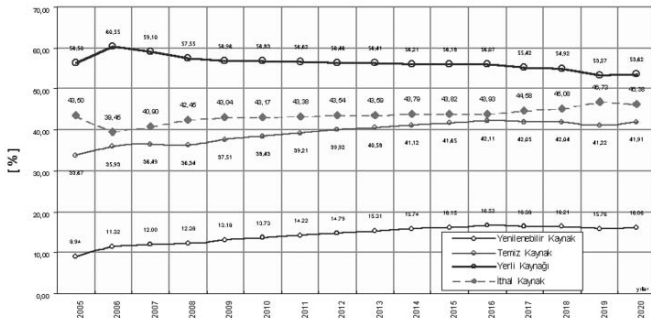
[1] Tüm değerler yıllık olarak (amortisman rümlü) olarak alınmıştır.

Bu analiz ile ilgili, Kaynak Kullanımına ait Elektrik Enerjisi Üretim Projesiyonunun değer ve orantıları olarak, yıllara göre seyirleri Şekil 28 ve 29 olarak verilmektedir.

Şekil 28 - Kaynak Kullanımı Projesiyonu

Şekil 29 - Kaynak Kullanımı Oranları Projesiyonu

Aşağıda verilen Tablo 7'den de anlaşılacağı üzere, ortaya konulan tercih ve bu tercihlere dayalı Projeksiyonun tatbiki halinde;

- Dışa Bağımlılık, 2005 yılında 2.34 milyar \$ / yıl seviyesinden başlayarak, hedeflenen 2020 yılında 6.41 milyar \$ / yıl mertebesinde azaltılmış olacaktır. Diğer bir deyişle, 15 yıl içerisinde kümülatif olarak, 72.3 milyar \$ tutarında Daha Az Dışa Bağımlılık sağlanmış olacaktır.
- AB ülkelerine ihraç edilebilir, Temiz [Yeşil] Enerji miktarı, 2005 yılında 2.33 milyar \$ / yıl değerinden başlayarak, hedeflenen 2020 yılında 12 milyar \$ / yıl mertebesine yükselmiş olacaktır. Diğer bir deyişle, 16 yıl içerisinde kümülatif olarak, 123.8 milyar \$ tutarında ihraç potansiyeli olan Elektrik Enerjisi üretilmiş olacaktır.
- En önemli Makro Ekonomik neticelerden biri de, ödenmesi daha sonraki nesillere terk edilen Toplumsal Maliyetler, en düşük değerlerden hesaba alınsa bile, 2005 yılında yaklaşık 2 milyar \$ / yıl seviyesinden başlayarak, hedeflenen 2020 yılında yaklaşık 7 milyar \$ / yıl mertebesinde azaltılmış olacaktır. Bir başka deyişle, böyle bir uygulama ile 2005 - 2020 yılları arasında üretilecek Elektrik Enerjisi nedeniyle, sonraki nesillere yaklaşık 70 milyar \$ seviyesinde Toplumsal Maliyet [zarar yükü] bırakılması temin edilmiş olacaktır.

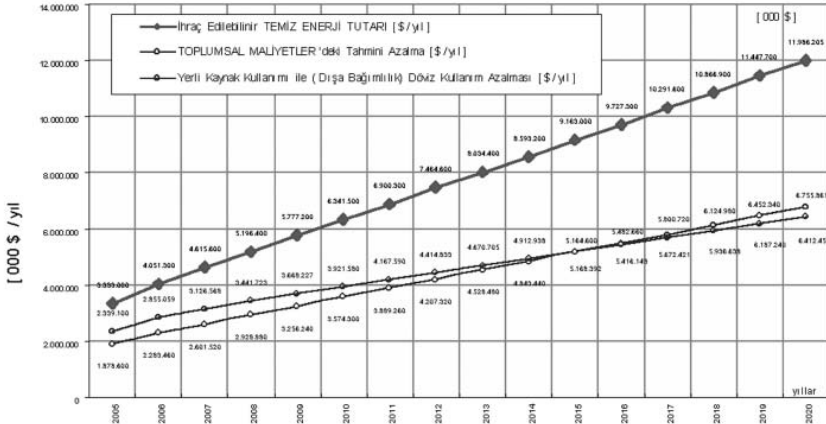
TABLO 7 - KAYNAK KULLANIM DAĞILIM İLE OLUŞACAK EKONOMİK DEĞERLER PROJEKSİYONU [*]

Yıllar	Yerli Kaynak Kullanımı ile Dış Bağımlılıktaki Azalması	İHRAÇ EDİLEBİLİR TEMİZ ENERJİ TUTARI	Yenilenebilir Kaynak Kullanımı ile TOPLUMSAL MALİYET Azalması	Yenilenebilir Kaynak Kullanımı ile Kümülatif TOPLUMSAL MALİYET Azalması
	[000 \$ / yıl]	[000 \$ / yıl]	[000 \$ / yıl]	[000 \$]
2005	2.339.100	3.333.000	1.878.600	1.878.600
2006	2.855.059	4.051.300	2.283.460	4.162.060
2007	3.126.568	4.615.600	2.601.520	6.763.580
2008	3.441.723	5.196.400	2.928.880	9.692.460
2009	3.668.227	5.777.200	3.256.240	12.948.700
2010	3.921.580	6.341.500	3.574.300	16.523.000
2011	4.167.590	6.900.300	3.889.260	20.412.260
2012	4.414.833	7.464.600	4.207.320	24.619.580
2013	4.670.705	8.034.400	4.528.480	29.148.060
2014	4.912.938	8.593.200	4.843.440	33.991.500
2015	5.168.392	9.163.000	5.164.600	39.156.100
2016	5.416.148	9.727.300	5.482.560	44.638.760
2017	5.672.421	10.291.600	5.800.720	50.439.480
2018	5.936.638	10.866.900	6.124.980	56.564.460
2019	6.187.240	11.447.700	6.452.340	63.016.800
2020	6.412.456	11.986.205	6.755.861	69.772.661

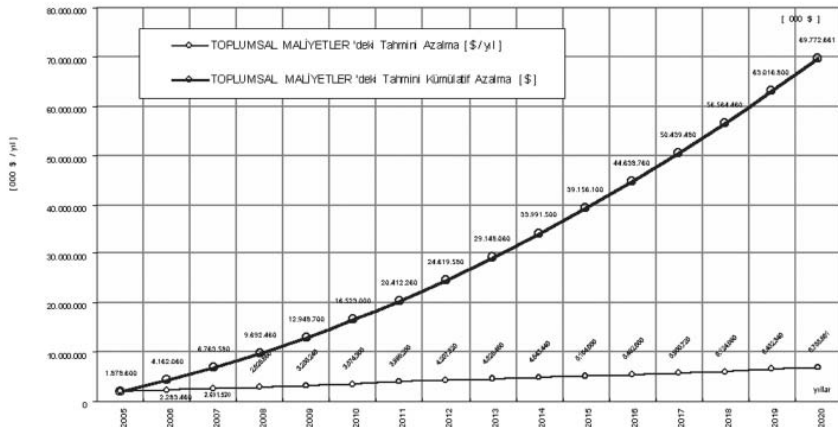
[*] Tüm değerler global olarak (örn. iklimle niteliğinde) alınmıştır.

Yukarıda değinilen Makro Ekonomik değerleri, yıllar itibari ile gösteren Şekiller (30 – 31) aşağıda verilmektedir.

Şekil 30 - Kaynak Kullanım Dağılımı ile Oluşacak Ekonomik Değerler

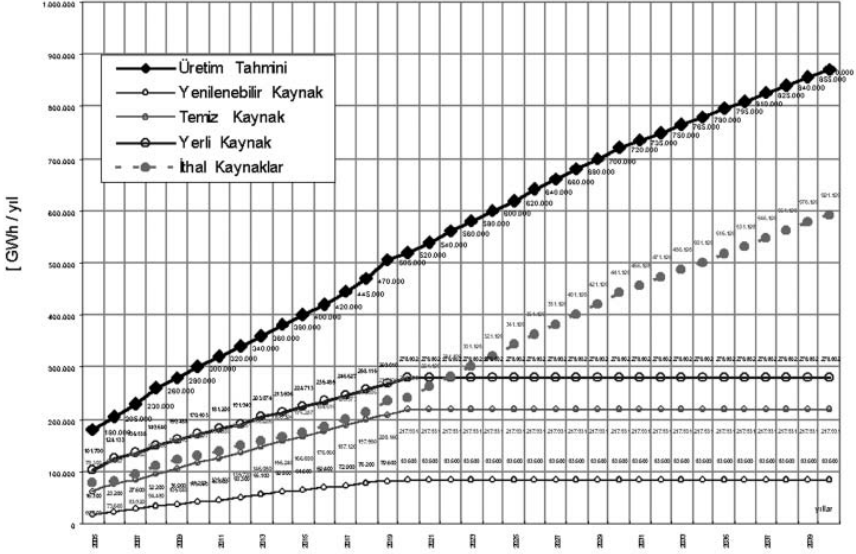

Şekil 31 - Kaynak Kullanım Dağılımı ile Oluşacak TOPLUMSAL MALİYET Azalması

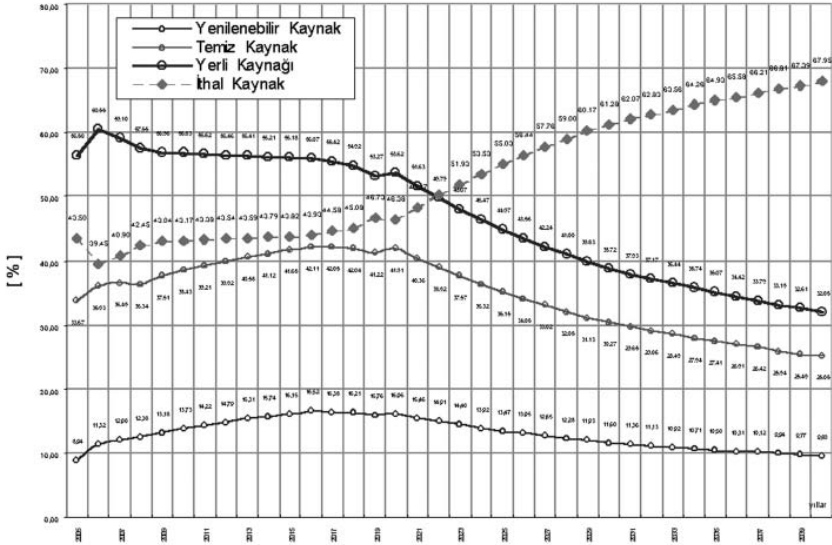

Hedeflenen 2020 yılı itibari ile Yerli ve Yenilenebilir Kaynaklara dayalı Elektrik Üretimi limite ulaşacağı için ileriki yıllarda Üretimin Yerli Kaynaklardan karşılanma oranı tedricen düşecektir.

Şekil 32 - Kaynak Kullanımı Projeksiyonu [GWh/yıl]

Şekil 33 - Kaynak Kullanımı Oranı Projeksiyonu [%]

BAŞKAN- Teşekkür ediyoruz.

Şimdi sözü bir gazeteci arkadaşımıza, Fırat Gazel'e vereceğim.

Siz enerjide yeniden yapılanmayı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Buyurun Sayın Gazel.

FIRAT GAZEL - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Tabii ben ne teknik hazırlık sürecinde ne de karar alma sürecinde olmayan birisiyim. Fakat şüphesiz benim buradaki misyonum, biraz şeytanın avukatlığını yapmak ve yeniden yapılanma kavramını tartışırken görülmesi icap eden, fakat bir miktar gözden uzak kalabilecek konulara dikkat çekmek olacak.

Türkiye'yi değerlendirirken, Türkiye'yi alelade bir ülke olarak, bir Tayland, bir Tayvan gibi, bir Hollanda gibi değerlendirmek mümkün değil. Çünkü Türkiye'nin jeostratejik konumu, bir ekonomi-politik ve petropolitik değerlendirmeyi de beraberinde zorunlu olarak getirmekte. Bu çerçevede meselelere bakmak, Türkiye'de düşünülen yeniden yapılanma açısından da belki bir miktar daha katkı sağlayabilecektir.

Yeniden yapılanma dediğimizde, Türkiye'de benim hafızamda hep iki şey kaldı. Bir tanesi kurumları bölmek, fonksiyonları dağıtmak, bir tanesi de özelleştirme yapmak, bir şekilde o kurumlardan kurtulmak. 1980'lerin başında Türkiye, petrol sektörünü yeniden yapılandırmaya karar verdi ve yanlış hatırlamıyorsam, 1981 yılında Dünya Bankası'nın bir raporu doğrultusunda, 1982 yılında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nı parçaladı. Bir Bakanlar Kurulu kararıyla bu operasyon yürütüldü, o döneme kadar genel olarak dikey entegre olan, yani toprağın altından çıkardığı madeni son tüketiciye sunma aşamasına getirecek kadar örgütlenmiş bulunan şirket, fonksiyonel olarak bölündü. Petrokimyası, rafinajı, taşıması, bütün bu fonksiyonlar ayrıldı ve ayrı şirketler halinde yürütülmeye başlandı.

Şimdi geldiğimiz noktada, Türkiye'nin petrol sektörüne şöyle bir göz atarsanız, o dönemdeki yeniden yapılanmanın aslında Türkiye'nin ellerini kollarını son derece bağlayan, hareket esnekliğini ortadan kaldıran ve kurumsal hafızasını yitirmesine yol açan bir model olduğunu çok rahat gözleyebilirsiniz.

Bir örnek vermek gerekirse, 1995 yılında Azerbaycan petrolünün erken üretiminin taşınması hadisesi gündeme geldiğinde Azerbaycan'da bir toplantı yapılıyor, bu toplantıya Türkiye'den de, TPAO'dan uzmanlar katılıyor. Orada tartışılan 6-7

ayrı seçenek var bu petrolün uluslararası piyasalara nakledilmesiyle ilgili; çünkü orada oluşturulacak model daha sonra bugün Bakü-Ceyhan olarak karşımıza çıkan sistemin yapılandırılması için baz teşkil edecek. Orada Azerbaycan ve etrafında bu petrolün rafine edilerek tüketilmesi seçeneği gündeme geliyor. Bizim Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın uzmanları, tabii rafinajdan 1980'lerden itibaren koştugu için, bu mesele üzerine herhangi bir bilgi ya da birikime sahip olmadığı için, bu konuda herhangi bir görüş de ileri süremiyorlar. Fakat karşımızdaki şirketler, bütünüyle dikey entegre yapıda örgütlenen ve dünyada artık buna elektrik üretim ve iletimini de dahil ederek yepyeni bir yapıya kavuşan şirketler olduğu için, rekabet şansı ve yeniden yapılanmanın başarısından söz etmek çok mümkün olmuyor.

Şimdi 1980'lerde yaptığımız hatayı bugün acaba tekrar mı ediyoruz diye baktığımızda, benim açımdan çok farklı bir manzarayla karşı karşıya değiliz. Size bir iki örnek vereyim. Meselâ, tazedir, İran Petrol Bakan Yardımcısı Türkiye'ye geldi, PETKİM'e teklif vermeyi düşündüklerini söyledi ve PETKİM'i ziyaret etti, PETKİM'e işçiler tarafından sokulmadı, bu büyük eleştiriler aldı. İranlıların PETKİM'e teklif verecek olması, bizde büyük memnuniyet ve sevinç yarattı. PETKİM hisseleri, zannediyorum o gün, yüzde 12 oranında değer kazandı.

Halbuki verilere ve stratejilere baktığımız zaman, birtakım hareketlerin amaçlarını öngörebilmek lâzım; büyük ülke olmanın temel saiki herhalde budur. Şu anda İran'ın 13.1 milyon tonluk bir petrokimya düzeyi var ve bunu 2005 yılında 35 milyon tona çıkarmak üzerine bir strateji geliştirmiş. Dünya etilen piyasasında yeni kurulacak tesislerin çok önemli bölümü İran'da plânlanmış durumda. İran, Suudi Arabistan'la birlikte Orta Doğu'nun en büyük iki oyuncusu, artı Avrupa pazarında, çevre ülkelerde ve Avrupa piyasasından şirketler olarak aktif hale gelmeye çalışıyor. Yani dünya petrokimya endüstrisinde ön saflara oynayan bir oyuncuyla karşı karşıyayız. Bu oyuncunun Türkiye'de PETKİM'i satın alması durumunda, Türkiye'nin petrokimya alanında İran'a bağımlı olacağını hiçbir uzmanın tartıştığını görmedim. Bu son derece önemli, son derece kritik ve son derece stratejik bir karar. Örneğin Suudi Arabistan şirketi gidiyor Hollanda'dan çok büyük bir şirket olarak Avrupa'daki varlığını ikiye katlıyor. Bu oyuncular meselelere bu kadar global düzeyde bakarken, biz PETKİM'i acaba 1 milyar doların üzerine çıkararak mı satabiliriz, yoksa biraz daha altına satsak bu yeniden yapılanma açısından ne kadar önemli bir adım atarız gibisinden dar çerçeveden hadiselerle bakmaya devam ediyoruz ve bu da bizim başarımız açısından son derece ket vurucu, son derece engelleyici bir unsur oluyor.

Mesele tabî sadece petrokimya endüstrisiyle sınırlı değil. TÜPRAŞ'ı da ele aldığımızda çok farklı bir noktada değilsiniz. TÜPRAŞ'ı özelleştirmek, bizdeki yeniden yapılanma modelinin ana unsurlarından bir başkası. Şimdi gazetelerimizde yazarlarımıza bakarsanız meselâ bir Tatneft şirketinin TÜPRAŞ'a talip olması, TÜPRAŞ'a para verecek olması bizim açımızdan çok büyük bir onur, memnuniyet. Çünkü TÜPRAŞ'tan kurtulacağız. Fakat Tatneft'in Rusya'da yaptığı yatırımların büyük bölümünü yarım bıraktığı, büyük bir finansal kriz içinde bulunduğu, Türkiye'de böyle bir şirketi bir şekilde alarak kendi içinde bulunduğu devinimden kurtulacağı yönünde -herhalde besleyici- bilgiler, karar verme erkine bir şekilde ulaşmıyor ve bir tikanıklık var. Biz meselâ bu şirketi çok memnuniyetle karşılayabiliyoruz. Tıpkı geçmişte yaptığımız birçok hata gibi bugünkü yeniden yapılanmayı da yeterince, herhalde toplumsal düzeyde tartışmadan götürüyoruz. Karar alma sürecine katılımı son derece sınırlı tutuyoruz, çok iyi niyetli bürokratik kanallardan sadece bu işi yürütmeye çalışıyoruz. Ancak, bu işin stratejik sonuçları konusunda bizim elimizde birtakım akademik verilerin eksik olduğu en azından bana göre son derece net ve bu akademik verileri oluşturma yönünde maalesef fazlaca bir çabayı da ben gözlemlemiyorum.

İsterseniz biraz yine geriye dönelim, bugün tartıştığımız konulara o dönemde nasıl baktığımıza şöyle bir göz atalım. Bizim biliyorsunuz bir Mavi Akımımız var, hepimiz çok iyi biliriz, hepimiz çok tartıştık. Kaç milyon dolarlık bir avans verdiğimizizi, ne kadar yolsuzluk yaptığımızı, hangi bürokratların bu işten kazanç elde ettiğini falan çok tartıştık. Fakat meselâ biz Mavi Akım meselesini tartışırken Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu doğalgaz çıkmazını o dönemden öngörebilmiş miyiz, o dönemde bu projenin aslında kimin için ne anlam taşıdığını yeterince tartışabilmiş miyiz diye ben bir araştırma yaptım ve çok çarpıcı sonuçlar var elimde.

Meselâ ben şunu gözlemliyorum. Mavi Akımın iki tane temel amacı varmış; bunlardan bir tanesi İsrail'in gaz güvenliğini, enerji güvenliğini sağlamak, bir diğeri ise Avrupa Birliği'nin Rusya'nın cenderesinden kurtulmasını önlemek. Şimdi ben bunları maalesef akademik düzeyde bilgi olarak hiçbir zaman önümde hazır bulmadım. Bunlar hep uluslararası kaynaklarda, uluslararası akademik düzeydeki tartışmalarda ortaya çıkabilen bilgiler. Şimdi tabî burada soru gelebilir, İsrail bu işin içinde nasıl var veya Avrupa Birliği'yle bu işin ne alakası var diye.

1990'ların başında, İsrail bir Kafkas Koridoru Projesi başlatıyor. Bu proje İsrail'in petrol almaktaki güçlüğünden dolayı stratejik bir kararla doğalgaza geçmesiyle

birlikte ortaya konuluyor ve Kafkasya'dan birtakım doğalgaz kaynaklarının güvenli bir yoldan İsrail'e kadar indirilmesi üzerine proje geliştiriliyor. Bu projenin başlangıcında, özellikle Türkmenistan'da olduğu düşünülen doğalgazın Türkiye üzerinden boru hatlarıyla aşağı çekilmesi var. Daha sonra İsrail ile Rusya arasındaki ilişkiler sebebiyle, Rusya bu projenin içine bir şekilde dahil oluyor ve proje bugün Lasserra olarak artık yavaş yavaş tanınmaya başlayan bir isimle farklı bir noktaya geliyor. Temel amaç İsrail'e bir şekilde Türkiye'nin de içinde bulunduğu güzergâhtan gaz indirebilmek. Fakat daha sonra biliyorsunuz konjonktürel gelişmeler farklılaşıyor, bu proje bir süreliğine ötelenmek zorunda kalınıyor, Rusya bu işi Mavi Akım'a dönüştürüyor.

Şimdi hep benim merak ettiğim bir hâdise vardır, demin Atilla Bey gerçi bunun bir hata olmadığını söyledi ama, Türkiye'nin gazla ilgili arz talep projeksiyonlarında hep bir tuhaflık vardır. O fazlalığın teknik bir hatadan kaynaklandığını düşünmek bana biraz safça geldi. Yani bizim öyle teknisyenlerimiz, öyle programlarımız var ki, ekonomik krizleri öngörerek ya da öngörmeden birtakım doğalgaz talep projeksiyonları yapmak bizim açımızdan zor olmamalı. Bunun herhalde temel birtakım sebepleri olmalı, eğer böyle bir farklılık varsa. Bu farklılığın temelde Mavi Akımı ya da benzer projeleri teşvik etmek ve o aradaki farkın bence büyük ihtimalle İsrail'in tüketebileceği gaz olduğunu düşünmek, herhalde daha farklı ve üzerinde tartışılması gereken bir görüş olarak ortaya çıkmalı.

Bugün geldiğimiz noktada İsrail Enerji ve Alt Yapı Bakanı Türkiye'ye geldiğinde Mavi Akım üzerinden gaz almak istediklerini çok açık net ilân ediyor, fakat biz bunları tartışamadığımız için projeyi sadece yolsuzluk boyutunda, sadece bürokrasinin kazanç kapısı olarak görme boyutunda ele aldığımız için bu stratejinin neresinde olmamız gerektiğine de tam olarak karar veremiyoruz.

Türkiye, Avrupa Birliği'nin bir aday ülkesi. Avrupa Birliği'nin enerji alanında çok önemli sıkıntıları, sorunları var. Biz bu sorunlar içinde Avrupa Birliği'ne son derece önemli zarar verebilecek bir Mavi Akım projesini gerçekleştirmiş bir durumdayız. Nasıl? Avrupa Birliği'nde biliyorsunuz, dünya gaz rezervlerinin yüzde 2'si bulunuyor. Bunlar ağırlıklı olarak Hollanda'da ve bunların 20 yıllık bir kullanım ömrünün kaldığı, ardından da Avrupa Birliği'nin önemli oranda gaz ithalatını artırmak zorunda kalacağı hesaplanıyor. Ayrıca 2010 yılı için Avrupa Birliği'nin gaz tüketim projeksiyonunda 80 milyar metreküp, 2020'de de 100 milyar metreküpe varacağı öngörülen bir açıklık karşı karşıya olduğu

net. Bunlar Green Paper’de var, Avrupa Birliği’nin kendi hazırladığı raporda görebilirsiniz.

Şimdi böyle bir yapı içinde, üstelik de mevcut durumda petrolde yüzde 76, doğalgazda yüzde 40, kömürde yüzde 50 bağımlıyken, gelecekte petrolde yüzde 90, doğalgazda yüzde 70 ve kömürde yüzde 100 dışa bağımlılık oranı ortaya çıkacağı tespit edilen Avrupa Birliği’nin birtakım tedbir projeleri geliştirmesi kaçınılmaz. Bu projelerin temelinde Orta Doğu ve Hazar bölgesi gazlarının Avrupa Birliği’ne iletilmesi var.

Şimdi her ikisi için de, hangisini baz alırsanız alın Türkiye bir geçiş ülkesi olmak zorunda. Türkiye üzerinden gitmeyen boru hatlarının ekonomik olarak Avrupa Birliği tarafından kabul edilmesi çok kolay değil. Türkiye’nin böyle bir projede geçiş ülkesi olabilmesinin temel şartı, doğalgazın ekonomisi gereği, o doğalgazdan belli ölçüde tüketmesi; çünkü doğalgazla petrol projeleri arasında temel bir farklılık var. Bir tanesinde borunun ucundan girenin nerede çıktığı önemli, bir tanesinde nasıl gittiği önemli.

Dolayısıyla, Türkiye’nin normalde bir Avrupa Birliği aday ülkesi olarak bu projelerle uyumlu projeleri geliştirmesi, ara tüketici ülke olarak Avrupa Birliği’ne gidecek gazı teşvik etmesi, bu işten hem para kazanması hem de bağımlılığını bir şekilde azaltmış olması beklenir.

Tabii işin bir başka tarafı var. Rusya’nın Avrupa Birliği’yle çok önemli kontratları var ve bu kontratların büyük bölümü 2010 yılında sona eriyor Avrupa Birliği ülkeleriyle, yenilenme dönemleri geliyor. Şimdi ben size Gazprom’un birtakım ülkelerdeki pazar payından örnekler vereyim. Almanya’da yüzde 43, İtalya’da yüzde 34, Finlandiya’da yüzde 100, Avusturya’da yüzde 65. Bu Türkiye’de yüzde 72, Yunanistan’da 94. Şimdi böyle büyük pazar paylarına sahip olduğu bir bölgeyi Rusya’nın terk etmek istemesi, ya da bunu birtakım Orta Doğu ve Hazar Bölgesi ülkelerine kaptırması düşünebilecek bir hâdise değil.

Dolayısıyla, Mavi Akım’ın temel çıkış noktalarından bir tanesi de Türkiye’yi tek başına gaza boğarak, gazla doyurarak bu ara ülke olma misyonundan uzaklaştırması. Türkiye bütün gaz ihtiyacını büyük oranda Rusya’dan karşıladığı zaman ne Orta Doğu ülkelerinin ne de Azerbaycan ya da Türkmenistan gibi ülkelerin gazını bir ölçüde tüketip Avrupa’ya ulaştırabilecek ülke olma misyonunu taşıması mümkün değil.

Biz Mavi Akım'ı ya da diğer projeleri hiç bu bağlamda tartışmadığımız için, bu bağlamda bilgilerle beslenemediğimiz için hâlâ hadiselerle biraz sığ baktığımızı, biraz bu sığ bakıştan yola çıkarak da birtakım yeni yapılanma hamlelerini yürütmeye çalıştığımızı gözlüyorum. Meselâ bugün bir Gürcistan hadisesi var, biz hâlâ Gürcistan'da ne olup bittiğini tam olarak yorumlayamıyoruz, bunların bizim projelerimize olacak etkisini, bizim jeopolitik konumumuzla ilgisini tam olarak anlamlandırabilmiş değiliz, fakat uluslar arası düzeyde bu bilgiler çok çeşitli şekilde türetiliyor ve senaryolar üzerine çok çeşitli kurgular yapılıyor. Bizim bir an önce bu bilgileri türeten ve bu bilgiler üzerinden yeniden yapılandırma projelerini hayata geçiren bir ülke olmamız lâzım.

Bunları yapamadığımız zaman biz kurumları, bürokratik kademeleri tartışmak ve onlar üzerine birtakım şeyler yüklemek zorunluluğundan kurtulamıyoruz ve sayın diğer konuşmacıların aktardığı son derece düzeyli, yeterli, teknik donanımımıza, teknik hazırlık sürecimize rağmen, bir türlü bu petropolitik ve ekonomik kavramları iç sistemimize yansıtamıyoruz. Bu da bizim başarılı olmamızın önünde en önemli engel oluyor.

Meselâ bugün artık yavaş yavaş doğalgaz kontrat devirlerini konuşmaya başlayacağız, bu bizim yeniden yapılanmamızda çok önemli bir başka süreç olacak, fakat bunu nasıl yapabileceğimizi hiçbirimiz bilmiyoruz. Rusya diyor ki, "bizde bu kontratlar gizlidir, ben sizin istediğiniz şirketlere bu kontratları vermem". Biz yasa çıkarmışız, bizim yeniden yapılanmamızın temel hareket noktalarından bir tanesi bu gaz kontratlarının devri demişiz, fakat Rusya "hayır yapmam" dediği zaman elimiz kolumuz bağlı, nasıl hareket edeceğimiz konusunda bir fikre sahip değiliz. Ya da tersini düşünelim. Rusya bir yandan da diyor ki, "yaparım ama bir şartla yaparım, benim istediğim şirketlere verirsem yaparım diyor". Kime verecek? İşte bir iş adamının kurduğu, Ruslarla ortak kurduğu bir şirkete vermek istiyor. Bunu yaptığı zaman ne olacak? Biz yıllardır Trusgaz'dan kurtulmaya çalışırken bu sefer yine trusgazlar sisteminin içine girecek.

Dolayısıyla, problem başından beri aynı, problemi çözemeyen biziz ve bu süreci böyle yaşarsak yeniden yapılanmada bu kadar harcanan çabanın da beklenen sonuçları getireceğini çok fazla düşünmüyorum.

Sorular zamanında biraz daha açarız bunları.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Sayın Gazel farklı bir yerden ve farklı bir açılım getirdi. Teşekkür ediyoruz.

Şimdi ben bu turun son sözünü Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Cengiz Göltaş'a vereceğim ama, vermeden önce bir soru da vereceğim.

Siz ve kurumunuz ve de örgütünüz neden değişime, kamu tekelinin parçalanmasına, özelleştirmeye karşı çıkıyorsunuz, nedir derdiniz?

CENGİZ GÖLTAŞ- Teşekkür ediyorum.

Öncelikle şahsım ve Elektrik Mühendisleri Odası adına hepinizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Bugün Panelimizin konusu gerçekten çok önemli. Zaten bu 3 gün boyunca çok değerli, çok önemli bildirimleri sizlerle birlikte dinledik, yararlandık. Türkiye'de enerji alanında karar veren bürokrasi ve siyasal aktörlerin de bu enerji politikaları konusunda, TMMOB'un bu 3 günlük Sempozyumundaki konulardan yararlanmalarını ve burada yapılan eleştirili, değerlendirmeleri izlemelerini özellikle dilerim.

Ancak şöyle bir gerçeklikle de karşı karşıyayız. Enerji alanında 1980'lerden bu yana değişik partiler hükümet olmuşlar ve o partilere bağlı olarak da değişik bakanlar Türkiye'de enerji politikalarında söz sahibi olmuşlar. Ama 1980'den 2002 yılına geldiğimizde, yani son 18 yıllık süreç içerisinde partiler değişse de, bakanlar değişse de ülkenin enerji politikaları kesintisiz bir şekilde devam etmiş, yani hiç değişmemiş.

Bu yeniden yapılanma meselesinin de Türkiye'de AKP Hükümeti dönemiyle birlikte çıkmış bir mesele olmadığını hepiniz biliyorsunuz. Yani 1984 yılında 3096 sayılı Yasayla beraber başlayan bir süreci ve sonuçlarını hep birlikte yaşadık. Bu sonuçların en basit örneklerinden biri, ben bunların ayrıntılarına bu zaman dilimi içerisinde fazla giremem ama en son Meclis Yolsuzlukları Araştırma Komisyonu'nun yayınladığı raporda, yine Devlet Denetleme Kurulu'nun raporlarında, yine Hazine yetkililerinin hatta bize bu anlamda yapısal uyum kredilerini vermenin ön koşulu olarak sektörün ticarileşmesini, serbestleşmesini ön koşul olarak süren Dünya Bankası'nın raporlarında da bu şeyler açığa çıktı. Nedir bu? 150 milyar dolar gibi Türkiye'de çok önemli bir yolsuzluk boyutunun iki önemli ayağı var. Biri bankacılık, birisi enerji.

Bu yolsuzluk süreçleri, yani bu kadar çok serinkanlı, çok hafife alınacak biçimde yürümedi. Biliyorsunuz kamu finansman sıkıntısı nedeniyle enerji sektörüne yatırım

yapılması gerektiği, kamu finansman sıkıntısı nedeniyle bu yatırımları devletin kendi imkânlarıyla yapmasının olanaksız olduğu, bu nedenle sektörün rekabete açılarak ucuzlamanın sağlanacağı, verimliliğin artacağı, sektörün tüm üretim, iletim ve dağıtım anlamındaki yaşanan sorunlarından böyle bir liberal piyasa ekonomisi içerisinde çıkacağı söylendi. Ama 2002 yılına geldiğimiz zaman, 1983-1984'te Cemal Büyükbaş'ın ilk Enerji Bakanı olduğu dönemle başlayan, bunu 12 yıl ANAP'ın Enerji Bakanlığını yürüttüğü, 4,5 yıl DYP'nin yürüttüğü, 1 yıl kapatılan Refah Partisinin sürdürdüğü, 4 aylık bir kısa dönemde yine DSP'nin Enerji Bakanlığı'nın yürüttüğü, son 1 yıl içerisinde de AKP'nin yürüttüğü bu enerji politikalarının içerisinde geldiğimiz nokta gerek sanayicisine, gerek tüketicisine dünya ölçeğinde elektrik enerjisini en pahalı sunan ülke konumuna itilmiş olmamız.

Demin Sayın Budak Dilli'nin de ifade ettiği gibi yüzde 66 olarak belirtilen dışa bağımlı bir elektrik enerjisi üretim politikasına girmiş olmamız, yine Türkiye'de 1992'lerde yüzde 12'ler seviyesinde seyreden, bugün yüzde 25'leri bulan ve yılda 1,5 milyar dolar olarak Sayın Bakanın ifade ettiği kayıp ve kaçakların, özellikle teknik boyutuyla kayıpların giderek büyüyor olması.

Tüm bu örneklerin ötesinde, meselenin dünyadaki önemi, Amerika'nın Afganistan, Irak operasyonlarıyla Hazar ve Orta Asya bölgesindeki enerji kaynaklarına neden sahip olma ihtiyacını duyduğu, bu sempozyumun ilk günkü yapılan konuşmalarda, oturumlarda ifade edildi.

Ben işin o boyutlarıyla çok fazla ilgili olarak konuşmayacağım. Ancak bir şeyin altını çizmek gerekiyor. Türkiye'de enerji alanında bir yapısal değişim programı bu ülkenin ihtiyaçlarına, önceliklerine ve sorunlarına göre biçimlendirilmiyor. Bunun biçimlendirilmesinin temel nedeni ülkenin IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlarla bağımlı bir şekilde yürüttüğü politikalar. En güncel bir örneği; en son 370 milyon dolarlık Dünya Bankası kredisinin verilmesi için -sizler de basından izlemiştir- Yeniköy, Kemerköy ve Yatağan Termik Santrallerinin özelleştirme süreçlerinin hızlandırılması ön koşul olarak öne sürüldü.

Şimdi Türkiye'de gerçekten bu 1983 ve 2002 yılları arasındaki dönemde yaşadığımız bu yeniden yapısal değişim programının sonuçları itibarıyla bir taraftan yolsuzluklar süreci, bir taraftan kamunun bütünsel yapısının parçalanması ile karşı karşıya kaldık.

Size bu enerji alanındaki yaşadığımız dağınkılığın ve yaratılan sorunların en çarpıcı, örneğin dağıtım şebekelerimizle ilgili olan boyutuyla ilgili dün çıkan sadece bir haberi okumak istiyorum.

“Adapazarı Sakarya Elektrik Dağıtım A.Ş.’nin Söğütlü İşletme Şefi Hüseyin Yıldız Bayrak makamında uğradığı silâhlı saldırıda ayaklarından yaralandı. SEDAŞ Genel Müdürü Mahmut Rumeli saldırının kaçak elektrik kullanımıyla mücadele yüzünden gerçekleştirilmiş olabileceğini” ifade ediyor.

Bildiğiniz gibi bir yıl kadar önce, 18 Ekim 2002 tarihinde kamu haklarını savunan TEDAŞ çalışanı meslektaşımız Hasan Balıkcı’yı da kaçak elektrik kullanan bir sanayici ve onun çevresindeki rant şebekesinin tuttuğu kiralık katiller öldürdü.

Türkiye’de sektörün bu kadar çok başlı, dağınık hale getirilmesine biz Elektrik Mühendisleri Odası olarak yıllardan beri karşı çıkıyoruz. Enerjinin bir kamu hizmeti anlayışıyla yönetilmesi gerektiğini, stratejik bir yönü olduğunu, bu nedeniyle üretim, iletim ve dağıtımıyla plânlama kavramının bu sektörde önemli olduğunu, yine bir doğal tekel niteliğiyle rekabete uygun olmadığını ısrarla söylüyoruz.

Aslında yapısal değişim programının uygulanmaya başladığı 1984 yılından bu yana gelinen süreç ve Sayın Bakanın son 1 yıldır açıklamaları ve sektörde yaşanan bu bütün boyutlarıyla yolsuzluklar ve işletme sorunlarıyla ve bu dağınık parçalı yapıyla karşısına çıkan problemlerin çözümünün tek tek bu sorunun o işletmelere ait olacak birtakım palyatif çözümlerle bitirilemeyeceğinin en somut örneğine bugün geldiğimiz nokta itibarıyla baktığımız zaman bir kere Elektrik Piyasası Kanunu. 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu, bu kanunun amacı nedir? Sayın Budak Dilli’nin de ifade ettiği gibi, elektrik fiyatlarının ucuz, kaliteli, sürekli, çevreye uyumlu sağlanması için rekabete açılması olarak belirtildi.

Geldiğimiz noktada bu sektörün 1984 yılından bu yana 1993 yılında Türkiye Elektrik Kurumu’nun ikiye ayrılması, ardından TEAŞ’ın üçe bölünmesi, Tahkim Yasası vesaire gibi, yap-işlet, yap-işlet-devret ve işletme haklarının devri gibi projelerle Türkiye’de acaba bu kamu kurumuna ait kuruluşlar da verimlilik artmış mıdır? Gerçekten o yapısal değişim programı adı altında koordinasyon yeniden sağlanabilmiş midir? Bakım onarım yenileme faaliyetleri daha düzenli, daha işler hale getirilebilmiş midir? Çalışanların hem niteliklerinin artması hem de sayısal anlamda kalitelerinin, iş becerilerinin artması anlamında bir şey sağlanabilmiş midir? Tüm bu işletmecilik sorunlarıyla ilgili olarak, sayısı tam tahmin edilemeyen bu genel müdürlüklerin oluşması sektörün sorunlarını çözmüş müdür?

Baktığınız zaman 1990’lı yıllardan itibaren bu yapısal değişim programına uygun olarak abartılı talep tahminleriyle enerji sektöründe birtakım özelleştirme modelleri Türkiye’nin gündemine sokuldu. Bu modeller hepinizin de bildiği gibi yap-işlet,

yap-işlet-devret ve işletme haklarının devri gibi modellerdi. Bu abartılı taleplerle Türkiye’de elektrik enerjisine olan ihtiyacın yüzde 15’ler, yüzde 20’ler seviyesinde her yıl neredeyse artacağı varsayımından hareketle, özellikle doğalgaza dayalı bir elektrik enerjisi üretim politikası Türkiye’nin gündemine sokuldu.

Maalesef bu Tahkim Yasasının da çıkartılmasıyla, 20 yıllık alım garantili sözleşmelerle, bu yap-işlet-devret sözleşmeleri 8 ila 16 cent arasında bu 20 yıl içerisinde ilk 10 yıl çok yüksek fiyatlar olmak üzere Türkiye, bugün yüzde 50'lere varan bir doğalgazla elektrik enerjisi üretim politikasının içine itilmiştir.

Bunun yanlışlığını aslında Sayın Bakan’ın da enerji bürokratlarının da ifade ettikleri görülmektedir. Bu politikanın sonuçları olarak bugün zaten elektrik fiyatları oldukça pahalı hale getirilmiştir ve sektörde artık işleyiş daha ciddi bir tıkanma noktasına itilmiştir.

Şimdi bu örnekler daha da çoğaltılabilir. İşte 1990’lı yıllarda bir tarafta ülkede deprem ve o depremin yarattığı sorunlar, sonuçlar bütün boyutlarıyla ekonomik sorunlar büyürken, diğer taraftan aynı günlerde Türkiye’ye bir anda yabancı sermayenin akın akın geleceği, enerji alanında çok büyük yatırımların artık devlet tarafından yük olmaktan kurtarılacağı gibi sözlerle Tahkim Yasası çıkartıldı. Geldiğimiz noktada ise Türkiye’de 2001 yılında –demin söz edildi- yaşanan krizi ülkenin bütün sektörlerini etkilediği gibi, Türkiye’nin ekonomik olarak yüzde 10'lara varan küçülmesinin enerji alanında da yansımaları olarak bu abartılı talep tahminlerin gerçekleşmediği ve ülkemizde elektrik enerjisinde bir üretim fazlalığının olduğu ortaya çıktı.

Türkiye’de maalesef Elektrik Mühendisleri Odası olarak son iki yıldır hep bu elektrik enerjisi üretim politikalarında doğalgaza dayalı üretim modelleri üzerine yaptığımız eleştiriler üzerine geldiğimiz noktada söylediğimiz ısrarla şuydu: Bu kadar doğalgaza bağımlı al ya da öde anlaşmaları elini kolunu bağlamış ve pahalı elektriğe mahkum edilmiştir. Bunun bir sonucu olarak Türkiye’de kamu tarafından, EÜAŞ tarafından işletilen termik santraller, yani kilovat saatini 3 cent’e ürettiğimiz linyitle çalışan termik santrallerimizde, yine 0.4 ile 1 cent arasında kilovat saatini ürettiğimiz hidrolik santrallerimizde bugün elektrik enerjisindeki 2002 yılında yaklaşık 60 milyar kilovat saate varan fazlalık nedeniyle işletme durdurulmuş, pahalı sözleşmelerle doğalgaza dayalı santrallerle yüzde 100 alım garantili sözleşmeler nedeniyle üretim devam etmiştir.

Sayın Bakanın açıklamalarına göre, Türkiye’de yolsuzluklar dışında bu yanlışlıkların da yarattığı bir sonuç olarak 42 milyar dolarlar ifade ediliyor.

Biz yıllardır bu sorunlara işaret ettik, bu sorunlara işaret ettiğimiz nokta da bugün sayın Bakanın da bizleri doğruladığı bir nokta. Bugün 2002 yılının sonunda doğalgazın oranı yüzde 47, linyitin elektrik enerjisi üretimindeki oranı yüzde 23, hidroliğin yüzde 16, fueloilin yüzde 7.

Ben sempozyum açılış konuşmasında da ifade etmişim. Bütün dünya gelişmiş ülkeler 1974 petrol krizinden sonra politikalarında, enerji politikalarında önemli bir şeyin farkına vardılar. Petrolün sonsuz bir kaynak olmadığı gerçeğinden hareketle artık mevcut enerji üretimlerinde yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmelerinin gerekli olduğunu gördüler ve buna uygun olarak da bir taraftan hem enerji tasarrufu ve enerji verimliliği üzerine birtakım politikalarını geliştirirlerken, diğer taraftan yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin üretim ve teknolojilerini artırma yoluna gittiler.

Bizde ise maalesef ülkemizin hidrolik potansiyeline baktığımızda yüzde 30'larda, termik potansiyeline baktığımızda 8.4 milyar tonluk bir linyit potansiyelimiz olmasına rağmen üretimlerimiz bugün yüzde 20'lerin altına düşmüş durumda. Bugün bunun en çarpıcı örneği TKİ'nin EÜAŞ'A sattığı kömür oranlarıyla da görülecektir. TKİ'nin ortalama 40 milyon tonluk bir kömür üretim kapasitesi vardır ve bugün 2003 yılında ülkemizdeki yanlış politikalar nedeniyle, üretim fazlasının oluşması nedeniyle, kamu tarafından işletilen santrallerdeki yaşanan çıkmazlar nedeniyle, EÜAŞ'ın aldığı kömür 13,5 milyon tona kadar düşmüştür.

Şimdi, evet sorunun politikalar boyutuyla söylenebilecek çok şeyi var. Aslında sektörde yaşadığımız işletme sorunlarının artık polisiye sorunlar, yani Enerji Bakanlığı personelinin, TEDAŞ çalışanlarının can güvenliği sorunlarıyla beraber işletme sorunlarının son 20 yılda ulaştığı boyuta baktığımız zaman kronolojik sırada ciddi arızalar, ciddi büyük kayıplarla da karşı karşıya kalıyoruz.

Örneğin, 13 Mart 2000 tarihinde Afşin Elbistan'ın 4. ünitesinin işletme hatasıyla, 344 megavatlık bir gücün devre dışı kalmasıyla 500 milyon dolarlık bir kamu zararı meydana gelmiştir. Bu, özelleştirme nedeniyle yapılmayan yatırımlar ve işletme sorunlarının büyümesi nedeniyledir.

Yine 19 Ağustos 2002 tarihinde Yatağan Termik Santrali'nde 150 MVA oto trafo yüksek gerilim buşinglerinde patlama sonucu meydana gelen zarar 5,5 trilyon olarak oluşmuş. Yine aynı gün Gölbaşı Trafo Merkezinde 380-154 kV trafoda patlama meydana gelmiş ve tamamen yanmış.

En son 28 Ekim 2003 tarihinde, Ankara Şubemiz'in basın açıklamasına göre, Antalya Varsak Trafo Merkezinde meydana gelen arızada da yine 3,5-4 milyon dolarlık 4x150 MVA'lık bir trafodan birisi alev alev yanmıştır. Bütün bunlar neden oluyor değerli arkadaşlar? Siz çalışanlar, burada bunu izleyenler çok iyi biliyorsunuz ki, 1992'lerde yüzde 12'ler seviyesinde olan kayıp kaçaklar yüzde 25'ler seviyesine nasıl çıktıysa, bu bizim kamu eliyle işletilen santrallerimiz de mevcut özelleştirilme gerekçesiyle, kendi kaderlerine terk edilmiş halleriyle giderek büyük işletme sorunlarıyla karşı karşıya kalıyorlar.

Yine bu enerji politikalarının yarattığı üretim fazlasıyla ve bu pahalı sözleşmelerle karşı karşıyayken, diğer taraftan acil durum santralleri olarak dünya literatürüne geçen mobil santrallerin Türkiye'ye pazarlandığı, dayatıldığı bir süreci de yaşadık. Bugün 6 numaralı fueloilin kullanıldığı ve bunların kalorifer yakıtı olarak kullanılmasının bile yasak olduğu ve ancak olağanüstü koşullar için plânlanmış olan ve 30 ila 50 megavattı geçmeyecek olan bu mobil santraller, elektrik enerjisine duyulan ihtiyaç bahane edilerek Türkiye'nin en güzel yerlerine monte edilmeye çalışıldı. Bugün geldiğimiz noktada bunların maliyetleri de maalesef kamuya mâl olmuştur ve bu santraller de artık çalıştırılmamaktadır.

Oto prodüktörlerin içerisine düştüğü durum da farklı değildir. 1990'lı yıllarda yapısal değişim programı adı altında uygulanan özelleştirme politikalarının bir sonucu olarak plânlama anlayışının terk edildiği, sektörün kaosa edildiği durumda enerji krizi varsayımıyla oto prodüktörler kendilerinin çok çok üzerinde elektrik enerjisi üretmeye itilmişlerdir. Daha sonra elektrik enerjisi üretiminde arz fazlalığı oluşmasıyla da oto prodüktörlerden bugün elektrik alımından vazgeçilmiştir.

Yine baktığımız zaman, sektörün yaşadığı tüm bu kaos ortamı içerisinde yenilenebilir enerji kaynaklarımız da ciddi anlamda ihmal edilmiştir. Yani demin de ifade ettiğim gibi mevcut linyit potansiyelimiz, mevcut hidrolik potansiyelimiz, yine Türkiye'de jeotermal gibi önemli bir kaynağımız, güneş, rüzgâr gibi birtakım yenilenebilir enerji alanında yatırım modellerimiz tamamen ihmal edilmiş ve bunların enerji üretimindeki payları sıfır noktasındayken, bir taraftan doğalgaza dayalı pahalı elektrik enerjisi yatırım anlaşmaları, diğer taraftan sektörün kamusal bütünlüğünün bozulması ve oluşan yolsuzluklarla, sektör bir taraftan Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, bir taraftan Enerji Bakanlığı gibi iki ayrı çok başlı bir yönetim oluşmuştur.

Sayın Budak Dilli konuşmasının başında 1970 yıllarda Türkiye Elektrik Kurumu'ndan övgüyle söz etti. Biz de hakikaten Türkiye Elektrik Kurumu'nun bu sektörde çok önemli işlevleri olduğunu düşünüyoruz. Bundan söz edince, 15 Temmuz 1970 tarihinde dönemin Başbakanı Süleyman Demirel tarafından Meclis'te Türkiye Elektrik Kurumu'nun neden ihtiyaç olduğuna ait konuşmasından kısa bir metin okumak istiyorum.

O dönemin Başbakanı Süleyman Demirel Türkiye Elektrik Kurumunun kuruluşuna gerekçe olarak TBMM'de aynen şunları söylüyor: "Çeşitli fakat birbirlerine bağlı işleri halihazırdaki dağınıklık, yetersizlik ve verimsizlikten kurtarmak üzere Türkiye Elektrik Kurumu kanun tasarısı hazırlanmıştır. Bu şekilde Elektrik İşleri Etüt İdaresi, Devlet Su İşleri, Etibank, İller Bankası, belediyeler, mahalli elektrik birlikleri, imtiyazlı şirketler artık memleketin elektrikleştirilmesinde olduğu gibi bu dağınıklıktan kurtulacaktır. İdareten verilmiş köy teşekküllere dağıtılmış bulunmaktadır. Türkiye Elektrik Kurumu bu dağınıklığı ortadan kaldıracak bütün imkân ve gayretimizin lüzumsuz yere israf edilmesine engel olacaktır."

1970'lerde enerji alanında plânlama anlayışına uygun olarak böyle bir kurum kurulmasının gündeme getirilmesi ve 2003'ün sonlarında sektörün artık genel müdürlükler düzeyinde sayısı artık hiçbirimiz tarafından tam olarak bilinmeyen bu çok başlı dağınık yapısının ve bütün bu kaos ortamının ortaya çıkmış olması gerçekten ilginçtir.

Türkiye Elektrik Kurumu dönemi öyle hafife alınacak bir dönem değil sayın arkadaşlar. Elektrik enerjisi üretimi bu 1970'li yıllardan 1993'e kadar 8 milyar kilovat saatten 57 milyar kilovat saate çıkmış. Yine bu dönem içerisinde Keban Hidroelektrik Santrali, Afşin Elbistan Termik Santrali, Karakaya HES, Atatürk HES ile Soma, Yatağan, Kemerköy, Çayırhan, Kangal, Orhaneli Linyit Santrallerinin inşaatlarına başlanmış, bunların tümü 1980'lerin ortalarında işletmeye açılmış. Yani sorun mülkiyetin kimde olduğu sorunuyla ilgili değildir, sorun plânlamayla ilgilidir. Mülkiyet ile verimlilik arasında bir ilişki doğrudan kurmak yanlıştır. Önemli olan kamu işletmeciliği adına birtakım sorunların giderilmesi meselesidir. Enerji alanı da kamu hizmeti anlayışıyla yönetilmek, plânlanmak zorundadır.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Şimdi yarım saat söz salonun, ancak 3 gündür edindiğim deneyimlerimden hareketle konuşmacıların tümünü alacağım, bu süreyi onlara vereceğim ve dolayısıyla da kimseye de haksızlık etmemiş olacağım.

Evet söz almak isteyen? Necati İpek, Nihat Dursun, Tuncay Derman, Ayfer Eğilmez, Ayşegül Karayazgan, Oğuz Türkyılmaz, İsmail Şamdancı.

NECATİ İPEK (EMO)- Ben Sayın Budak Dilli'ye bir soru ya da bir kaygımı iletmek istiyorum.

Budak Beyin 30 yıllık çalışma hayatında 20 yılını beraber geçirdik. Kendisinin bu kuruma ve dolayısıyla toplumumuza kazandırdığı maddî manevî değerleri saymaya kalksam herhalde en az bir saat süreye ihtiyacım olur. En azından kendi geliştirdiği, tasarımıladığı ve ürettiği kuranportör sistemlerini yıllardır yurt dışından almaya kalksaydık herhalde bilmem kaç milyon dolar ödemek durumunda kalacaktır. Sistemde şu anda yaklaşık 2 bin tane var. Geçiyorum.

Şimdi Budak Bey EPDK'nın görevlerini sayarken, ikincil mevzuat çıkartmak, aktörler arasındaki ilişkileri düzenlemek, lisans vermek diye özetledi.

Yalnız ben bir TEİAŞ çalışanı olarak EPDK'nın aynı zamanda başka görevleri de ya da kendisine verilmeyen görevleri de yüklediğini görüyorum. Şöyle ki; EPDK kendisine yapılan başvuruları, sözüm ona görüşünü almak üzere TEİAŞ'a yönlendiriyor ve yönlendirirken de baştan bu kullanıcının ya da işte piyasada rol almak isteyen bu aktörün başvurusunun kayıtsız şartsız kabul edilmesini istiyor. TEİAŞ'tan görüş istiyor sözüm ona, ama bu bağlantının o yörede enerji açısından hiç ihtiyaç olmadığı hâlde, 154 seviyesinde ya da 380 seviyesinde, o yörede belki bu enerjiyi sisteme bağlamak için kilometrelerce hat yapılması gerektiği hâlde, gereksiz birçok fiber donatılması gerektiği hâlde, "siz TEİAŞ olarak bunu ne yapıp edip bir şey yapacaksınız, bağlayacaksınız" diyor.

Budak Beyden siyasî erkin kamudan ya da işte birtakım alanlardan elini çektiği yolundaki sevindirici haberini almıştım ama, görüyorum ki EPDK, bir zamanlar bakanlığın o zamanki TEK'e ya da daha sonra TEAŞ'a yaptığı yaptırımları üstlenen bir kurum haline gelmiş. Sözüm ona Enerji Bakanlığı artık yapmıyor bu işleri, siyasî erk sözüm ona girmiyor, ama bunu EPDK'ya vermiş, vitrin olarak EPDK'yı gösteriyor, EPDK da sözüm ona siyasî yapısı olmayan bağımsız bir kurum.

EPDK'nın bu gücü nereden aldığını, Bakanlıktan mı, siyasetten mi, yoksa sermayeden mi aldığını ve böyle bir direktmesi, böyle bir emrivaki yapma hakkı olup olmadığını sormak istiyorum.

NİHAT DORSUN- Şimdi bilhassa bu tahmin taleplerini Yönetim Kurulu Başkanı Cengiz Beye yöneltiyorum.

Şimdi millî yük tevziimiz var bizim Türkiye Elektrik Kurumu, TEAŞ'ın bünyesinde. 365 gün 24 saat hangi santralin kaç megavat çalışacağı, hangi yükte çalışacağı tespitlidir. Önceki yılların tahminlerine bakarak bunu şey yapıyoruz. Bizim kaç tane doğalgaz santralimiz varsa da bunların o dilimde, o... ne kadar çekeceği de bellidir, hesaplanır. Yani şimdi yüzde 7 enerji artışı da yılları takıyoruz, bir önceki yılın tüketimi, daha önceki yılın tüketimlerini alıyoruz, ortalama alıyoruz, yüzde 7 olduğunu da görüyoruz.

Siz mühendis olarak, yani Odamızın bir Yönetim Kurulu Üyesi olarak bir hesap yapmaya çalışsanız, 5 sene sonra da kurulacak bir santrali da –değil mi- plânladınız, ihale ettiniz, şimdi ben yarın dövizin kaç lira olacağını bu lafları hiç anlayamıyorum. Bunlara bir yorum getirseniz memnun olacağım.

Şimdi ondan sonra ne oldu biliyor musunuz? Bizde 7 yüzde eksi 1'e düştü. Bakın ne oldu? Geçen sene 2002'de İzmir'de bakım diye fider açıldı, sordum arkadaşlara ne oldu, yani biz bir meslektaşız. Ne oldu? Evet, İzmir'de enerji yetmiyordu, yani bu hadiseler, yani sen nasıl ki doların, faizin bilmem ne olduğunu tahmin edemezsen, önceden 5 sene kimsenin de bak politikacı veyahut şunun savunucusu da değilim. Ben sadece teknik olarak düşünüyorum. Bir mühendis olsaydınız bu hataya siz düşer miydiniz?

Diğer bir sorum Sayın Budak Dilli Beye olacak. Şimdi TEK dörde ayrıldı. 5 tane genel müdür muavini, 1 genel müdürken, 4 tane 5 genel müdür oldu, o zatlar. Ya bunların faydası ne oldu, EPDK neler yapıyor, kaç yatırımlar oldu, hatta onu da ben... yöneliyorum.

TUNCAY DERMAN- Sayın Başkan ben sorumu Cengiz Beye yönelteceğim ama, sabahtan beri bir alacağım var biliyorsunuz.

BAŞKAN- Bir önceki oturumdan 2 dakika alacağımız var, ikisini birleştirin.

TUNCAY DERMAN- Peki, teşekkür ederim.

Efendim Melda Hanıma benim sorum şuydu: Daha evvel de bu programı ben izlemiştim kendisinden, aynı programı verdi ve dedi ki, Türkiye'de değil de dünyada kömürün 4'te 1'inin kullanılması lâzım, diğer kısmı yer altında kalmalı. Bu niçin böyle? Çünkü kirlenme olayıyla dünyanın geldiği felaketlerin önlenmesi buna bağlı dedi. Nükleere karşı, büyük hidroliklerin yapılmasına da karşılar zaten. Bunun yerine yenilenebilir enerji kaynaklarını koydu.

Ben buraya gelmeden evvel sabahleyin TEİAŞ'a uğradım. Biraz evvel Budak Bey de söyledi aynı şeyi. 2003 yılının enerji toplamı, Türkiye'nin enerji tüketimi toplamı -çok az kaldı yılbaşına- 141 milyar kilovat saat.

Bu miktarı ortaya çıkaran tüketim artışı yüzde 6,5, geçen sene yüzde 4,5'tu. Biraz evvel Nihat Bey de söyledi, ondan evvelki sene eksi, yüzde eksi 1.1'di, ondan evvel yüzde 8'di, ondan evvel yüzde 11'di. Şimdi tekrar yüzde 8'lere, 11'lere doğru tırmandığımızı görüyoruz.

Yani bu şu demektir: 2010 yılına geldiğimizde biz 200 milyar kilovat saati geçeceğiz. 2020 yılına geldiğimizde de biraz evvel Atilla Bey gösterdi, 520 milyarı, olmasa bile 500 milyara, olmasa bile 450 milyarı yakalayacağız. Yakalamak zorundayız, biz kalkınan bir ülkeyiz, elektriğe ihtiyacımız o oranda artıyor.

Şimdi böyle olduğuna göre yenilebilir kaynakların miktarları belli, 11 megavat rüzgâr, jeotermal ondan farklı değil, küçük hidrolik ondan farklı değil. Rüzgâr santrallerinin bir özelliği var onu kimse söylemiyor. Bir doğalgaz santralını 7 bin 500 saat çalıştırabiliyoruz yılda yurt tevzi prensiplerine uygun olarak, ama bir rüzgâr santralının bize, Allah'ın bahsettiği rüzgâr kadar enerji verdiğini biliyoruz. Yılda 2 bin 500 saat çalıştırabiliyoruz, yani doğalgaz santralının 3'te 1'i kadar çalıştırıyoruz. Neticede ne oluyor? Onun ürettiği aynı güçteki bir doğalgaz santralının 3'te 1'i oluyor ve bunlarla biz Türkiye'yi kurtarmaya kalkışıyoruz.

Şimdi başka bir alternatifi arkadaş söylemediği için, ben kendisine şu soruyu soracaktım. Nedir bunun çözümü, varsa lütfen söyleyin diyecektim, onun cevabını alamadım.

Cengiz Beye yönelteceğim soru şu: Cengiz Beyde bilgi eksikliği var. Ben Elektrik Mühendisleri Odası'nın yayımları da takip ediyorum. Bilgi eksikliği şu: Biraz evvel Nihat Beyin söylediğine başka bir yaklaşım getiriyorum ben, değişik bir yaklaşım. O yaklaşım şu: İçinde bulunduğum için bunu bizzat biliyorum ve belgeleri de elimde. Bugün eğer bir enerji fazlası varsa, eğer 1993'lerden beri işlet-devret projelerini Devlet Plânlama Teşkilatı -bunu siz söylemediniz ama, onu söyleyen söylüyor, raporlar söylüyor- ve Hazine Müsteşarlığı ayrıca o zamanki TEAŞ devamlı uyarıyorsa, buradan fazlalık doğacak, enerjiye ihtiyaç yok, plânsız çalışıyorsanız diyorsa ve bakanlık da buna uymuyorsa, herkes bunu iddia ediyorsa bu yanlış. Neden yanlış onu söyleyeceğim.

27 Mayıs 2000, tarihi bir tarihtir Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, enerji tarihinde. Kimse bu tarihi şimdiye kadar telaffuz etmedi. 27 Mayıs 2000'de Başbakanlık'ta bir toplantı yapıldı, bu toplantıda ben hazır bulundum görevim icabı da, emekli olmamıştım o zaman. Bu toplantıda şu karar alındı, çok önemli bir karar bu. Devlet Plânlama Teşkilatı Müsteşarı, Hazine Müsteşarı, o zamanki müsteşarlar, Selçuk Demiralp, DPT Müsteşarı İzmirlioğlu ve Enerji Müsteşarı Yurdakul Yiğitgüden'e verilen görev çerçevesinde Başbakanlık'ta bu toplantı yapıldı. 3 ay süren alt komisyon toplantısından sonra ki buraya devletin bütün enerji otoriteleri katıldı. Bunun sonucunda alınan karar şudur: Türkiye'de 2001 yılı içinde başlayacak bir elektrik enerjisi darboğazı vardır ve çok önemlidir. Artı bunun karşılanması için şu anda projeleri ele alınmış olan 5 tane yap-işlet projesinin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Birinci öneri budur. Yani açık vardır, arz açığı vardır, bunlar yap-işlet projeleriyle hayata geçirilecektir.

Bakin bu sadece Enerji Bakanlığı plânlaması değil, DPT'de de bunu onaylıyor, ondan evvel uyaran DPT, ondan evvel uyaran Hazine bunları onaylıyor. Artı yap-işlet projelerinin 2002'den sonra Türkiye'de bir fazlalık meydana getireceği ihtimali vardır, onun için 48 milyar kilovat saatlik bir kapasite getiren bu 4 doğalgaz ve 1 ithal kömür santrali, sabahleyin Sugözü diye telaffuz edildi burada, biliyorsunuz. İskenderun'la Yumurtalık arasında bir yerde. Bu santraller 2002'den sonra dengeli olarak işletmeye alınsın denildi. Gene burada vardır.

Bunun dışında hepsini toplasanız 1200 megavatı geçmeyen ve hemen hemen 4'ü hariç hepsi yenilenebilir kaynaklara, rüzgâr ve küçük su santrali, akarsu santrali olan 29 tane projeye de izin verildi, şartlı verildi, bu şartlı verilmiş 4628 sayılı Kanunun Geçici Maddelerinde yer aldı, Haziran 2002'ye kadar bitirmezlerse iptal edilecek denildi, sonra bu sene sonuna uzatıldı. Ancak Anayasa Mahkemesi biliyorsunuz bu maddeleri, bu geçici maddeleri iptal etti.

Şimdi şu anda bir fazlalık varsa eğer, bir kere bu 27 Mayıs 2000 tarihli tutanak-tan kaynaklanıyor bir. Bu tutanağı kabul eden tek başına Enerji Bakanlığı değil iki. Bunun içinde DPT Müsteşarı var, Hazine Müsteşarı var, Başbakanlık var üç. Artı 2000 yılının hemen devamında biliyorsunuz, 2000 sonlarında ve 2001 başında iki tane önemli kriz yaşadı Türkiye, ekonomik kriz ve bu krizler sonucunda Türkiye'de elektrik enerjisi tüketimi eksi 1'e düştü. Eksi 1'e düşmesi demek hesapladığınız zaman çıkıyor, yüzde 30 bir eksilme oldu talepte. Bu da çok önemli, bu dikkate alınmadı. Depremler oldu bu arada, depremlerin de buna etkisi oldu. Bunlar hiç hesaba katılmıyor.

Biraz evvel Cengiz Bey onu söyledi, yüzde 60 yedek oluştu. Tamam oluştu, oluşacak tabii bu şekilde yaparsanız. Bir de demin söylediğim tutanaktaki 2002'den sonra arz fazlası olabilir, bu arz fazlasını eritmek için dengeli şekilde, meselâ bunları 2004'ten sonraya kaydırarak yapmak mümkündür. Bu yapılmadı, hepsi bitirildi ve bugünkü tablo ortaya çıktı.

Lütfen bunu da not edin.

AYFER EĞİLMEZ (PETROL-İŞ)- Ben Sayın Fırat Gazel'le birtakım şeyleri paylaşmak istiyorum. Bizim sektörümüzle ilgili de hayli bilgisi olduğu görülüyor; burada bütünsel tartışmamız gerektiğini söyledi ve kongremiz de küreselleşme ile başlıyor, Fırat Gazel o ilişkiyi de koyarak söyledi, ayrıca aydınlatmak da istiyorum, daha sonra da soru veya tartışalım istiyorum.

Petrokimya sanayii için söylediğiniz, evet rafineri petrokimya entegrasyonu Türkiye'de parçalanmıştır. TÜPRAŞ tekrar bunu hayata geçirmeye, bu kıt kaynaklar içinde yapmaya çalıştı, çalışıyor daha doğrusu,... izin vermiyorlar. Doğru dünya petrokimya pazarı petrokimya ürünlerine doygun bir vaziyette, dolayısıyla şimdi İran şirketinin başvurusu, daha doğrusu PETKİM'i alma meselesini gayet iyi ortaya koydular; çünkü bu pazara sahip olmak istemiyor. Bütün mesele burada.

Dolayısıyla, sadece onu İran'daki İran şirketi olarak da düşünmemek gerektiğini söylemek istiyorum, ayrıca bağlantısı var. Yani petrokimya sektöründe Türkiye'yi pazar olarak kullanmak dolayısıyla var olan sistemi de çalıştırmamak. Bu konuda, daha doğrusu biz de kafamızı yoruyoruz, yazıyoruz, çiziyoruz ve dünya trendinde izlemeye çalışıyoruz.

En önemlisi şu anda... söz ettiniz... şirketi. Elbette... daha da ileriye götürebiliriz City Grup aracılığıyla ta AMOCO'ya kadar dayandığını biliyoruz. Yine şununla ortaya çıkabiliriz, dünya rafina sektöründe de fazlalık var. Bu çok anlamlı, dolayısıyla ham maddesi olan, yani petrol hammaddesi olan, petrolü olan ülkelere doğru kayıyor Batıda. Bunların üzerinden işte bu geçiş ülkesi olan Türkiye'nin hem rafineri sektörünü hem petrokimya sektörünü ve buna bağlı olarak enerjiye kadar gidebilecek bir yapısı tarumar ediliyor.

Şu soruyu beraber tartışabilir miyiz diye soruyorum. Son Petrol Piyasası Yasası'yla getirilen imtiyazlar; hepimizin bildiği gibi kamuda iken parçalanmış bu yapının dikey yapısı bozulduğu gibi sektörün, dün dikey yapısını bozmaya çalışan, yani güçsüzleştiren siyasiler bugün bir yatay entegrasyon koydu Petrol Piyasası Yasası'yla.

Yani dağıtım şirketi kurma ya da ortak olma ve bu ne zaman yapıldı? İhaleye çıkarırken, ihale sonuçları açıklanırken ve şirketler, yani TATNEFT ya da Kazaklar bunu şart koştu. Dünyanın neresinde görülmüş bir şey? Hiçbir ilişkisi yok iken ihalenin sonunda Petrol Piyasası Yasası çıkacak ve şu imtiyazlarla. Kamudayken o hakları elinden alınmış, parçalanmış olan şirketin devrinde imtiyazlar. O da yetmiyormuş gibi 2005 yılına kadar yine televizyonlarda basında çok sık eleştirilir, Otomatik Fiyatlandırma Mekanizması kaldırılсын diye eleştiri rafinajlara kimi kâr marjları için getirilen avantajdır. Satılacak şirkete bir imtiyaz daha tanındı, 2005 yılına kadar OFM devam. Bu nasıl bir serbest piyasadır? Bütün bunları da tartışırsak arka plânı herhalde daya iyi görürüz diye düşünüyorum.

AYŞEGÜL KARAYAZAN (EÜAŞ)- Efendim ben öncelikle Sayın Genel Müdürüme bir soru yöneltmek istiyorum.

2001 yılında 4628 sayılı Kanunla Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu bağımsız bir idarî otorite, yani vesayet ve idarî denetimden dışında ayrı tutularak kuruldu. Eğer bu kurum bu manada çalışırsa sizin biraz önce sunumunuzda bahsettiğiniz stratejik plân doğrultusunda, gerekirse bakanlık kuruma baskı yapar. Nasıl gerçekleşecek onu öğrenmek istiyorum.

Bir de Sayın Akalın'a bir çift lafım var.

Efendim piyasa kanunuyla birlikte artık elektrik ticareti yapılan bir mal olarak tanımlandı ve tamamıyla üretimde şirketler rol alacak, yani özel şirketler. Siz de sunumunuzda dediniz ki, eğer şirketler bu vazifeyi yerine getirmezse kamu tesis yapacak kamu hizmeti olduğu için. Şimdi canınızın istediği zaman kamu hizmeti olacak, canınızın istediği zaman da serbest ticaret malı olacak. Yani bu çok doğru değil. Bir de doğalgaz konusunda doğrudur dediniz. Dünyada üretmeden tüketen bir bildiğim Portekiz var galiba, o da dünya şampiyonu elektrikte. Başka yok, yani bir de Türkiye. Yüzde 2 üretiyor, gerisini tüketiyor, yüzde 2'si de stok kaybıyla gidiyor. Zaten hiç üretmeden tüketen yegâne ülke Türkiye doğalgazda.

OECD oranını öğrenmek ister misiniz? Yüzde 83'tür yerli üretimin ithal üretime oranı. Avrupa Birliği'nde yüzde 56'dır. Elektrikte bu kadar yüksek oranda doğalgaz kullanan bir tane ülke yok. Avrupa Birliği oranı yüzde 16, OECD yüzde 16.

Sayın Fırat Gazel'e de hakikaten merak ettiğim için sormak istiyorum. Efendim eğer İsrail hakikaten bu doğalgazı alacaksa yani hepimizin zil takıp oynaması gerekiyor. 130 dolara nasıl alacak ve biz nasıl bunu Avrupa'ya pazarlayacağız merak ediyorum.

OĞUZ TÜRKYILMAZ (MMO)- Bu salonda 1999 yılında düzenlenen 2. TMMOB Enerji Kongresine Makina Mühendisleri Odası adına bir tebliğ sunmuştum. O dönem 1999 yılındaki BOTAŞ'ın yapmış olduğu doğalgaz talep tahminlerinin kurgusunu anlayamadığımı söylemiştim. 15 yıldır bu sektörde çalışıyorum, 30 senelik de bir mühendisim. Bu kurgunun ne olduğunu tebliğde sunduk. "Sen bu işlere karışma" diye daha sonra yanıtımızı aldık. Bu talep tahmininde bizim sorumuz şuydu: Elektrik sektöründe sanayi tüketiminden daha fazla bir doğalgaz tahsisini öngörmüştü BOTAŞ. Sanayide tüketilmeyen bir elektriği, yani sanayiinin doğalgaz talep tahminlerinin artışından daha fazla bir artışı nasıl siz öngörüyorsunuz diye sormuştuk. Gayet açık bir mühendislik hatası vardı. Daha sonra 2001 yılındaki talep tahminlerinde bunu düzeltti BOTAŞ. O dönem biz münafık olarak bunu söylemekle suçlandık. Şimdi Dünya Bankası diyor ki, Türkiye doğalgaz talep tahminlerinde hata yapmıştır, tüketebileceğinden daha fazlasını öngören sözleşmelerin altına imza atmıştır. Münafıkların arasına Dünya Bankası enerji uzmanları da katıldı.

Sorum Sayın Atilla Akalın'a, siz buraya hidrolik enerji sektörünü temsilen katıldınız, doğalgaz talep tahminlerini ne kadar detaylı incelediniz ki bunlardaki hatanın çok vahim olmadığı sonucuna vardınız. Bunu merak ediyorum.

İkinci soru da Sayın Genel Müdüre. İlgili kurumların tümünün katılacağı, yani kamunun, kamusal otoritelerin, sektörel kuruluşların, hepsinin katılabileceği bir ortak bir platform yaratmayı ve ulusal kamusal çıkarlar doğrultusunda bir strateji geliştirmeyi Genel Müdürlüğünüz çalışmalarını kapsamında öngörüyor mu? Bunu öğrenmek istiyorum.

İSMAİL ŞAMDANCI- Efendim hepinize iyi akşamlar.

Ben böyle güzel bir toplantıda olmaktan mutluyum ve bütün konuşmacılara teşekkür ediyorum.

TEK kurulmadan önceki anılarımı hatırladım, Sayın Tuncay Derman'ı da orada görünce. Şimdi 1968 yılında İller Bankası'nda çalışıyoruz ve korkunç bir kasaba elektrifikasyonu var. Yurt dışından özellikle, marka da söyleyeyim, Skoda marka dizel jeneratör grupları korkunç bir furyayla Türkiye'ye geliyor ve kasaba elektrifikasyonu devam ediyor. Bu arada kuzenim Murat Saatçi, belki duyduunuz TEK Daire Başkanı. Köy elektrifikasyon sistemini kuruyoruz, Behçet Yücel de başlarında, bana geldi. İşte ellerinde metreler köylerde hat yapıyorlar, siyasî bir yatırım tabii. Köylere elektrik vereceğiz ya siyasî bir anlamda. Hat çekiyorlar.

Dedim ki, Sayın Saatçi bunun hesabı kitabı var, Kuvvetli Akım Yönetmeliği var, buz yükü hesaplayacaksınız, ağaç direk dikiliyor, metreyi çekiyorlar, biri de camiden çıkıyor proje yapıyor, etrafa bakmıyor. Böyle bir yerden Türkiye’de işte ta nerelere geldik. İller Bankası fesh edildi, işte Etibank’tan şuradan buradan. TEK kurumu büyük bir hegemonya oldu, 87 bin kişi çalıştırır hale geldi. Şimdi orada ilginçtir, bütün bunlar, bu kaos siyasilerin birilerine hızla, ne, kaçta mâl olursa olsun enerji verme, elektrik vereceğim sana diye başlayan söylemlerinden geldi.

Geçiyorum buradan genel olarak tüm konuşmalarımızı toplayarak.

Bütün bu enerji sistemi ve hikâyesi ve hatta devlet yönetimi içinde bir sistem bütünlüğü içinde olmak zorundadır. Bunu kimse bu toplumda başaramadığı için dendi ki bu işler o kadar kaosa gidiyor, geliniz devletin yönettiğini, daha doğrusu yönetemediği bu sistemi parçalayalım ve satalım. Özelleştirme böyle anlaşıldı. İngiltere’de Teacher 10 yılda yaptı bunu, Türkiye daha hâlâ bir şey yapmış değil. Özelleştirme sistemini kurdunuz, kendisinin özelleştirmeye ihtiyacı var. Tükettiği masrafı düşünün yani. Ne verimlilik var ne bir şey var, hiçbir şey yapamıyor.

Yani yeniden yapılanma altında özelleştirme adı altında konulan sistem tamamen yanlış, kaostur, gerçek yeniden yapılanmanın ne olduğu anlaşılacak değildir. Herkes bunu söyler, ne yapacağını bilmez.

Evet, son 11 yıldır Millî Prodüktivite Merkezi’nde yeniden yapılanmayı iş yerlerinde gittik uyguladık. TÜVASAŞ örneğini verebilirim, en son da BOTAŞ’ı vereyim size. BOTAŞ’ta yeniden yapılanmaya uğraşıyoruz.

Bir genel müdür geldi, işte tam Mavi Akım, 1996 yılında projeyi yapıyoruz, personel sayısından tutun –demin söylendi- korkunç bir daire başkanlığı sistemi. Kutu kutu kutu kutu, bütün daire başkanı, görevi nedir yetkisi nedir sorayım bir şey yok, ama nefis bir sistem. Adamları olan geliyor oraya. Ya bu olmaz. O arada bir genel müdür geliyor, odasını ayırdı gitti Bilkent’e, orada gitti Mavi Akım Projesini imzaladı bitti.

Şuraya geliyorum. Bu siyasî sistem bütün teknik hesabın kitabın, bu kadar enerji sisteminin -profesörlerimiz var, mühendisiz biz de- hesaplama yöntemi var, enerji perspektifleri var, bütün bunlar geçmez siyasî erk kafasına göre, Kırşehir’e “ben deniz getiririm” diyen bir kafa yapısı hâlâ mevcutsa Türkiye’de bir yere varamayız.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Konuşmacılara 5'er dakika hem salondan sorularına, hem de birbirlerinin söylediklerine ilişkin söz vereceğim. Sırayı değiştirdim.

Şimdi ilk sözü Sayın Fırat Gazel'e vereceğim buyurun.

FIRAT GAZEL- Teşekkür ederim.

Şimdi bana yönelik temel soru, petrol piyasasındaki yeniden yapılanma içinde verilen imtiyazlar ve dikey entegrasyondan vazgeçilen bir ülkede yatay entegrasyon yoluyla dağıtılan imtiyazlardı.

Tabii dediğim gibi, Türkiye'yi sadece Türkiye olarak değerlendirmek mümkün değil. Türkiye'de birçok ülkenin, birçok şirketin, birçok uluslararası misyonun çok önemli çıkarları var. 1999'dan sonra bizim çok fazla gözleyemediğimiz birtakım gelişmeler oldu dünya petrol ve doğalgaz sektöründe. Bunun başlıcası Bush-Putin Zirvesiyle gerçekleşti. Amerika'yla Rusya bizim bildiğimiz iki ayrı güç olmaktan öte, özellikle Hazar ve Orta Doğu Bölgelerinde çeşitli projelerde güçlerini birleştirdiler. Rusya'nın temel sıkıntısı finansmandı, özellikle eskimiş sistemini yenilemek, bu sistem üzerinden şirketlerini büyütmek sorunu vardı. Amerika'nın temel sıkıntısı da biliyorsunuz Hazar ve Orta Asya ülkelerine girişte yaşadığı problemlerdi. Bunlarda iş birliğine gidince Rus şirketlerinde çok önemli bir büyüme meydana geldi. İşte artık uluslararası özelleştirme projelerine ilgi duymaları, bu projelere verecek parayı bulmalarının arkasındaki temel sebep, çok büyük finansman kaynaklarına, Amerika kaynaklı finansman kaynaklarına kavuşmuş olmaları. Tabii bu şirketler diğer Batılı şirketlerle birlikte artık yavaş yavaş Türkiye pazarına giriyorlar ve bunların çalışma metotları, çalışma biçimleri girmeden önce o pazarı istedikleri biçimde şekillendirmek üzerine; çünkü onlar diğer Batılı şirketlerin Türkiye'de yaşadıkları tecrübelerden önemli dersler çıkardılar. Tabii ki TATNEFT Türkiye'ye gelmeden önce çalışabileceği bir alanı yaratmak istiyoruz. Gazprom'un son Mavi Akım anlaşmasının revizyonuna niye imza attığını şöyle bir düşünürseniz, demek ki Türkiye'de çok önemli birtakım projeler kovalıyorlar, Türkiye'den çok önemli birtakım çıkarları var. Oradan fiyatı düşürmek ile buradan kazanacaklar, diğer projelerden kazanacakları kaynakları teraziye koyduklarında, onların kazanacakları çok fazla. Dolayısıyla, Türkiye'ye artık bu açıdan bakmak lâzım. Tabii Türkiye'nin Petrol Piyasası Kanunu'nun bu şekilde çıkarması benim için sürpriz değil, çünkü 5-6 kere zaten temel argümanları değişen bir kanundan bahsediyoruz. Son dakikaya kadar petrol piyasasını regüle edilecek kurumun bir Petrol Piyasası Kurumu mu olacağı, EPDK mı olacağı bile belli değildi. Herkes devreye girdi, bütün lobiler, bütün kulis

çalışmaları gerçekleştirildi, sonunda bir karara varıldı, ki hâlâ bunun temel olarak bundan sonra yürütülecek model olup olmadığı bile belli değil. Üç gün sonra bu kanunun değişmesi de ihtimal dahilinde olabilir.

Dolayısıyla, Türkiye petrol sektörü çok kritik, çünkü doğalgaz sektörü de aynı. Çok kritik, sadece Türkler için değil, uluslararası sistem açıdan ve komşu ülkeler açısından çok kritik bir sektör.

İsrail meselesine gelince o biraz latifeli bir soru gibi geldi bana. Tabî İsrail açısından meseleye baktığımızda, bu stratejik bir karardır. Yani olmayan elektrik en pahalı elektriktir diye bizde çok meşhur bir söylem var. İsrail açısından olmayan yakıt en pahalı yakıttır. Varlığını sürdürebilmesi için ucuz ya da pahalı birtakım yakıtlara kavuşması çok önemli, o açıdan bu doğalgaz stratejisini geliştirmiştir. Tabî konjonktür yavaş yavaş değişiyor olabilir. Neden? Irak'ta artık güvenli bir Amerikan sistemi olacak bundan sonra ve Irak'ta önemli doğalgaz yataklarının olduğunu biliyoruz. İşte İtalyan ENI çalışıyor burada özellikle. Oradan da bunu temin etme şansına kavuşacak, fakat temel çıkış noktası fiyat değil stratejisidir.

BAŞKAN- Teşekkür ederim.

Şimdi sıra Sayın Cengiz Göltaş'ta, buyurun.

CENİZ GÖLTAŞ- Evet, ben de sorulara yanıt vermek hem de eksik bıraktığım birkaç noktayı tamamlamak istiyorum.

Sayın Tuncay Derman, Hazine ve Devlet Plânlama Teşkilatı yetkililerinin de bu karar alma süreçlerinde yer aldığını ifade etti. Ben de şunu biliyorum. Hazine, DPT yetkilileriyle Enerji Bakanlığı arasındaki yazışmaların basında yer aldığını ve daha çok yoğunluklu olarak bu garantilerle ilgili olarak, Hazine garantileriyle ilgili olarak buralarda ciddi eleştiriler olduğunu, bunun sadece artık Hazine ve Devlet Plânlama değil, Dünya Bankası uzmanları da, yani bu sektörde liberalleştirmeyi ön koşul olarak sunan Dünya Bankası uzmanlarını Enerji Misyonu isimli raporunda bile o dönem ki 2002 yılında geçti.

Şimdi şöyle bir şey var tabî. Türkiye'de eğer olağanüstü koşulları varsaymazsak baktığımız zaman son 15-20 yıllık dönem içerisinde gerçekten yüzde 7'lerle 8'ler arasında elektrik enerjisine bir talep olduğu söz konusu. Ancak Türkiye'de enerji alanında yapılan yatırımlar büyük ölçekli yatırımlar hepimizin de bildiği gibi ve bu elektrik enerjisinin temel olması gerekir. Biz bu nedenle bir deprem boyutuyla işi değerlendirebiliyoruz ya da Türkiye'de yaşanan krizler boyutuyla

değerlendirebiliyoruz, ama Türkiye’de dağıtım şebekelerimizdeki yüzde 25 kayıp ve kaçığın giderilmesi boyutuyla niye değerlendirmiyoruz, neden bu alanda bir yatırım önceliğimiz oluşmuyor? Yani verili olarak Türkiye’de enerji bürokrasisi ya da siyasal iktidarlar, evet bu bizim kaderimizdir, yılda 1,5 milyar dolar enerjide her yıl kaybedeceğimiz mi diyorlar, politikalarında bunu bir tarafa mı koyuyorlar? Ya da mevcut santrallerimiz, kamu tarafından işletilen santrallerimizi kapasite kullanım oranlarını artırmak üzere bakım, onarım, revizyon politikalarını geliştirmek üzere bir tercihte niye bulunmuyorlar? Ya da işletmecilik sorunlarını gidermek üzere üretimin daha nitelikli hale getirilmesi adına bir yatırım politikasını kamuya ait niye önceliklerine koymuyorlar?

Gerçekten burada da ifade edildiği gibi Türkiye maalesef elektrik enerjisi üretiminde yüzde 50 doğalgaz ile üretimini karşılarken doğalgaz kaynağına sahip olan ülkelerde dahi bu oran yüzde 10’ları 15’leri geçmiyor. Bu bir tercih. Bu tercih hangi öncelikler, hangi ulusal ihtiyaçlarla plânlanmış? Böyle bir planlama yok. Türkiye’nin 1990’lı yıllarda karanlıkta kalacağız söylemleriyle bir taraftan nükleer santral tartışmaları yapılmış, o döneme ait çok ciddi yolsuzluklar süreci hep beraber Beyaz Enerji Operasyonuyla birtakım boyutları ortaya çıkartılmış, bu arada sektör tam bir kendi kaderine terk edilme süreci yaşamış. Ama bu tercihler dediğim gibi son 18 yılda 1983’ten 2003 yılına kadar baktığımız zaman son 20 yılda 15 tane Enerji Bakanı değişmiş, siyasal partiler değişmiş, ama IMF’nin ve Dünya Bankası’nın Türkiye’ye bu enerji alanında öngördüğü proje farklı siyasî partileri de, eğilimlerde de hiç tereddütsüz uygulanmış.

Şimdi yapısal değişim dediğimiz şeyin işte rekabete uygun, ucuz olacak, verimli olacak, sürekli olacak. Peki buna uygun olarak 4628 sayılı Yasayla beraber 2001 yılında Türkiye’de tablo nedir? Pahalı elektrik, doğalgaza bağımlılık, yapılan yanlış sözleşmelerle Türkiye’nin elinin kolunun bağlanması, 17 milyar metreküplük doğalgazın 11 milyar metreküpünü siz elektrik üretiminde kullanıyorsunuz ve Türkiye’de ilk özelleştirme örneklerinden biri olan 1989 yılındaki AKTAŞ örneğinde Türkiye maalesef 1989’dan 1998 yılına kadar hukuksuz bir şekilde, sözleşmesi olmayan bir şekilde AKTAŞ’ın çalışmasına göz yumulmuştur. Bu yeniden yapısal değişim programı çerçevesinde ve bunun kamuya maliyeti 1.3 katrilyon olarak çıkmıştır.

Bunlar öyle burada telaffuz ediyoruz değerli arkadaşlar, hafife alınacak şeyler değil bu yolsuzluklar süreci. Yine bu dönem içerisinde Türkiye Elektrik Kurumunun 1993 yılında ikiye ayrılmasıyla, TEAŞ’ın üçe bölünmesiyle kamu işletmeciliği anlamında hangi verim sağlanmıştır? Demin konuşmamda da ifade ettiğim gibi.

Maalesef Türkiye, TMMOB Türkiye 3. Enerji Sempozyumunda –demin Oğuz Bey ifade etti- Sempozyumun Sonuç Bildirgesinde biz şöyle bir ifade kullanmıştık. 2000’li yıllarda çağımız gelişmiş ülkelerin teknoloji ve enerji kaynaklarına sahip olmak konusunda hem birbirleriyle gerilim ve çatışmalar yaşayacağı, hem de az gelişmiş ülkelere göre az gelişmiş ülkelerin mevcut kaynaklarını sömürme adına yeni politikalar geliştirebileceği bir yüzyıl olacak. Ve bunun bir parçası olarak Türkiye’ye biçilen bir rol olarak bir taraftan Türkiye Avrupa’nın enerji terminali adı altında bir geçiş bölgesi olması ve bu piyasanın tamamen ticarî bir faaliyet alanı olarak kamusal bir denetim mekanizmalarının tasfiye edilerek, ulusal bağımsızlığının da ciddi bir tehlikeye sokulması anlamında bir politikanın sonuçlarını yaşıyoruz.

Ben son olarak şunu söylemek istiyorum: AKP Hükûmetinin son 1 yıllık dönemde Sayın Bakanın açıklamaları aslında bu son 18 yıllık yolsuzluklarla beslenen süreci üzerine gidilecek ve ülkenin mevcut kaynaklarının öne çıkarılacağı birtakım politikaların belirleneceği üzerine bir söylemdi. Ancak son dönemde Türkiye’de dağıtım şebekelerimizin özelleştirilmesi, üretim santrallerimizin özelleştirme politikalarının daha da hızlanarak devam edeceğine ait ipuçları var, Özelleştirme İdaresinin 2004 yılı içerisinde üretim santralleri ve dağıtım şebekeleri konusunda, yeni AKTAŞ’lar, yeni ÇEAŞ’lar, KEPEZ’ler, yeni Mavi Akım yolsuzluklarıyla beslenen bir sürece doğru iteceğini görüyoruz yeni anlayışın da. Demek ki bu 18 yıllık yapısal değişim programı 19. yılında da hiçbir farklılık olmadan IMF direktifinde devam edecek.

BAŞKAN- Teşekkür ederim. Buyurun Sayın Atilla Akalın.

ATILLA AKALIN- Efendim bana yöneltilen zannediyorum iki soru var. Bunun bir tanesi şöyle ilgili, herhalde ben yanlış ifade ettim. Doğalgazla ilgili yapılan anlaşmalar eğer kriz olmasaydı bu kadar vahim hale gelmezdi dedim. Bütün sebep kriz değildir tabii, yanlışlıklar yapılmıştır mutlaka ama, speküle edildiği kadar da yapılacak bir konu değildir. Ayrıca da 2010’dan sonra yerel yeni gaz kontratları gerektiğini söyledim. Onun da sebebi şu: Siz bütün elinizdeki yerli ve yenilenebilir kaynakları kullansanız dahi bunun dışında bir yabancı kaynak ihtiyacımız var. Sıralamaya baktığımız zaman bugün dünyada tercih edilen, yabancı kaynakları tercih eden ilk şey gene doğalgaz; en temiz olduğu gerekçesiyle.

Bu bakımdan o tarihte eğer yeni bir nükleer gelmez, yeni bir teknolojik değişme olmaz ve konjonktürel yeni değişiklikler olmazsa, ama olursa onların hepsi değişebilir. Bugünkü verilerle biz eğer bütün yerli kaynaklarımızı kullansak dahi 2010 yılında bugünkü gaz anlaşmasına ilave kontratlar yapmak zorundayız. Benim söylemek

istediğim bu. Yoksa vahamet olur olmaz apayrı bir koyu. Vahamet tabî ki vardır, ama bu vahametın sebebi yalnız plânsızlık, koordinasyonsuzluk değil, gelen krizin getirdiği ilave miktarlardır.

İkincisi de, üslubu aynen kullanmayacağım ama kelimeyi aynen kullanayım. İstersen özel sektör, isterse işime geldiğimiz zaman kamu yapsın mantığı herhalde anlaşılmadığını gösteriyor. Şunu söylemeye çalıştım: Bugünkü EPDK'nın getirdiği yöntem ve rekabet sistemi içinde yeni bir yatırımın normal sahiplerle özel sektör tarafından eğer başka bir art niyet yoksa devreye alınamayacağı. Eğer bu realize olur alınamaz ise, önümüzde iki alternatif kalıyor. Ya ticarî saiklerle değil, siyasî saiklerle bunu ele almak isteyen uluslararası şirketlerin buna hâkim olacağı, eğer bu da olmazsa mecburen devletin böyle bir yatırım yaparak TEK sistemine geri döneceği. Yani değişik bir deyimle söylersem, eğer bu rekabet sisteminde yeni bir regülasyon getirilmez ise iki tane sonucu beklememiz lâzım. Ya TEK yeniden doğacaktır yahut da uluslararası şirketler gelip başka saiklere sahip olacaktır. Bunun manası isterse böyle olsun isterse böyle olsun değil tabî. Bizi bekleyen sonucu söylemeye çalıştım. Eğer regülasyon yapılamazsa iki tane sonuç bizi bekliyor dedim.

BAŞKAN- Teşekkür ediyorum. Buyurun Sayın Dilli.

BUDAK DİLLİ- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Şimdi efendim, bence bir şeyi yanlış kullanıyoruz, bir kavram üzerinde çok fazla tartışma yapıyoruz, onu bir açıklamak istiyorum. O arz talep meselesi. Türkiye'de hiçbir zaman Enerji Bakanlığının talebi, DPT'nin talebi, Hazine'nin talebi diye bir farklılaşma söz konusu olmadı. Bu çok yanlış deklare ediliyor, çok yanlış söyleniyor, şişirilmiş taleplerden, farklı taleplerden bahsediliyor; elektrik açısından söylüyorum. Doğalgaz talep projeksiyonları hariç elektrik talepleri DPT'yle birlikte zaten yayınlanıyor ve Türkiye'nin son 20 yıl ortalaması, son krize kadar yüzde 8,5'tu. Türkiye'de kimse talebi nükleer yapacağım diye, mobil yapacağım diye, özel sektöre peşkeş çekeceğim diye şişirmedi. Lütfen bakın, böyle şeyler söyleyenleri zayıflatıyor. yanlış noktalardan hareket ederseniz elinizi zayıflatıyorsunuz, asıl itiraz etmeniz gereken şeyleri kaçıyorsunuz.

Dolayısıyla, bir, talepte bir farklılık yoktu ve talep şişirilmedi. Sadece şu nokta var: Türkiye'deki talep nasıl belirleniyor? Türkiye'de DPT ekonomiklik büyüklükleri, sosyal büyüklükleri, nüfusu, sanayideki, tarımdaki ekonomik büyüklükleri, hepsini alıyor buna göre bir gayrisafi yurt hasıla değişimini de koyuyor, buna göre uluslar arası kullanılan programlarla talep tahminleri yapılıyor ve bu DPT'nin bil-

gisi dahilinde yapılıyor. 1990'lerden, 1990'ların sonunda olan şey talep tahminleri arasındaki kavga değildi. Dolayısıyla, hem Tuncay Bey haklı, hem de siz haklısınız ona açıklık getireceğim.

Şimdi farklılık şuydu: Bu talep var, bu talebi karşılayacak arzı hangi yöntemde ve nasıl yapalım? Aslında Türkiye'de o talebe göre yapılmış plânlar uygulansaydı bu kavga olmayacaktı. Kavga o talebi karşılamak için yapılmış plânları uygulamak veya uygulamamaktan geçiyordu. Enerji Bakanlığı'yla DPT ve Hazine arasındaki kavga ve bir ara Enerji Bakanlığı'yla bizzat ilgili kuruluş, TEAŞ arasındaki kavga oradaki talebin çok üzerinde bir arz potansiyeli yaratacak sözleşme görüşmelerinin yapılmasıydı. Yoksa talebi şişirmek değildi, talebi TEAŞ veriyordu çünkü, DPT veriyordu, ama Enerji Bakanlığı'yla TEAŞ arasındaki, daha sonra DPT ve Hazine arasındaki kavga bu kadar fazla alım garantili sözleşmenin bu talebin üzerinde, ihtiyacın çok üzerinde olacağı noktasındaydı ve nihayet 1999'un sonunda, Kasım Aralık aylarında başlayan bir seri toplantıyla, sayısı kaçları bulmuştu hatırlamıyorum, ama herhalde 30 bin megavatları bulan yap-işlet, yap-işlet-devret projelerinin Türkiye'nin ihtiyacı 2000-2005 arası ihtiyacı düşünülerek 1250 megavatlık yap-işlet-devret ve 5 bin 800 megavatlık yap-işletlerin devreye alınması, bunlardan başka garantili sözleşme yapılmaması kararı verildi.

Şuna da inanmanızı istiyorum. 2000 yılında bu kararlar verildiğinde 2001'lerin başına kadar bizim bütün hesaplarımızda 2002 yılının sonuna kadar enerji açığı vardı. Şunu bütün samimiyetimle söylüyorum. Türkiye'de kimse 2002 yılına kadar bahane ettiler, yatırım yapmak için, mobil yapmak için, yok nükleer yapmak için enerji ihtiyacı vardır dediler; enerji açığı aslında yoktu, bunu çalıştırmadılar, şöyle yaptılar, talebi şişirdiler de yatırıma yöneldiler, bakın şimdi görüyorsunuz yalan söylemişler demesin. Lütfen bu da yanlış.

Şunu temin ederim ki, kuraklık hesaba katılmak kaydıyla, 2001 yılında ben Enerjide her sabahleyin gidip meteorolojiden Keban'ın üzerine kaç damla yağmur düşeceğini, kaç santim artırabileceğimizi hesaplıyordum. Gece biz uyuyamıyorduk TEAŞ çalışanları olarak, talebi nasıl karşılayacağımızı bilemiyorduk ve onun ıstırabını duyuyorduk ve biz şunu da söylüyorduk: Diyorduk ki, 2002 yılı sonuna kadar, 2002 yılının üçüncü çeyreğine kadar, o zamanki koşullarla enerji sıkıntımız var, enerji açığımız var. 2002 ile 2005 arasında enerji fazlamız olacak bu yapılan yatırımlarla ve ondan sonra da yeniden bir plânlamayla ondan sonraki yatırımları plânlayalım diyorduk. Bu birinci husus.

Ancak biz o gün bugün 141 milyar kilovat saat tüketiyoruz, o gün yaptığımız hesaplara göre 2000 yılını esas alın, 1999 yılını esas alın, hiç bilimsel yapmaya gerek yok, yüzde 8 ortalama artırım, getirin bugün 2003'e, 2004'te kaç kilovat saat enerji tüketeceğimize bakarsanız, 165, 170 milyar kilovat saat enerji tüketeceğimiz ortaya çıkar.

Şimdi devlet şunu yapamazdı: Acaba kriz mi olur, ya ne olursa, ben biraz muhafazakâr olayım, açık da olursa olsun diyemezdi. Devlet açık olmayacak diye enerji plânlaması yapar, enerji gerektiği kadar olsun diye enerji plânlaması yapar.

Onun için iki şeyi karıştırmayalım. Açık vardı, doğru, fazla var şimdi doğru. Sebebi defalarca söyleniyor, fazla plânlamadan değil, o fazla plânlamalar törpülenmiştir. 27 Mayıs 2001 yılında törpülenmiştir, 1200 megavat haricindekiler yok edilmiştir, eğer onlar olsaydı şimdi çok daha feci bir duruma düşecektik, ama fazlalığın asıl sebebi bugün ekonomik krizdir.

Şimdi 25 milyar kilovat saat daha fazla tüketecektik bugün. İkincisi, bazı şeyleri doğru bilmek lâzım. Demin Cengiz Bey dedi ki, Dünya Bankası şimdi kredi verme şartı olarak Yatağan, Kemerköy, Yeniköy'ün acilen özelleştirmesini söylüyor. Bakan Dünya Bankası tam sizin söylediğiniz tersini söylüyor. Dünya Bankası diyor ki, özelleştirme –bunu utanarak söylüyorum, çünkü bunu bizim dememiz lâzım- yapılacaksa bir strateji olması lâzım, bir plân olması lâzım, böyle kafanıza esip 3 tane santrali bir gecede gündeme alamazsınız, onları çıkarın. Kredinin ön şartı onların özelleştirilmesi değil, son gelinen, son yazılan Dünya Bankası'nın misyonunun verdiği raporda bu 3 tane santralin strateji belli olmadan özelleştirme programına alınması eleştiriliyor.

Şimdi bir şey daha söyleyeceğim. 1980'lerden bu yıllara kadar yapılan uygulamalar özelleştirme midir, yeniden yapılandırma mıdır, bu yolsuzlukların, –varsa- bu uğursuzlukların, bu pahalılığın sebebi yeniden yapılandırma mıdır, yoksa 2001'de çıkan Enerji Piyasası Kanunu mudur, Elektrik Piyasası Kanunu mudur, yoksa Elektrik Piyasası Kanunu ve yeniden yapılandırma bu uğursuzlukların, bu yolsuzlukların, bu plânsızlıkların önüne geçilmek için mi yapılmıştır? Soruya bir de böyle bakın. Yap-ışlet-devret bir özelleştirme modeli midir? Hayır. Yap-ışlet-devlet bir finans modelidir, yap-ışlet-devret bir özelleştirme modeli değildir, bir finans modelidir. Yap-ışlet-devret modeli yeni piyasa mekanizmasında reddediliyor, eleştirdiğiniz yeni piyasa mekanizması yine çok eleştirdiğimiz yap-ışlet-devret uygulamasını Hazine garantili, devlet garantili, alım garantili sözleşmeleri reddediyor. Bunu nasıl izah

edeceksiniz? Bu yolsuzluklar, kayıp kaçaklar liberal bir enerji piyasası ortamında mı olmuştur, yoksa tırnak içinde söylüyorum, ben devletçiyim ama tırnak içinde söylüyorum, tırnak içinde devletçi yapı içinde mi olmuştur?

O zaman şunu doğru koyalım. Bugün uygulandığı gibi devletçilik uygulanacak ise, bugün uygulandığı gibi devletçiliğin önüne geçemiyorsanız eğer, yani 1980'lerin önüne dönemiyorsanız, eğer dünya konjonktürü sizi 1984'lerin evveline götürmüyorsa o zaman biz bu ne idüğü belirsiz yarı devlet, devlet eliyle adam zengin etme, devlet eliyle ihale yapma, bakanlıklarda ona buna sözleşme yapma ve bugün eleştirilen şeyleri, uygulamaları yapmak mı doğrudur, yoksa bunun önüne geçemiyorsak, eğer 1980 öncesi konjonktüre tekrar dönemiyorsak, Avrupa Birliği hedeflerimiz doğrultusunda da birtakım hedeflerimiz varsa, onu mu yapmak doğrudur, yoksa yeniden yapılanmayı kamu yararına, eksikliklerini gidererek. Bakın hiçbir şeyin detayına, eksikliğine girmek istemedim, temelini burada vurgulamak istiyorum. Eksikliklerini, aksaklıklarını gidererek bu işlerin olmayacağı yeni bir modeli yaratmak mı doğrudur onu düşünmek lâzım.

Enerji stratejisinin olması kesinlikle gereklidir, zaten sorunumuz demin Atilla Beyin söylediği gibi liberal uygulamalar olsun veya devletçi uygulamalar olsun, ne olursa olsun Türkiye'nin, herhangi bir devlet enerji stratejisi, enerji politikası olmak zorundadır. Sorunumuz enerji politikası ve stratejisinin keyfe göre, zamana göre, iktidara göre, insanlara göre değişmesi sorunudur. Bunun önüne geçmek için de, evet Enerji Bakanlığı yeni politika ve stratejileri hazırlamaktadır ve bunu bu vesileyle söyleyeyim, bir arkadaşımızın sorduğu soruya cevap olarak söyleyeyim. Türkiye'de Enerji Bakanlığının hazırladığı, hazırlamakta olduğu politika belgesi bütün kuruluşların ilgili, katılabilecek bütün kuruluşların görüşleri alınarak hazırlanacaktır, alt yapısı yapılıyor şu anda.

Bir şeyi daha düzelteyim. Bu sene TKİ 13 milyon ton kömür vermeyecek, TKİ 40 milyon ton kömürü hiçbir zaman termik santrallere vermiyordu. Bildiğim kadarıyla 18 milyon ton kömür verecek. Üretim kapasitesi 40 milyon ton, doğrudur. Ama bu sene TKİ 13 milyon ton kömür vermeyecek. Şunu da doğruya doğru söylemek lâzım. Şu anda alım garantili sözleşmeler nedeniyle, zorunlu olarak çalışan santrallerin çalıştırılması nedeniyle birtakım termik santrallerde bu sene, gelecek sene, kısmen 2005'te –söylediğiniz doğrudur- kapasite düşük oranda kullanılacaktır. Bu da alım garantili sözleşmelerin bir sonucudur büyük ölçüde. Şu anda yüzde 40'tır oranı ve ondan sonra talep artışı yüzde 6 bu sene, gelecek sene yüzde 7,5'leri bulacağını

tahmin ediyoruz, ondan sonra normale döndüğü takdirde 2007’lerde bu sorun ortadan kalkacaktır. 2007’lerde yeni enerji santrallerine ihtiyaç vardır.

Şimdi burada bakın, 5 yıl sonra, 6 yıl sonra, 10 yıl sonra, bu söylenenler de eleştirilebilir. Biz diyoruz ki, şu anda 141 milyar kilovat saat kullanıyoruz. Yılda ortalama şu kadar da kullanırsak, onu da DPT’den aldığımız verilere göre yapıyoruz, diyoruz ki 2007’lerde benim talebin 204 –belki yanlışdır söylediğim ama önemli değil rakam- milyar kilovat saat olacak. Şimdi bunu tahmin edeceğim, devletin görevi bu, tahmin edeceğim ve buna göre tedbir alacağım.

Şimdi kim diyebilir ki 2007’de, “ya sen abartmışsın 2004’lerde bunu söyledin, 2003’lerde şunu söylüyordun, bu 204 milyar kilovat saat değil de 190 milyar kilovat saat gerçekleşti”, arada bir ekonomik kriz daha olursa. Şimdi eleştirirken hakikaten insafılı eleştirmek lâzım. Uygulamalardaki yanlışlıklar tamam, ama niyette ve plânlamadaki yanlışlıklara, böyle talep tahminlerindeki yanlışlıklara katılmıyorum.

Antalya Varsak’ta trafo yanmasının özelleştirmeye ilgisini de anlayamadım Cengiz Bey. Afşin-Elbistan’daki şeyin patlaması nedir biliyor musunuz? Grubun dağılması ve aşağı yukarı türbinin parçalanması, aşağı yukarı 20 milyon euro’ya yeniden bir şey alınmasının sebebi, Afşin-Elbistan’da yatırım yapılmaması özelleşecek diye değil, hiç ilgisi yok. Afşin-Elbistan’daki yatırımları hiç özelleştirmeye bağlamayın. Ama Yeniköy’deki, Yatağan’dakine bağlayın, bakın bir şey demiyorum. Ama doğruyu söyleyin, doğru inceleyin doğruyu söyleyin. Afşin Elbistan’daki yapılan yatırımların, yapılmayan yatırımların sebebi nedir biliyor musunuz? Aslında birtakım krizlerin doğmasının altındaki neden de budur.

1990’lara kadar Türkiye kamu eliyle yatırım yaptı, sonra denildi ki, kamu eliyle yapmayacağım yap-işlet-devretle yapacağım, kamuya yeterince kaynak ayrılmadı. Bu bir tercihtir, kamuya yeterince kaynak ayrılır, ayrılmaz. Ayrılmadı, ama öbür tarafa da bu iş yaptırılmadı veya yapılmadı. Bu arada 1990, 1996, 1997 arasında yatırımın küçüklüğü nedeniyle Türkiye bu söylediğimiz darboğaza girdi. Afşin-Elbistan ilk defa 1998 ve 1999’da hayatında ilk defa 7,5 milyar kilovat saatin üstüne çıktı. Biz o arkadaşa ödül verdik ve ertesi yıl da maalesef ceza verdik. Ha babam de babam bu enerji kısıntısında Afşin Elbistan sonuna kadar durmadan çalıştı, çalıştırıldı, yeterince belki bakım yapılmadı, ama keyiften değil, çalıştırılmak zorunda olduğu için bu enerji açığı nedeniyle türbin dağıldı.

Şimdi sorulara geleceğim. Necati Bey EPDK’ya verilen görevle ilgili bir şeyi söyledi. Şu doğrudur, iletim sistemine, yeni modelde iletim sistemine giriş herkese

serbest olmalıdır, sadece kısıtlayıcı şey teknik gerekçedir. Şunu itiraf edelim: Bazı abartılı uygulamalar, yanlış uygulamalar modelin yanlışlığını getiriyor, modelin yanlış olduğunu söylemiyor. Avrupa Birliği'nin 1996'da çıkardığı Direktifle 2003 yılında çıkardığı Direktifi bir mukayese ederseniz, o zaman her şeyi piyasa çözüyordu, herkes yani mühendislik ikinci plânda, ekonomi birinci plândaydı, serbest piyasa birinci plândaydı. Ama Avrupa Birliği'nin yeni direktifine bakın, iletim sistemine bağlantılar konusunda iletim şirketine verilen kriterler gayet açık tanımlanmıştır. Yani hiçbir zaman bir yanlış uygulama modelin yanlışlığı değildir, teknik nedenlerle TEİAŞ reddedebilir, alternatif gösterebilir.

Nihat Bey, "TEK dörde ayrıldı neye faydası oldu" dedi. Doğru. Kaç tane genel müdür yardımcısı, kaç tane genel müdürlük oldu. Şimdi kamu şirketlerinin şöyle bir sorunu vardı. Böyle bir yapılanmaya gitmek zorunda değildik, yani dört tane bağımsız genel müdürlüğe ayrılmak zorunda değildik. Bu bağımsız genel müdürlükler yerine faaliyetleri ve muhasebeleri ayrıştırılmış, yani her faaliyetin kendi içinde ekonomik değerlendirmesinin yapılabildiği, birinin birini finanse etmediği, Gölbaşı'ndaki lojman inşaatın yük tevzi projesine dekont edilmediği bir yapıya gitmek zorundaydık. Yani faaliyetlerin ayrıştırılması, muhasebelerin ayrıştırılması, böylelikle verimsiz, yanlış noktaların bulunması bir hedefti. Ama illa da şirketlerin dörde ayrılmasını gerektirmez. Hatta özelleştirme bile bu şirketlerin dörde ayrılması gerektirmezdi. Şirketler içerisinde bu faaliyetlerin ayrıştırılması, muhasebelerin ayrıştırılması sonucunda bu olabilir. Bir tek şartla, iletim ayrıştırılmak zorundaydı. İletim yeni modelde sistemin göbeğinde, sistemde herkese açık olan ve devlet de olsa çıkar ilişkisi olmayan, olmayacak olan bir şirkettir. Dolayısıyla, iletimin herhangi bir dağıtım şirketine, herhangi bir üretim şirketine, devlete veya özel sektöre ayrıcalıklı şey yapması mümkün değildir, onun ayrı nötr olması gerekmektedir.

Son soru, Ayşegül Hanımın. Bağımsız otoriteye nasıl baskı yapacak diyorsunuz. Baskı yapacak, bunun en büyük örneği, en güzel örneği İngiltere'deki gaz moratoryumudur. Yani eğer Türkiye daha fazla x yakıtından enerji elde etmenin kendi ulusal çıkarlarına aykırı olduğunu tespit ediyorsa gayet rahatlıkla lisansları sınırlamasını isteyebilir. Türkiye'de doğalgaz santralleri şundan fazla lisans vermeyecektir diyebilir. Tam tersine söyleyeyim, yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvikinden herkes bahsediyor. Öyle değil mi? Peki teşvik mekanizmaları içerisinde, örneğin alım, örneğin fiyat, e bunlar devletin politikası olarak belirlenip de yenilenebilirler eğer teşvik edilecekse, devlet bunu kanunen çıkarırsa EPDK uygulamak zorunda

değil mi. EPDK'nın öyle bir şeye itiraz edeceğini de sanmıyorum, itiraz edilmesi gerektiğini de sanmıyorum.

İlgili kuruluşların bu karar alma sürecine katılacağı konusunu da cevaplandırdım herhalde, şunu tekrar söyleyerek bitirmek istiyorum. Biz 1980 öncesine mi dönmek istiyoruz, o güzel günlere mi dönmek istiyoruz, buna konjonktür müsait mi, Avrupa Birliği'yle birleşme hedefi müsait mi, yoksa yapacağımız, oluşturacağımız yeni düzeni hep birlikte kamu menfaatini düşünerek, geçmiş uygulamalardaki yanlışlıklar düşünerek doğru dürüst yapacak mıyız yapmayacak mıyız? Cevap verilmesi gereken soru budur.

BAŞKAN- Teşekkür ederim. Bir-iki dakika ben de söz hakkımı kullanıp sonra paneli kapatacağım.

Şimdi bu işin teknik bir konu olmadığı, bu işin siyasî bir konu olduğu, yani özelleştirmenin siyasî olarak bir tercih olduğu, şimdi bunun teknik olarak birtakım iyileştirmelerle düzelip düzelmeyeceği ayrı bir konu. Ama biz diyoruz ki, bu bir siyasî tercihtir, bu siyasî tercih 1980'ten sonra, hatta 24 Ocak kararlarıyla başladı, sadece bizim alanımızda değil, diğer alanlarda da başladı. 1980'den sonra başlayan, bu yavaş yavaş 3096'yla başlayan özelleştirme uygulamaları, örneğin AKTAŞ. Şimdi şöyle bir şeyle karşılaşıyoruz, ne zaman AKTAŞ'la ilgili kötü bir örnek verdiğimizizde, işte şöyleydi, böyleydi dedüğümüzde, “bu kötü bir özelleştirme” cevabı veriliyor. Yani demin söylenen şeyler de buna benzer: bunlar kötü uygulamalar. H, ayır, bunun tam da özü işte bu özelleştirme politikasının sonuçları diye düşünüyoruz ve diyoruz ki, daha tam da özelleşmemişken bu kadar soygun, bu kadar vurgun oluyorsa acaba bütün bunlar gerçekleşirse, bu sistem tam da yerine oturursa ne derece, nasıl bir soygun olur? Onu da herhalde gördükten sonra mı konuşacağız?

Dolayısıyla, bizler burada çok farklı bakıyoruz bu olaylara, onun için ben burada toparlama yapmayacağım. Bu farklı pencereden bakmaya da tahminen devam edeceğiz.,

Aslında Sayın Bakanın söyledikleri bizim yıllardır söylediklerimizi, yani bu uygulamaların ne derece yanlış ve ne derece bu sistemi anlattığını gösteriyor. Ancak “özelleştirmelere devam edeceğiz” diyor. Bizim sözlerimize de, “işte siz bizim yaptıklarımızı bir yandan doğru buluyorsunuz, olumluyorsunuz ama bir taraftan da ‘ancak’ diyorsunuz” diyor. Aslında biz ‘ancak’ demeye devam edeceğiz, daha yıllarca devam edeceğiz. Ancak demediğimiz, diyemeyeceğimiz, demeyeceğimiz günleri de belki, göreceğiz. Dolayısıyla bu da bir siyasî sorundur, bunun başka bir yolu yoktur. Yani

mevcut iktidarlardan, mevcut politikacılardan bu özelleştirmeleri uygulamaktan vazgeçmeleri istemek mümkün değil. İsteriz de, yapmaları mümkün değil. Bu bu toplantılarla, bu tartışmalarla, bu değerlendirmelerle demin Budak Beyin de söylediği gibi, 1980 öncesine mi dönmek istiyoruz? Hayır bizim öyle 1980 öncesine dönmek gibi bir derdimiz yok; biz kamu tekelinin parçalanmasını istemiyoruz, biz kamudan yana bir politikanın sürdürülmesini istiyoruz, bu özelleştirmenin hiç kimseye yarar getirmediğini söylüyoruz, hatta özel sektöre bile yarar getirmediğini söylüyoruz.

Dolayısıyla, elbette o günlerin de geleceğini ümit ederek toplantıyı kapatıyorum. Hem katılımcılara, hem de salonda izleyenlere, hem de soru ve katkılarıyla destek verenlere teşekkür ediyorum.

TMMOB 4. Enerji Sempozyumunun son derece başarılı, son derece tartışmalı bir ortamda geçtiğini söyleyerek hepinize iyi akşamlar diliyorum.